

Міністерство внутрішніх справ України
Харківський національний університет внутрішніх справ
Науковий парк «Наука та безпека»

**ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ:
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
І ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД**

Збірник матеріалів
Міжнародної науково-практичної конференції

(м. Харків, 3 грудня 2021 р.)

Харків 2021

УДК 343.9.072.22:3.08}(477)(082)
П83

*Друкується згідно з рішенням оргкомітету
за дорученням Харківського національного університету
внутрішніх справ від 26.10.2021 № 135*

П83 Протидія корупції: правове регулювання і практич-
ний досвід : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф.
(м. Харків, 3 груд. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац.
ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». – Харків :
ХНУВС, 2021. – 160 с.

Збірник містить наукові розробки представників Харків-
ського національного університету внутрішніх справ, інших за-
кладів вищої освіти, уповноважених підрозділів (уповноваже-
них осіб) з питань запобігання та виявлення корупції, присвя-
чені питанням запобігання, виявлення, протидії корупції, і то-
ркається широкого спектра наукових і практичних проблем.

УДК 343.9.072.22:3.08}(477)(082)

*Матеріали друкуються за рішенням оргкомітету конференції,
викладені в авторській редакції з незначними коректорськими правками.
Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ
несуть автори. Електронна копія збірника безоплатно
розміщується у відкритому доступі на сайті
Харківського національного університету внутрішніх справ
(<http://www.univd.edu.ua>) у розділі «Наука», сторінка «Конференції,
семінари та круглі столи»), а також
у репозитарії ХНУВС (<http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/>)*

© Харківський національний університет
внутрішніх справ, 2021

ЗМІСТ

Вітальне слово	
СОКУРЕНКО В. В.	9
СОКУРЕНКО В. В. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВИКРИВАЧІВ КОРУПЦІЇ	10
ШВЕЦЬ Д. В. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	13
БОРТНИК С. М. ОСОБЛИВОСТІ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ ЗА ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	16
БУРДІН М. Ю. КОРУПЦІЙНІ ПРОЯВИ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ: НОВІ ВИКЛИКИ ТА ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ	18
КЛОЧКО А. М. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ	20
МОГІЛЕВСЬКИЙ Л. В. КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА СЛУЖБОВОЇ КАР'ЄРИ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО	23
ДЖАФАРОВА О. В., ШАТРАВА С. О. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ	25
КАЛЕНІЧЕНКО Л. І. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ МЕХАНІЗМУ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ УПОВНОВАЖЕНИХ ПІДРОЗДІЛІВ З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ З ВИКРИВАЧАМИ	28
КОРЖ В. П. ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ	30
КУЗЬМЕНКО Ю. В., КРАМАРЕНКО А. О. ПОДАРУНОК ЯК ВИД КОРУПЦІЙНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ	33

ПОПОВА С. М., ТЕЛЬНИЙ М. А.	
НЕОБХІДНІСТЬ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	36
СИНЯВСЬКА О. Ю., КОРЕНЕВА К. В.	
ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ У СИСТЕМІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ: ЗНАЧЕННЯ І ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ	38
BUSIUNAS G.	
RISKS OF CORRUPTION IN THE PUBLIC SECTOR	42
БАБАКІН В. М., СКЛЯРОВ С. О.	
МОНІТОРИНГ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ У ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	44
БУГАЙЧУК К. Л.	
УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СЛУЖБОВОГО СУМІСНИЦТВА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ	47
МАГНОВСЬКИЙ І. Й.	
ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ ЯК НЕВІД'ЄМНІ СКЛАДОВІ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	50
САПИЧ В. І., САПИЧ Н. М.	
ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ ТА ЧИННИКИ ЇХ ПОДОЛАННЯ	52
ШИНКАРЕНКО І. Р., ШИНКАРЕНКО І. І.	
ОКРЕМІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ	55
БАСС В. О., САЛМАНОВА С. С.	
НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ В УРАЇНІ	58
БРИГАДИР І. В., ПАНОВА І. В.	
БЕЗКОШТОВНЕ ОТРИМАННЯ ГРОМАДЯНАМИ ЗЕМЕЛЬ ДЛЯ ВЕДЕННЯ ОСОБИСТОГО СЕЛЯНСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ЯК ДЖЕРЕЛО КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ	61

ЗАЙЦЕВ О. Л.	
АНТИКОРУПЦІЙНА ПЕРЕВІРКА ДІЛОВИХ ПАРТНЕРІВ ПРИ УКЛАДАННІ ДОГОВОРІВ ЗАКУПІВЛІ	63
КАЗАНЧУК І. Д.	
ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ В ДІЯХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПРИ СКЛАДАННІ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОТОКОЛІВ ПРО ВЧИНЕННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ КОРУПЦІЄЮ	66
ПАБАТ О. В.	
УНИКНЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ	70
ЧЕРЕВКО К. О.	
КРИПТОВАЛЮТА ЯК ПРЕДМЕТ ВІДМИВАННЯ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ	72
ЯЦЕНКО В. П.	
ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ ПОЛОЖЕНЬ ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ	75
ГАЛКІН Д. В.	
АНТИКОРУПЦІЙНЕ ЗАКОНОДАВСТВО В 1825–1855 РОКАХ	77
ДЕМИДЕНКО Н. М.,	
МОВЧАН С. М.	
ВПЛИВ ПСИХОЛОГІЧНОГО АСПЕКТУ НА ФОРМУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ НАХИЛІВ ГРОМАДЯН	78
КРИЖНА В. В.	
МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ	81
БОРИСОВА О. О.	
АНТИКОРУПЦІЙНЕ ПРАВО ЯК САМОСТІЙНА ГАЛУЗЬ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКОВИЙ ОСВІТНІЙ КОМПОНЕНТ В УКРАЇНІ: РОЗДУМИ І ПРОПОЗИЦІЇ	83
БУРАК М. В.,	
ШЕВЧУК О. Ю.	
КОРУПЦІЙНІ СХЕМИ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН: ШЛЯХИ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ	87
ВИГАНЯЙЛО С. М.	
ПРОЄКТИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ	89
ГАЛКІНА О. М.	
ПРОТИДІЯ ХАБАРНИЦТВУ В УКРАЇНІ В 1920-Х РОКАХ	91

ГАРБУЗЮК К. Г.	
МІНІМІЗАЦІЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ ЯК ВАЖЛИВИЙ НАПРЯМОК ЗАПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ.....	93
ГНАТЕНКО В. С.	
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВИКРИВАЧІВ КОРУПЦІЇ.....	95
ДАЛЬ А. Л.	
СИСТЕМА АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ	99
СТРЕЛЯНИЙ В. І.	
ЩОДО ЗБІЛЬШЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ У РОБОТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19	102
ФІЛІПСЬКА Н. О.	
МІЖНАРОДНІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ.....	105
БЕЗГІНСЬКИЙ Б. Г.	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АКТИВІВ ЯК ПРЕДМЕТА НЕЗАКОННОГО ЗБАГАЧЕННЯ.....	107
ГЛУШКОВА Д. В.	
ШВЕДСЬКИЙ ДОСВІД БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ	110
ГУРТОВА К. М.,	
БАБИЧ Д. В.	
ВИНИКНЕННЯ КОРУПЦІЇ У СВІТІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ	112
КОВАЛЕНКО В. В.	
ВІДСУТНІСТЬ ПРАВОВОГО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПОЛІТИЧНА КОРУПЦІЯ» ЯК ПЕРЕШКОДА В ЗАПОБІГАННІ ЇЙ	114
КОЛЕСНИК М. О.,	
СПОРИШ Е. Е.	
ВИКЛАДАЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ПОНЯТТЯ В АНТИКОРУПЦІЙНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ.....	116
ЛУППА І. А.	
ЗМІЦНЕННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УПОВНОВАЖЕНИХ ПІДРОЗДІЛІВ З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЇ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ	118
МОНАСТІРСЬКИЙ М. В.	
АВТОМАТИЧНА СИСТЕМА ФІКСАЦІЇ ПОРУШЕНЬ ПРАВИЛ ДОРОЖНЬОГО РУХУ: ДОСВІД БЕЗ КОРУПЦІЇ	120

МОРКВІН Д. А.,	
ГОХ І. М.	
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА ДЛЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ТА ІНШИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ	122
МУЗИЧУК Е. О.	
ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА СПОСОБИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ	124
ПІСКУНОВА О. Б.	
ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І ГАРАНТІЙ ПРАЦІВНИКІВ УПОВНОВАЖЕНИХ ПІДРОЗДІЛІВ (УПОВНОВАЖЕНИХ ОСІБ) З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЇ	127
ПАСХУРІНА О. Ю.	
РОЛЬ ІНСТИТУТУ ВИКРИВАЧІВ У БОРОТЬБІ З КОРУПЦІЄЮ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ	128
ТРОЙЧУК Р. Д.	
ЩОДО ПОВАЖНИХ ПРИЧИН, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА НЕПОДАННЯ АБО НА НЕСВОЄЧАСНЕ ПОДАННЯ ДЕКЛАРАЦІЇ	131
ФЕДОРОНЧУК І. В.	
ДІЯЛЬНІСТЬ АДВОКАТА В УМОВАХ КОРУПЦІЇ У ПРАВООХОРОННІЙ І СУДОВІЙ СФЕРАХ	133
ЧОРНОГОР Н. С.,	
ЛИСЕНКО П. О.	
МІЖНАРОДНІ ПРАКТИКИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ	136
БОВА С. М.	
ДІЄВІ МЕТОДИ ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЇ: СУЧАСНИЙ ДОСВІД СІНГАПУРУ	138
КАЛАШНИК В. М.,	
ГАВРИЛЮК В. В.	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ	141
КОВАЛЬ К. О.,	
КОЛОМОЄЦЬ Н. В.	
УПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В АНТИКОРУПЦІЙНУ ПОЛІТИКУ УКРАЇНИ	142
КРІЩЬКА Д. Є.,	
КУЗЬМЕНКО Ю. В.	
ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ ЯК СКЛADOVA ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	144

КОНОПЕЛЬСЬКИЙ В. Я.,	
ПОЛІЩУК І. О.	
ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ	
В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ	147
РАЧИНСЬКИЙ О. О.,	
КУЩЕНКО В. О.	
ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ	
НА ПЕРШИХ ЕТАПАХ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОСТІ	150
РОМАНІВ Р. Р.,	
ШУЯНОВА А.,	
ЧУМАК В. В.	
ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНСТВА З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ	
КОРУПЦІЇ ЩОДО ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ	152
CHUBENKO R. R.,	
KRASNOVA N. V.	
INTERNATIONAL EXPERIENCE IN COMBATING CORRUPTION	154
RASTORGUYEVA N. O.	
DENMARK'S EXPERIENCE IN COMBATING CORRUPTION	156
SUVOROV N. O.	
UNITED STATES ANTICORRUPTION POLICY	158

Вітальне слово

ректора Харківського національного університету внутрішніх справ,
доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента
Національної академії правових наук України, заслуженого юриста
України

Валерія Васильовича СОКУРЕНКА

Шановні учасники конференції!

Від імені ректорату і Вченої ради Харківського національного університету внутрішніх справ вітаю вас на науково-практичній конференції «Протидія корупції: правове регулювання і практичний досвід».

Питання запобігання та протидії корупції сьогодні вкрай актуальні і важливі для нашої держави, адже корупція завдає великої шкоди всім суспільним відносинам. Україна докладє всіх зусиль для розбудови доброчесності, підтвердженням чому є ухвалення антикорупційного законодавства, створення антикорупційної інфраструктури, створення прозорих механізмів громадського контролю у сфері державного управління та місцевого самоврядування. Очевидно, що питання пошуку шляхів удосконалення законодавства, оптимізації державних процесів та управління корупційними ризиками, формування нульової толерантності до корупції стоять на порядку денному міжнародних організацій, широко обговорюються громадськістю, викликають інтерес у науковців.

Харківський національний університет внутрішніх справ не лишається осторонь цих процесів. Наші науковці беруть участь у розробці проєктів антикорупційних нормативно-правових актів, які впроваджуються в діяльність підрозділів, закладів, установ, організацій Міністерства внутрішніх справ і Національної поліції, готують науково-практичні коментарі до законів і постанов у сфері запобігання та протидії корупції, активно вивчають міжнародні практики боротьби з корупцією.

Наша конференція приурочена до Міжнародного дня боротьби з корупцією, який відзначається 9 грудня. Коло питань, запропонованих до обговорення, не лише охоплює юридичні проблеми, але й дозволяє запросити до дискусії фахівців з історії, психології, кібербезпеки тощо.

Варто зазначити, що в конференції беруть участь як досвідчені науковці, так і молоді дослідники, які здатні продемонструвати прогресивне бачення у вирішенні актуальних проблем, а також практики, які щодня у своїй роботі стикаються з обговорюваними питаннями. Переконалий, що всі ті пропозиції та висновки, які надали учасники конференції, в подальшому знайдуть своє висвітлення в законодавстві та будуть успішно реалізовані на практиці.

Бажаю всім учасникам міцного здоров'я, плідної роботи, цікавих ідей і вагомих наукових здобутків!

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВИКРИВАЧІВ КОРУПЦІЇ

За останні роки державна влада України доклала чимало зусиль для боротьби із проявами корупції, що є головним пріоритетом її діяльності, а також однією з умов європейської та євроатлантичної інтеграції. У цьому аспекті слід звернути увагу на реалізацію такого інноваційного напрямку антикорупційної політики, як розбудова інституту викривачів корупції.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII викривачем визнається фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомила про можливі факти корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень, вчинених іншою особою, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчанням або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання [1].

Таким чином, можна зробити висновок, що ознаками викривача корупції мають бути такі:

- викривач – це фізична особа, тобто громадянин України, іноземець, особа без громадянства;
- викривач має переконання, що інформація про факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень, якою він володіє, є достовірною;
- повідомлення викривача містить інформацію, тобто такі фактичні дані, що підтверджують можливе вчинення корупційного правопорушення та можуть бути перевірені;
- інформація стала відома викривачу у зв'язку з його трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням служби чи навчанням.

Разом із цим слід відмітити, що протягом тривалого часу правове регулювання діяльності таких осіб потребувало суттєвого удосконалення в частині чіткого визначення прав викривачів, створення сучасної інформаційної бази повідомлень про корупцію, вдосконалення організації прийому повідомлень про можливі корупційні дії тощо.

У червні поточного року до Закону України «Про запобігання корупції» було внесено суттєві зміни, що, на наш погляд, матимуть позитивний

вплив на оптимізацію правового статусу викривачів, а також організацію роботи з їх повідомленнями про корупційні правопорушення [2]. Так, у профільному законі було визначено нові терміни, що описують види каналів інформації, якими можуть користуватися викривачі корупції:

1) внутрішні канали повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень – способи захищеного (у тому числі анонімного) повідомлення інформації викривачем керівнику або уповноваженому підрозділу (особі) органу, юридичної особи, в яких викривач працює, проходить службу чи навчання або на замовлення яких виконує роботу, а так само до органу вищого рівня, уповноважена особа якого здійснює контроль за дотриманням антикорупційного законодавства на підвладних підприємствах, в установах та організаціях;

2) регулярні канали повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень – способи захищеного (у тому числі анонімного) повідомлення інформації викривачем органам прокуратури, Національній поліції, Національному антикорупційному бюро України, Державному бюро розслідувань, Національному агентству з питань запобігання корупції.

Крім цього, було суттєво удосконалено зміст ст. 53-1 Закону України «Про запобігання корупції», відповідно до якого подання повідомлень (у тому числі анонімних) через внутрішні канали повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень здійснюється через відкритий для цілодобового доступу Єдиний портал повідомлень викривачів та спеціальні телефонні лінії. У свою чергу, інформація про можливі факти корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень, отримана через регулярні канали повідомлення такої інформації, вноситься до Єдиного порталу повідомлень викривачів уповноваженими на це особами відповідних суб'єктів.

Отже, ще однією новацією в діяльності держави із запобігання корупції стало створення Єдиного порталу повідомлень викривачів. Цей портал визначено як окрему інформаційно-телекомунікаційну систему, що має комплексну систему захисту інформації, забезпечує обмін даними з викривачем за допомогою мережі Інтернет, а також збирання, зберігання, використання, захист, облік, пошук, узагальнення повідомлень викривачів та іншої інформації, в тому числі про статус викривачів, стан і результати розгляду повідомлень викривачів. Єдиний портал повідомлень викривачів гарантує викривачам дотримання умов конфіденційності та анонімності, а також забезпечує доступ викривачів до інформації про стан і результати розгляду їх повідомлень та є офіційним внутрішнім джерелом інформації про осіб, які мають статус викривачів [1]. Держателем та відповідальним за адміністрування Єдиного порталу повідомлень викривачів є Національне агентство із запобігання корупції, яке встановлює порядок його ведення, натомість окремого нормативного акта щодо функціонування такого порталу на сьогодні ще прийнято не було.

Слід пам'ятати, що в разі здійснення повідомлення у викривача, крім прав та гарантій його захисту, виникають також права, пов'язані з отриманням інформації щодо здійсненого ним повідомлення, а саме:

- бути повідомленим про свої права та обов'язки;
- отримувати від уповноваженого органу, до якого він подав повідомлення, підтвердження його прийняття і реєстрації;
- отримувати інформацію про стан і результати розгляду, перевірки та/або розслідування за фактом повідомленої ним інформації.

Нова редакція ст. 53-2 Закону України «Про запобігання корупції» виділяє окрему реалізацію порядку розгляду повідомлень викривачів про кримінальні та адміністративні правопорушення. У зв'язку із цим Національне агентство із запобігання корупції роз'яснило, що право на отримання викривачем інформації стосовно перевірки повідомлення про корупційне кримінальне правопорушення включає:

- отримання від органу, до якого він подав повідомлення про корупційне кримінальне правопорушення, документального підтвердження його прийняття і реєстрації;
- отримання витягу з Єдиного реєстру досудових розслідувань;
- отримання інформації про закінчення досудового розслідування на підставі ст. 283 Кримінального процесуального кодексу України;
- отримання інформації про стан досудового розслідування, розпочатого за повідомленням викривача про корупційне кримінальне правопорушення [3].

У свою чергу, отримання викривачем інформації щодо перевірки його повідомлення про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, рекомендується забезпечувати тим органам, які мають право складати протоколи про відповідні адміністративні правопорушення. Це пов'язано з тим, що в Кодексі України про адміністративні правопорушення не визначено окремої процедури повідомлення судами про результати розгляду справ, а відповідні справи про адміністративні правопорушення, що пов'язані з корупцією, мають розглядатися саме цими суб'єктами згідно з ч. 1 ст. 221 Кодексу України про адміністративні правопорушення [4].

Таким чином, на підставі проведеного дослідження можна зробити відповідні висновки та узагальнення:

1. Протягом 2021 р. чинне законодавство України, яке регулює правовий статус викривачів корупції, було суттєво удосконалено: визначено поняття та перелік внутрішніх і регулярних каналів повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень; передбачено створення Єдиного порталу повідомлень викривачів; розмежовано процедуру отримання викривачем інформації щодо перевірки його повідомлення про корупційний злочин або адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією; вдосконалено перелік прав викривача на отримання інформації про розгляд його повідомлення.

2. У той же час існує потреба у подальшому вдосконаленні чинного законодавства з аналізованих питань. Насамперед це стосується ухвалення Національним агентством із запобігання корупції порядку функціонування Єдиного порталу повідомлень викривачів, а також внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення в частині закріплення за уповноваженими особами та органами обов'язку повідомляти викривача про хід розгляду його повідомлення про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією.

Список бібліографічних посилань

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
2. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо упорядкування окремих питань захисту викривачів : Закон України від 01.06.2021 № 1502-IX // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1502-20>.
3. Щодо забезпечення права викривача на отримання інформації : Роз'яснення Нац. агентства з питань запобігання корупції від 18.06.2021 № 6 // Національне агентство з питань запобігання корупції : сайт. URL: <https://wiki.nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/07/Rozyasnennya-na-otrymannya-informatsiyi-1.pdf>.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

Одержано 18.11.2021.

УДК 342.9

Дмитро Володимирович ШВЕЦЬ,

*доктор юридичних наук, доцент, заслужений працівник освіти України,
перший проректор Харківського національного університету внутрішніх справ*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

В умовах сьогодення Національна поліція України здійснює всі заходи, спрямовані на недопущення вчинення корупційних правопорушень чи правопорушень, пов'язаних із корупцією серед особового складу. Із цією метою прийнято Антикорупційну програму Національної поліції на чітко визначений період, яка визначає загальні засади відомчої політики щодо запобігання та протидії корупції, а також заходи з її реалізації з виконанням антикорупційної стратегії та державної антикорупційної програми.

Безпосереднє звернення до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, надає можливість говорити про те, що поліцейські вчиняють адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, та притягаються до адміністративної відповідальності. Якщо розглядати в розрізі статей КУпАП, то це: порушення вимог фінансового контролю (ст. 172-6 КУпАП); порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (ст. 172-7 КУпАП); порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 172-4 КУпАП); незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень (ч. 1 ст. 172-8 КУпАП); порушення особою встановлених законом обмежень щодо входження до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (ч. 2 ст. 172-4 КУпАП) тощо.

Усе вищезазначене свідчить, що поліцейські досі не усвідомлюють своєї відповідальності за свої дії, а в деяких випадках діють за принципом «ніхто не узнає», як-то: несвоєчасне подання декларації, а в результаті це – порушення вимог фінансового контролю.

У цьому аспекті діяльність Національної поліції спрямована на збереження балансу між потребами внутрішньої дисципліни органу, від якого багато в чому залежить публічна безпека, з одного боку, та потребою боротьби з порушеннями основних прав людини, з іншого.

Варто констатувати, що від тотальної корупції в органах правопорядку, зловживання повноваженнями страждають не лише громадяни, але й самі правоохоронці (насамперед низової і середньої ланок), позбавлені належного рівня забезпечення умов праці та соціального захисту. До того ж працівники органу правопорядку не відчують підтримки влади – як державної, так і місцевої, а також підтримки з боку місцевих громад, що може свідчити про високий ступінь їх соціальної ізоляції. У поєднанні ці показники свідчать про головну проблему як забезпечення публічної безпеки та порядку, так і стану та умов діяльності органів правопорядку, оскільки відбувається взаємне відчуження органу правопорядку і суспільства [1, с. 4].

Аналіз Постанови Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 877 [2] дає можливість констатувати, що Національна поліція з метою організації своєї діяльності забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів щодо запобігання корупції, порушень законності, службової дисципліни і контроль за їх реалізацією в центральному органі управління Національної поліції, територіальних органах, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери її управління.

Недаремно в Європейському кодексі поліцейської етики наголошується на тому, що персонал поліції повинен протистояти всім формам корупції всередині поліції. Вони повинні повідомляти своє керівництво та

інші відповідні органи про корупцію в поліції. Щодо ефективних заходів із запобігання та протидії корупції в поліції, то вони повинні бути встановлені в організації поліції на всіх рівнях [3, с. 21].

Таким чином, метою запобігання корупції в діяльності органів Національної поліції України [4] є: стимулювання посадових осіб Національної поліції до правомірної поведінки щодо виконання завдань та функцій, які покладені на них; перешкоджання вступу їх у корупційні відносини та припинення таких відносин; недопущення провокацій протиправних дій з боку осіб, які не є посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави; формування іміджу органів Національної поліції як державної інституції, що підтримує національну ідею подолання цього негативного явища та робить відповідні шляхи для її реалізації; створення правових та організаційних засад запобігання корупції в органах Національної поліції; розроблення превентивних антикорупційних механізмів, правил щодо усунення наслідків корупційних проявів.

Зазначимо, що корупції можна запобігти, як тільки кожний поліцейський відчує свою відповідальність за досягнення загальної мети створення вільного від корупції органу поліції. Це, у свою чергу, передбачає: створення сприятливих умов для чесного і законного виконання поліцейськими своїх службових обов'язків і несприятливих умов для зловживання ними; створення рівного, належного та ефективного механізму прийняття на службу в органи Національної поліції; запобігання корупції в органах Національної поліції як однієї зі складових національної ідеї подолання цього негативного явища; здійснення комплексу інформаційно-культурних заходів для ознайомлення громадськості із заходами щодо запобігання корупції в органах Національної поліції тощо.

Список бібліографічних посилань

1. Концептуальні підходи до реформування МВС у контексті загальнонаціонального плану реформ : інформац.-аналіт. матеріали до Круглого столу (м. Київ, 16 квіт. 2015 р.) / Центр Разумкова. Київ, 2015. 56 с.
2. Про затвердження Положення про Національну поліцію : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 877 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-p>.
3. Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство / за заг. ред. О. А. Банчука. Київ : Москаленко О.М., 2013. 588 с.
4. Шатрава С. О. Теорія і практика запобігання корупції в органах Національної поліції України: адміністративно-правове дослідження : монографія. Харків : Діса плюс, 2016. 439 с.

Одержано 18.11.2021

ОСОБЛИВОСТІ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ ЗА ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Забезпечення дисципліни та законності в діяльності поліцейських вимагає високої організації та виховання персоналу в дусі чіткого дотримання вимог законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, яке спрямоване на формування у працівників поліції високих моральних і ділових якостей, свідомого ставлення до виконання службових обов'язків та дотримання Правил етичної поведінки [1, с. 82]. Разом із тим, здійснюючи службово-трудову діяльність, поліцейські досить часто виходять за межі правомірної поведінки, що, у свою чергу, вимагає застосування до останніх заходів негативного характеру, тобто притягнення їх до юридичної відповідальності. Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію», у разі вчинення протиправних діянь поліцейські несуть кримінальну, адміністративну, цивільно-правову, матеріальну та дисциплінарну відповідальність відповідно до закону. Саме останній вид відповідальності найчастіше застосовується до працівників поліції.

Дисциплінарна відповідальність застосовується до працівників поліції за вчинення дисциплінарного проступку, яким визнається протиправна винна дія чи бездіяльність поліцейського, що полягає в порушенні ним службової дисципліни, невиконанні чи неналежному виконанні обов'язків поліцейського або виходить за їх межі, порушенні обмежень та заборон, визначених законодавством для поліцейських, а також у вчиненні дій, що підривають авторитет поліції [2]. Одним із видів дисциплінарних проступків, через які працівника поліції може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності, є вчинення корупційних правопорушень. У цьому контексті варто відзначити, що після утворення Національної поліції України законодавцем було проголошено про досить високий рівень соціальних та економічних гарантій діяльності поліцейських. Утім, як показала практика, більшість обіцянок так і залишились лише «на папері». Зазначене призвело до збільшення рівня корупції в органах поліції, а як результат, збільшення кількості дисциплінарних справ про вчинення поліцейськими корупційних правопорушень.

Корупційним правопорушенням, відповідно до Закону України «Про запобігання корупції», вважається діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну

та/або цивільно-правову відповідальність. У свою чергу, корупція – це використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки / пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка / пропозиція чи надання неправомірної вигоди іншій особі [3]. Порядок притягнення до відповідальності працівників поліції за вчинення відповідних правопорушень регулюється Законом України «Про запобігання корупції». Частиною 2 ст. 65 указанного вище нормативно-правового акта встановлено, що особа, яка вчинила корупційне правопорушення або правопорушення, пов'язане з корупцією, однак до якої судом не застосовано покарання або на яку не накладено стягнення у вигляді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, що пов'язані з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або такою, що прирівнюється до цієї діяльності, підлягає притягненню до дисциплінарної відповідальності в установленому законом порядку. Особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, щодо якої набрало законної сили рішення суду про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, підлягає звільненню з посади в установленому законом порядку [4].

Варто наголосити, що корупційні правопорушення в діяльності Національної поліції України мають особливо негативне соціальне, економічне та політичне значення. Указане пояснюється тим, що вчинення працівником поліції цього виду правопорушення: по-перше, негативно впливає на соціальні процеси в державі та суперечить принципу невідворотності покарання за вчинення проступку; по-друге, підриває рівень довіри населення до органів державної влади взагалі та до Національної поліції зокрема; по-третє, призводить до економічних втрат держави.

Отже, проведене наукове дослідження дає змогу виділити певні особливості дисциплінарної відповідальності працівників поліції за вчинення корупційних правопорушень: особлива соціальна, економічна та політична небезпечність вчиненого правопорушення; наявність спеціального порядку реалізації дисциплінарного провадження, який здійснюється спеціально уповноваженими суб'єктами; ініціатором проведення службового розслідування щодо корупційного правопорушення можуть бути звичайні громадяни – викривачі; важливу роль у притягненні поліцейського до дисциплінарної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень відіграє громадськість.

Список бібліографічних посилань

1. Колеснік Т. В. Регламентация етичної поведінки працівників поліції у сфері забезпечення дисципліни праці. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2020. № 2. С. 81–85.
2. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 № 2337-VIII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19>.

3. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

4. Телешецький О. Відповідальність за корупцію: адміністративна, кримінальна, дисциплінарна. *Юрист&Закон*. 2020. № 41. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA014258.

Одержано 18.11.2021.

УДК 343.9:343.352](477)

Михайло Юрійович БУРДІН,

доктор юридичних наук, професор,

проректор Харківського національного університету внутрішніх справ

КОРУПЦІЙНІ ПРОЯВИ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ: НОВІ ВИКЛИКИ ТА ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ

У сучасному світі корупція є однією з перепон, що стоять на заваді ефективного розвитку економічного сектора, політичного і соціально-культурного життя країни. Все це, у свою чергу, негативно впливає на поліпшення надання послуг освітніх, медичних та інших суспільноважливих сфер життєдіяльності населення. У той же час успішний досвід забезпечення високого життєвого рівня розвинутих країн демонструє, що будь-яке суспільство за певних умов може прийти до періоду свого політичного, соціального і економічного розквіту. Подолання корупційних явищ, рівно як і загроз, яке воно із собою приносить, є ключовим і першочерговим завданням усього суспільства, оскільки без досягнення цієї мети впровадження більшості інших корисних для держави реформ буде нівельовано через корупційні інтереси окремих осіб.

Корупція та її негативні наслідки існували ще з давніх-давен, зокрема, висвітлювалися в античні часи, у державах-полісах Стародавньої Греції та Стародавньому Римі. Проте корупція у державах, що існували або існують на теренах Західної Європи, хоча і мала місце, але у більшості обмежувалася певними граничними рівнями. Натомість найбільш серйозних в історичному аспекті масштабів корупційні прояви досягли саме в азіатських державних утвореннях. Зарубіжні дослідники пов'язують цей феномен із різницею у політичних режимах між більшістю країн Європи та Азії в минулому. Історично так склалося, що і в європейських, і в азіатських державах функціонували у панівній більшості монархії, які здебільшого були абсолютними [1]. Водночас у європейських державах, навіть у тих, які за формою правління класифікувалися як абсолютні монархії,

влада монарха ніколи не була повною. Пояснюється це тим, що монархія постійно обмежувалася певними традиціями держави або законами, які навіть для абсолютного монарха встановлювали відповідні межі його діяльності. У той же час у більшості азіатських держав був присутній політичний режим, за якого влада не зазнавала жодних обмежень, характеризуючись сильним деспотизмом. Тобто на відміну від європейських країн, де навіть за абсолютної монархії існували закони, що захищали приватну власність осіб, їхнє життя, в азіатських країнах влада монарха була абсолютною.

Аналізуючи сучасну ситуацію, спираючись на історичний досвід, можемо констатувати, що успіх подальшого реформування національного законодавства, його практична правореалізація не можлива без подолання корупційних проявів. В умовах сьогодення чим прозорішим та ефективнішим буде функціонування державної системи, тим складніше стане вчиняти корупційні діяння. Отож відкритість і прозорість є невід'ємними ключовими елементами правового регулювання відносин, що виникають у сфері протидії корупційним проявам та які дадуть змогу забезпечити більш різновекторний розвиток суспільства й держави, гарантуючи проведення якісних і дієвих реформ. До того ж рівень сприйняття корупції є одним із ключових оцінювальних рейтингів, якими користуються зарубіжні уряди і міжнародні організації для того, аби визначити, наскільки надійною та ефективною буде їхня співпраця з державою. Сутність цього рейтингу полягає в тому, що він висвітлює рівень сприйняття населенням корупційних проявів, а також ставлення громадян до їх наслідків. Не менш важливою, ніж взаємодія з розвинутими іноземними державами, є й співпраця з громадськими організаціями. Тому дуже важливо, щоб засоби та способи повідомлення про корупцію були надійними і не створювали потенційної небезпеки у майбутньому для особи, яка про неї сповістила (наприклад страху перед зловживанням, можливою помстою тощо). У цьому зв'язку на державному рівні слід запровадити своєрідну систему захисту осіб, які володіють інформацією про корупційне діяння. На сьогодні така система захисту вже створена і багато років функціонує в розвинених країнах Західної Європи та Північної Америки. Особливо це стосується Сполучених Штатів, де ця система набула найширшого розквіту й застосування. Частково це пояснюється тим, що у цій країні паралельно вже існують декілька подібних ефективних програм захисту свідків. Наприклад, всесвітньо відомою є американська «Програма захисту свідків», що функціонує як на федеральному рівні, так і на рівні багатьох штатів [2]. Саме федеральна програма американського уряду, яка була прийнята в 1970 р. (The Organized Crime Control Act of 1970), дозволила правоохоронцям за 50 років активної дії захистити понад 19 000 свідків [3]. Тож уведення в активну дію схожої програми захисту свідків в Україні надасть серйозну допомогу, спрямовану на подолання системної корупції.

Резюмуючи викладене, слід зауважити, що корупція може бути подолана лише за умови ефективного поєднання одразу кількох ключових факторів її протидії. До складу ключових і найбільш важливих елементів протидії корупції та її проявам усередині державної системи варто віднести: прозорість функціонування державної системи; незалежний конкурсний підхід до призначення осіб на державні посади; активну взаємодію з міжнародними партнерами України; функціонування дійсно незалежних антикорупційних органів тощо.

Список бібліографічних посилань

1. Goel K., Nelson M. Causes of corruption: History, geography and Government. *Journal of Policy Modeling*. 2010. Vol. 32, Iss. 4. Pp. 433–447.
2. Bajpai R., Myers B. Enhancing Government Effectiveness and Transparency: The Fight against Corruption (English). Washington, D.C. : World Bank Group, 2020. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/34533>.
3. Organized Crime Control Act of 1970. Public Law 91–452. October 15, 1970. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-84/pdf/STATUTE-84-Pg922-3.pdf>.

Одержано 18.11.2021

УДК 349.2

Анатолій Миколайович КЛОЧКО,

доктор юридичних наук, професор,

проректор Харківського національного університету внутрішніх справ

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

За останнє десятиліття у Східній Європі та Центральній Азії було створено значну кількість органів із питань координації антикорупційних заходів і запобігання корупції. У багатьох країнах діяльність органів із запобігання корупції було припинено, деякі органи було об'єднано, створено нові, триває формування наявних установ.

У деяких країнах за координацію національної антикорупційної політики відповідає Міністерство юстиції (Естонії, Грузії та Румунії). В Албанії це обов'язок міністра з питань місцевого значення, у Киргизстані – Секретаріату Ради Оборони, у Литві – Державної Канцелярії, у Латвії – Бюро з питань запобігання та протидії корупції, в Азербайджані та Казахстані – Комісії з протидії корупції, а із серпня 2014 р. – Агентства з питань державної служби і протидії корупції (у минулому – Фінансова поліція, діяльність якої було припинено у серпні 2014 р.). І це лише один з прикладів організації запобігання та протидії корупції.

Функціонують спеціалізовані інституції, що здійснюють вироблення та координацію антикорупційної політики (в Албанії, Болгарії, Словенії, Македонії, Мальті, Сербії, Чорногорії, Франції, Вірменії, Боснії і Герцеговині, Румунії), багатофункціональні антикорупційні агентства, що опікуються і запобіганням корупції, і забезпеченням правопорядку (приміром у Латвії, Литві, Молдові та Монголії), або відділи у складі державних установ, які мають запобіжні функції (наприклад в Албанії, Вірменії, Азербайджані, Хорватії, Естонії, Грузії, Казахстані та Киргизстані). Зрештою, було створено значну кількість антикорупційних рад, що складаються із представників різних державних установ та неурядових партнерів, які також відіграють свою роль як органи, що запобігають корупції та забезпечують координацію зусиль (наприклад у Вірменії, Грузії чи Таджикистані) [1, с. 112].

Найцікавішим видається словенський досвід, що ілюструє «класичний» підхід до координації антикорупційної політики. Так, у 2004 р. у Словенії була створена Комісія запобігання корупції. Вона має координаційні, дослідницькі (аналітичні) та превентивні функції й відповідає за моніторинг реалізації Національної стратегії боротьби проти корупції, виконання Кодексу поведінки державних службовців та є центральним органом у сфері правозастосування положень, пов'язаних із поданням посадовими особами майнових декларацій. Координаційна роль спеціалізованої інституції є надзвичайно важливою в разі, коли у країні (зокрема і в Україні) функції щодо кримінального переслідування корупції, а також превенція перебувають у компетенції різних державних органів. Міжнародні стандарти також вимагають налагодження міжвідомчого співробітництва, обміну інформацією між правоохоронними та контролюючими органами – поліцією, службою безпеки, митною та податковою службами, фінансового контролю, фінансового моніторингу тощо. Відомства, які здійснюють контроль за деклараціями про доходи посадових осіб, можуть мати право доступу до конфіденційної інформації: у Франції – Центральна служба із запобігання корупції, в Колишній Югославській Республіці Македонії – Державна комісія запобігання корупції, в Албанії – Антикорупційна моніторингова група, на Мальті – Постійна комісія проти корупції, в Сербії та Чорногорії – Антикорупційне управління, у США – Управління з урядової етики і в Болгарії – Комісія з координації діяльності у сфері боротьби з корупцією [2, с. 332].

Агентства є прикладом комплексного підходу та зосередження в межах одного органу всіх основних функцій щодо запобігання та боротьби з корупцією, здійснюють розробку аналітичної політики, технічну допомогу з питань попередження корупційних правопорушень, взаємодію з громадянським суспільством, а також виконують функцію інформування, моніторингу, розслідування. В інших країнах існують такі приклади: Литва – Спеціальна служба розслідувань; Австралія – Незалежна комісія проти корупції. Прикладами ефективної діяльності спеціалізованої

антикорупційної інституції, що відповідає моделі багатоцільового органу з правоохоронними повноваженнями, є Незалежна комісія проти корупції Гонконгу та Бюро розслідування корупційної діяльності Сінгапуру; Бюро із попередження та боротьби з корупцією у складі уряду Латвії, яка за Індексом сприйняття корупції Transparency International посідає 55 місце із 168 країн світу. Індекс сприйняття корупції складається спеціально уповноваженим органом – Transparency International the global coalition against corruption (TI) з 1995 року. Його завданням є запобігання корупції за допомогою проведення відповідної політики, здійснення нагляду та координації реалізації цієї політики; розширення та поширення знань щодо запобігання корупції.

Узагальнення міжнародного досвіду створення та діяльності спеціалізованих антикорупційних органів указує на низку переваг і недоліків від створення окремого антикорупційного органу. До позитивів, зокрема, належать: 1) можливість досягнення високого ступеня спеціалізації і професіоналізму; 2) можливість позбавлення можливості неправомірних впливів (зокрема корупційних) на такий орган завдяки високій автономності його діяльності; 3) високий рівень громадської довіри; 4) нова інституція має можливість почати все з чистого аркуша паперу, що дуже складно у випадку з існуючими правоохоронними органами через корупцію тощо. Найбільшими недоліками вважаються: 1) підвищені адміністративні витрати; 2) наявність ізолюваності та певних бар'єрів у взаємодії з іншими правоохоронними органами; 3) зниження авторитету інших органів, що не належать до структури антикорупційного агентства.

Ураховуючи вищевикладене, доходимо висновку, що досвід організації взаємодії та координації правоохоронних органів у сфері протидії корупції в зарубіжних країнах включає розбіжні варіанти інституційного компонента механізму протидії корупції в аспекті суб'єктів, уповноважених на протидію корупції, їх місця в апараті держави, переліку виконуваних функцій кожним із суб'єктів.

Список бібліографічних посилань

1. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади і органах місцевого самоврядування : монографія / В. В. Василевич, Т. Е. Василевська, В. Ф. Нестерович та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка і В. Л. Федоренка. Київ : Ліра-К, 2016. 524 с.

2. Титко А. В. Органы финансовых расследований: зарубежный опыт // Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 8 груд. 2017 р.) / редкол.: В. В. Чернеї, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 412 с.

Одержано 18.11.2021

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА СЛУЖБОВОЇ КАР'ЄРИ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Кар'єра працівника поліції є складною за своєю структурою та змістом. Зазначене стосується не лише процедур прийняття, проходження та припинення служби в поліції, а вже реалізація поліцейським своїх посадових обов'язків нерозривно пов'язана з існуванням ризиків, серед яких чільне місце належить ризикам корупційним. Узагалі ризик – це елемент невизначеності, який може відобразитися на діяльності того чи іншого суб'єкта господарювання або на проведенні якої-небудь економічної операції [1, с. 500]. Що ж стосується поняття «корупційний ризик», то відповідно до точки зору А. Михненка, – це умови, які сприяють виникненню, розвитку, реалізації та поширенню корупційних практик у службовій та професійній діяльності суб'єктів корупційних правопорушень, що склалися внаслідок застосування процедур, визначених відповідним процесуальним законодавством та іншими регулятивними нормами, включаючи підзаконні нормативно-правові акти, відомчі накази уповноважених державних органів, внутрішні регулятивні документи юридичних осіб; унаслідок неналежного виконання або ігнорування окремих положень процесуального законодавства та регулятивних норм за умови відсутності контролю або неефективного контролю за діяльністю суб'єктів корупційних правопорушень. Це визначення більше вказує саме на передумови виникнення корупційних ризиків та недостатньо розкриває його зміст і структуру [2].

Розглядаючи сутність і зміст корупційних ризиків у контексті службової кар'єри поліцейських, варто відзначити, що Національна поліція сама по собі вже є особливим владним інститутом, яка здійснює функції державного управління шляхом підготовки, прийняття та виконання управлінських рішень, за допомогою яких відбувається реалізація державної політики з протидії злочинності, охорони прав, свобод і законних інтересів осіб, підтримання публічного порядку та громадської безпеки. Специфіка служби в поліції створює можливості для існування суперечливих інтересів – особи чи групи осіб, суспільства та самої держави, зіткнення яких в управлінському процесі спричиняє (або може спричинити) виникнення різноманітних конфліктних ситуацій, а може призвести і до вчинення корупційних правопорушень [3].

З огляду на зазначене вище, під корупційними ризиками в діяльності працівників Національної поліції України найбільш доцільно розуміти

певний факт (дію, подію, бездіяльність), настання якого створює умови, за яких зростає можливість вчинення поліцейським корупційного правопорушення у процесі виконання ним своїх посадових обов'язків. Варто зазначити, що за своєю природою корупційні ризики є різноманітними, що обумовлює наявність низки підходів до їх переліку. Так, наприклад, С. Вінборн, В. Сисоєв та В. Ткаченко виокремлюють наступні основні корупційні ризики під час проходження служби в органах Національної поліції: 1) привілейоване чи за-відомо упереджене ставлення до окремих працівників поліції; 2) застосування репресивних заходів впливу (переведення, атестації, зміни умов праці тощо) до викривачів фактів корупції; 3) приховування корупційної поведінки підлеглих; 4) провокування підлеглих з боку керівника на корупційні дії; 5) зговір працівників щодо здійснення корупційних дій; 6) приймання керівником або пропонування підлеглими подарунків або послуг; 7) лобіювання та просування по службі окремих співробітників [4, с. 52–53].

Таким чином, корупційні ризики постійно супроводжують службову кар'єру поліцейських, їх наявність обумовлена низкою чинників соціального, економічного та правового характеру. На наше переконання, корупційні ризики, в контексті наведеної проблематики, можуть бути: а) внутрішніми, які пов'язані із внутрішніми бажаннями та переконаннями поліцейського; б) зовнішніми, які передбачають негативний вплив на поліцейського через певні чинники, що не залежать від волі працівника поліції. З огляду на це, важливим завданням законодавця є створити необхідні організаційні та правові умови для мінімізації вказаних ризиків.

Тож, на нашу думку, заходами, які можуть мінімізувати корупційні ризики у процесі проходження службової кар'єри поліцейським, є такі: 1) підвищення рівня фінансового та матеріально-технічного забезпечення поліцейських; 2) проведення постійної роз'яснювальної роботи серед поліцейських з метою формування усвідомлення важливості та необхідності їх роботи; 3) створення належного правового та організаційного підґрунтя у сфері протидії корупції; 4) створення прозорої системи прийому та просування по службі поліцейських.

Список бібліографічних посилань

1. Бернар И., Колли Ж.-К. Толковый экономический и финансовый словарь. Французская, русская, немецкая, испанская терминология : в 2 т. : пер. с фр. М. : Международные отношения, 1994. Т. 2. 784 с.
2. Запобігання та протидія корупції : навч. посіб. / А. М. Михненко, О. В. Руснак, А. М. Мудрак та ін. ; за ред. А. М. Михненка. 3-є вид., доп. і перероб. Київ : НАДУ, 2013. 625 с.
3. Ботнаренко І. А. Корупційні ризики в діяльності органів поліції // Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції : зб. тез доп. V Міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Харків, 31 берез. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінол. асоц. України. Харків : ХНУВС, 2017. С. 37–38.
4. Вінборн С., Сисоєв В., Ткаченко В. Посібник з оцінки корупційних ризиків та розробки планів протидії корупції. Київ : USAID/ FINREP-II, 2015. 72 с.

Одержано 18.11.2021

Олена В'ячеславівна ДЖАФАРОВА,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри поліцейської діяльності
та публічного адміністрування факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

Сергій Олександрович ШАТРАВА,

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач науково-дослідної лабораторії з проблем
забезпечення діяльності поліції
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ

Ідея протидії правопорушенням як основної мети існування органів правопорядку заміщується розумінням того, що основним змістом їх діяльності має бути охорона прав та свобод громадян і правового суспільства, а рівень цієї діяльності має відповідати сучасним вимогам розвитку суспільства. На цьому шляху послідовно удосконалюються форми й методи діяльності органів, уповноважених на складання протоколів про адміністративні правопорушення та їх розгляд, утверджуються демократичні стандарти, набуває визначеності судова практика та формується соціальний досвід [1]. У цілому варто констатувати, що адміністративно-юрисдикційна діяльність щодо адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, здійснюється за загальними правилами провадження у справах про адміністративні правопорушення, але в той ж час, має певні особливості.

1) У відповідності до норм діючого законодавства, суб'єктами відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, є спеціальні суб'єкти, визначені відповідними статтями КУпАП із посиланням на ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», в якій наведено перелік суб'єктів, котрі несуть відповідальність за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією.

2) Адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією, може бути накладено протягом шести місяців з дня його виявлення, але не пізніше двох років з дня його вчинення [2]. Отже, для обчислення строків накладення адміністративного стягнення за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією слід чітко встановити як час вчинення правопорушення, так і час його виявлення. Ч

3) Звернення до глави 13-А КУпАП надає можливість констатувати, що за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією передбачено

наступні види стягнень: штраф, конфіскація, позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік.

4) Доречно вказати, що провадження у справі про адміністративне корупційне правопорушення може бути розпочате лише за наявності відповідних приводів і підстав. При цьому в КУпАП вони не визначені. Аналіз положень чинного законодавства та практики його застосування засвідчує, що законними приводами для порушення адміністративного провадження можуть бути: заяви і повідомлення підприємств, установ, організацій, посадових осіб, представників влади, громадськості, громадян; повідомлення, опубліковані у пресі; безпосереднє виявлення уповноваженим суб'єктом ознак корупційного правопорушення [1]. Поряд з цим перелік суб'єктів, посадові особи яких уповноважені на складання протоколів про адміністративні корупційні правопорушення, визначено у ст. 255 КУпАП, а саме: посадові особи органів Національної поліції України; посадові особи Національного агентства з питань запобігання корупції; прокурор [2]. Слід зауважити, що законодавством також не передбачено, протягом якого строку після виявлення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією уповноважений суб'єкт повинен скласти відповідний протокол.

5) Згідно ст. 65-1 Закону України «Про запобігання корупції» особа, стосовно якої складено протокол про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, якщо інше не передбачено Конституцією і законами України, може бути відсторонена від виконання службових повноважень за рішенням керівника органу, установи, підприємства, організації, де вона працює, до закінчення розгляду справи судом [3].

6) Відповідно до ст. 277 КУпАП справа про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією розглядається у п'ятнадцятиденний строк з дня одержання судом протоколу про адміністративне правопорушення та інших матеріалів справи. Цей строк зупиняється судом у разі, якщо особа, щодо якої складено протокол про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією умисно ухиляється від явки до суду або з поважних причин не може туди з'явитися (хвороба, перебування у відрядженні чи на лікуванні, у відпустці тощо). Однак законодавець не визначив, чи зупиняється при цьому також і строк накладення адміністративного стягнення [1].

7) Доречно відмітити, що ч. 2 ст. 268 КУпАП встановлює обов'язкову присутність особи, яка притягається до адміністративної відповідальності за статтями 172-4 – 172-9 КУпАП. У разі ухилення від явки на виклик органу Національної поліції або судді районного, районного у місті, міського чи міськрайонного суду цю особу може бути органом Національної поліції піддано приводу [2].

8) Згідно ч. 2 ст. 250 КУпАП при провадженні у справах про адміністративні правопорушення, передбачені статтями 172-4 – 172-9 КУпАП, участь прокурора у розгляді справи судом є обов'язковою [2].

9) Щодо питання удосконалення механізму провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією є порядок збирання уповноваженими суб'єктами відповідних доказів, оскільки чинним КУпАП він практично не врегульований. У ст. 251 КУпАП визначено джерела доказів, до яких належать протокол про адміністративне корупційне правопорушення, пояснення особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, потерпілих, свідків, висновки експерта, речові докази, показання технічних приладів та засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, протокол про вилучення речей і документів, а також інші документи [2]. У зв'язку з цим у КУпАП необхідно передбачити порядок призначення експертизи, порядок визнання певних предметів речовими доказами, критерії визначення належності, допустимості та достатності доказів у справі. Окрім того, завданнями провадження у справах про адміністративні правопорушення є виявлення причин та умов, що сприяють їх вчиненню, запобігання правопорушенням. Але у чинному законодавстві не передбачено відповідальність за невжиття заходів, необхідних для реалізації внесеної судом пропозиції, що істотно знижує ефективність запобіжної діяльності суду при розгляді справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією [1].

10) У відповідності до ч. 2 ст. 65-1 Закону України «Про запобігання корупції» [3] особа, яка вчинила корупційне правопорушення або правопорушення, пов'язане з корупцією, однак судом не застосовано до неї покарання або не накладено на неї стягнення у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, пов'язаними з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або такою, що прирівнюється до цієї діяльності, підлягає притягненню до дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку.

Список бібліографічних посилань

1. Адміністративні корупційні правопорушення : узагальнення судової практики URL : http://zib.com.ua/ua/print/78572-uzagalnennya_sudovoi_praktiki_na_temu_administrativni_korupc.html.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X/ URL : <http://zakon.rada.gov.ua/go/80731-10>.
3. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII/ URL : <http://zakon.rada.gov.ua/go/1700-18>

Одержано 19.11.2021

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ МЕХАНІЗМУ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ УПОВНОВАЖЕНИХ ПІДРОЗДІЛІВ З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ З ВИКРИВАЧАМИ

Корупція – багатоаспектне явище, яке є невід’ємною частиною суспільного життя будь-якої держави незалежно від її особливостей географічного розташування, економічного та політичного рівня розвитку. На всіх етапах розвитку суспільства та державності корупція у тих чи інших проявах (формах) існувала та існує. При цьому незалежно від виду, характеру, ступеня даного явища, воно однозначно є негативним, таким, що у тій чи іншій мірі наносить шкоду як окремим правовим відносинам так і суспільству та державі в цілому.

Аналіз національних правових систем сучасних країн, які є економічними лідерами світу, свідчить про те, що створення дієвих механізмів виявлення, запобігання, протидії корупції можливе. При цьому слід розуміти, що, з однієї сторони, визнання механізму виявлення, запобігання та протидії корупції дієвим вимагає постійного його розвитку; а з іншої сторони – такого роду механізм дозволяє звести до мінімуму прояви та наслідки корупції, знизити рівень і ступінь її суспільної небезпеки, а не подолати її взагалі.

За часів незалежності важливим кроком у боротьбі з корупцією став прийнятий 5 жовтня 1995 року Закон України «Про боротьбу з корупцією». Основною метою цього Закону є попередження корупційних діянь чи інших правопорушень, пов’язаних з корупцією [1, с. 75]. З моменту прийняття спеціального законодавчого акту, який врегульовує відносини у сфері виявлення, запобігання, протидії корупції законодавець крок за кроком провів і проводить низку дій спрямованих на формування та функціонування дієвого механізму виявлення, запобігання та протидії корупції.

Однією із останніх новел законодавства у сфері протидії корупції є введення у нормативно-правовий обіг поняття викривача як окремого суб’єкта виявлення та протидії корупції та визначення його правового статусу на законодавчому рівні.

Законодавець надає можливість викривачеві повідомити інформацію про можливі факти корупційних або пов’язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону «Про запобігання корупції» використовуючи внутрішні, зовнішні, регулярні канали повідомлення (ст. 53² Закону України «Про запобігання корупції») [2].

У свою чергу, спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції, до числа яких відносяться органи Національної поліції, зобов'язані забезпечити функціонування внутрішніх і регулярних каналів повідомлення (ст. 53¹ Закону України «Про запобігання корупції») [2].

Слід окремо звернути увагу на те, що надання законодавцем можливості фізичним особам стати викривачами породжує обов'язок у відповідних органах, уповноважених осіб створити через прийняття низки підзаконних нормативно-правових актів локального характеру механізм організації діяльності уповноважених підрозділів з питань запобігання корупції з викривачами взагалі та механізм прийняття та механізм розгляду повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень викривачів зокрема.

Аналіз норм Закону України від 14.10.2014 № 1700-VII «Про запобігання корупції» та роз'яснень Національного агентства з питань запобігання корупції від 14.07.2020 № 7 «Щодо особливостей перевірки повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень», роз'яснень Національного агентства з питань запобігання корупції від 24.02.2021 № 4 «Щодо забезпечення права викривача на конфіденційність та анонімність», роз'яснень Національного агентства з питань запобігання корупції від 24.02.2021 № 3 «Щодо механізмів заохочення та формування культури повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції»» дає підстави зазначити, що *створення дієвого механізму організації діяльності уповноважених підрозділів з питань запобігання корупції з викривачами у загальному вигляді передбачає:*

1. Визначення особи, відповідальної за реалізацію повноважень із захисту викривачів. Так, наприклад, в ГУНП в Харківській області такого роду особа визначається наказом начальника ГУНП в Харківській області з одночасним закріпленням відповідних повноважень у такої особи в її функціональних обов'язках.

2. Розробку та затвердження внутрішнього документу, який визначає внутрішні та регулярні канали повідомлень викривачів. В ГУНП в Харківській області розроблений та затверджений наказ «Про забезпечення функціонування внутрішніх і регулярних каналів повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закон України «Про запобігання корупції»».

3. Розробку та затвердження внутрішнього документу, яким визначаються механізми заохочення і формування культури повідомлення та порядок їх впровадження. У ГУНП в Харківській області розроблено Положення щодо впровадження в ГУНП та його підрозділах механізмів заохочення викривачів та формування культури повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції». Це положення з відповідними додатками закріплено наказом.

4.Розробку та затвердження документу, який визначає внутрішні настанови щодо прийняття та розгляду, перевірки та належного реагування на повідомлення про корупцію. Даний документ повинен регламентувати весь механізм роботи з повідомленнями про корупцію від їх отримання до прийняття кінцевого рішення за результатами завершення їх розгляду [3, с. 370].

Список бібліографічних посилань

1. Пархоменко О. Я. Механізм подолання корупції на шляху до євроінтеграції України. *Інвестиції: практика та досвід*. № 24. 2011. С. 74–77.
2. Про запобігання корупції : закон України від 14.10.2014 № 1700-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
3. Антикорупційний менеджмент: підручник. Київ, «Центр учбової літератури», 2021. 768 с.

Одержано 13.11.2021

УДК 343.98

Валентина Павлівна КОРЖ,

*доктор юридичних наук, професор,
Почесний працівник прокуратури України,
професор кафедри кримінального процесу,
криміналістики та експертології факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

Корумповані керівники найвищого рівня створили систему корумпованих відносин, яка пронизує усі рівні державної влади і управління. У зв'язку з цим, незважаючи на утворення антикорупційного законодавства, одинадцять державних органів по боротьбі з корупцією, протидія елітарній корупції в Україні химерна, штучно завищена, не відповідає дійсності. Організатори тіньового бізнесу та лідери організованої злочинної діяльності, за допомогою корупції, політичного лобізму незаконно привласнили значну частину державної власності, проникли в політичні, державні інститути, засоби масової інформації, впливають на формування законодавчої, виконавчої та судової влади. Вони володіють величезним кримінальним капіталом, депутатськими мандатами, а тому лобіюють прийняття законів в своїх корисливих інтересах. Сумнівну цінність має сучасна кримінальна політика в державі, яка спрямована на корупційне лобіювання можновладцями інтересів тіньового та злочинного бізнесу.

Серед корупційних злочинів – хабарництво найбільш поширений злочин, але корупційна еліта Законом України № 221-VII від 18.04.2013

року. лобіювала декриміналізацію хабарництва. Корупціонери на законодавчому рівні із хабарників перетворилися у посадових осіб, які одержують не хабарі, а неправомірні винагороди. Вважаємо, що декриміналізація такого виду корупційного злочину як дача, одержання хабаря суперечить теорії і практики протидії корупції, міжнародним конвенціям і договорам по боротьбі з корупцією, які Верховна рада ратифікувала. Декриміналізація хабарництва є серйозною помилкою законодавця і це негативно впливає на реальну протидію корупції в вищих органах державної влади, практику розслідування корупційних злочинів. Слід зазначити, що правове невігластво депутатського корпусу, політична кон'юнктура призвели до правого цинізму - прийняття низки законів про антикорупційні органи. Зокрема, утворення *«антикорупційного бюро розслідування, антикорупційної прокуратури»*. *«антикорупційного суду»*. Дискредитацією системи органів правосуддя, прокуратури, розслідування є унормування терміну *антикорупційний орган*. Таким чином, законодавець умовно систему державних органів прокуратури поділив на *«корупційну прокуратуру»*, до якої входить Генеральна прокуратура, регіональні, місцеві та *«антикорупційну спеціалізовану прокуратуру»*, а систему судових органів на *«корупційні»* суди першої, другої інстанції і *«антикорупційний суд»*.

Антикорупційним є законодавство, яке включає організаційні, правові засади запобігання та протидії корупції в публічних і приватних сферах суспільних відносин, тоді як **спеціально уповноважені суб'єкти безпосередньо здійснюють в межах своєї компетенції заходи щодо виявлення, розслідування корупційних злочинів**. Такими повинні стати *«Національне бюро по розслідуванню корупційних злочинів (а не НАБУ), спеціалізована прокуратура з нагляду за додержанням законів при розслідуванні корупційних злочинів»*, Судова колегія Верховного суду з судового розгляду корупційних злочинів (посадових осіб вищих державних органів).

Аналіз юридичної літератури, вивчення судової практики дозволяє зробити висновок про те, що недостатньо дослідженні кримінально-правові, криміналістичні ознаки корупційного злочину. У кримінальному праві дискусійне поняття корупційного злочину, питання розмежування корупційних злочинів від злочинів корупційної спрямованості та злочинів, пов'язаних з корупцією. У кримінальному законодавстві відсутнє поняття корупційного злочину. Водночас у примітці до ст. 45 Кримінального кодексу є перелік деяких видів злочинів у сфері службової діяльності, які відносить законодавець до корупційних. Формальний підхід щодо визначення корупційними окремих видів службових злочинів утворює проблеми при виявленні їх ознак, розмежуванні, визначенні кваліфікації та суб'єкта. Так, відповідно до вищевказаного переліку у статті 45 КК України аудитор, нотаріус є суб'єктами корупційних злочинів, тоді як вони за діяння вказані в статтях 365-2, 368-4 КК суб'єкти службових злочинів.

Науковий аналіз слідчої, судової практики, юридичної літератури дозволили нам визначити криміналістичні ознаки корупційних злочинів. Такими є: 1) *спеціальний суб'єкт корупційного злочину* - посадова особа, яка постійно або тимчасово виконує функції представників влади, місцевого самоврядування, чи виконує спеціальні функції, повноваження чи обіймає посаду в органах державної влади, управління, місцевого самоврядування, на державних підприємствах, в установах, організаціях і здійснює організаційно – розпорядчі чи адміністративно – господарські функції; 2) *специфічна сфера злочинного посягання* – сфера діяльності органів публічної влади, державної управління, місцевого самоврядування; надання публічних послуг; 3) *специфічні способи вчинення корупційного злочину* – це неправомірні дії посадової особи щодо надання корупційних послуг в процесі реалізації владних функцій, службового повноваження шляхом перевищення влади, перевищення службовими повноваженнями, зловживання владою, зловживання службовими повноваженнями. Способом вчинення корупційного злочину може бути і бездіяльність, тобто невиконання посадовою особою в процесі реалізації владних функцій, державного управління, службового повноваження, службових обов'язків в органах місцевого самоврядування з корисливих мотивів в особистих інтересах чи інтересах третіх осіб; 4) *специфічні корупційні послуги суб'єкта злочину*: **корупційний лобізм, корупційне сприяння, корупційна протидія, корупційний протекціонізм, корупційний підкуп електорату тощо**; 5) *одержання корупційної винагороди («відкату»)* посадовою особою за виконання або невиконання певних дій в інтересах третіх осіб.

Вищевказані криміналістичні ознаки корупційного злочину мають певне наукове значення для визначення поняття корупційного злочину, розробки криміналістичної класифікації корупційних злочинів, криміналістичної характеристики корупційних злочинів і мають практичне значення для виявлення, розкриття та розслідування корупційних злочинів.

Одержано 19.11.2021

Юлія Василівна КУЗЬМЕНКО,

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ;*

Анастасія Олександрівна КРАМАРЕНКО,

*курсант Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ*

ПОДАРУНОК ЯК ВИД КОРУПЦІЙНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Однією з найактуальніших проблем сучасності є корупція. Вона є негативним соціальним явищем, що впливає на різні сторони суспільного життя, загрожує національній безпеці та конституційному ладу держави. Проблемою боротьби з корупцією є те, що суспільство сприймає її як повсякденне явище без якого не вирішуються питання, хоча і усвідомлює її нелегальність. Задля попередження посилення та знищення корумпованих відносин, необхідне детальне вивчення всіх видів корупційних правопорушень, їх розмежування та визначення відповідальності.

У суспільстві прийнято сприймати корупцію як надання хабаря особі з метою успішного вирішення особистих проблем, проте з поширенням цього явища службові особи почали «маскувати» отримання такої неправомірної вигоди під одержанням подарунку. Тому на законодавчому рівні постало питання розмежування поняття подарунку, як знак ввічливості та прояву уваги, від виду корупційного правопорушення. Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» подарунком визнаються грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової [1]. Обмеження щодо одержання подарунку не поширюється (дозволено) у таких випадках:

1) даруються близькими особами, а саме членами сім'ї суб'єкта, а також чоловіком, дружиною, батьком, матір'ю, вітчимом, мачухою, сином, донькою, пасинком, падчеркою, рідними та двоюрідними братом чи сестрою, рідними братом та сестрою дружини чи чоловіка, племінником, племінницею, рідними дядьком чи тіткою, дідом, бабою, прадідом, прабабою, внуком, внучкою, правнуком, правнучкою, зятем, невісткою, тестем, тещою, свекром, свекрухою, батьком та матір'ю дружини (чоловіка) сина (дочки), усиновлювачем чи усиновлюваним, опікуном чи піклувальником, особою, яка перебуває під опікою або піклуванням зазначеного суб'єкта (цей перелік визначений ст. 1 ЗУ «Про корупцію»). Інколи подарунки від близьких осіб ще називають «подарунками на основі особистих відносин»;

2) одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси [2, с. 146]. Проте, законом передбачається обов'язок осіб, що приймають подарунок (зазначені у пунктах 1,2 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції»), декларувати отримані подарунки у разі, якщо їх вартість перевищує п'ять прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року, подарунки у грошовій формі – якщо їх розмір перевищує п'ять прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року [3].

Крім дозволених подарунків, існують такі, які необхідно отримувати з дотриманням певних правил. Такими правилами є:

а) узгодженість подарунку із загальновизнаними уявленнями про гостинність. Подарунок повинен сприйматися як міра дотримання етикету, що не пов'язаний з вчиненням службової діяльності та прийняття рішення, а також відсутність підлеглих між особами. Подарунок може бути прийнятий від підлеглого з приводу особливих нагод, що мають персональне значення, офіційно встановлених державних чи професійних свят.

б) вартісна ознака подарунків, тобто чітка вказівка на максимальну їх вартість – такий, що не перевищує одного прожиткового мінімуму працездатної особи на перше січня поточного року у поєднанні із частотою їх отримання – одноразово чи декілька разів протягом року [4].

Ч. 1 ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції» встановлює категорію так званих «заборонених подарунків»: «забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб» [1]. До того ж законодавець уточнює, що заборона поширюється на ті подарунки, які безпосередньо пов'язані із двома (хоча б однією із них) умовами: пов'язані із службовою діяльністю особи, якій такий подарунок надається чи пропонується та є подарунками від підлеглих, що знову ж таки передбачає безпосередній зв'язок із службовою діяльністю цієї ж особи.

До поведінки службових осіб, які отримали подарунки, що відносяться до категорії заборонених встановлюються певні вимоги. Так Правила етичної поведінки та запобігання корупції в органах ДФС визначають, що якщо працівник отримав подарунок, щодо одержання якого встановлена заборона, необхідно повернути матеріальний предмет дарувальнику або сплатити дарувальникові його ринкову вартість, або передати до благодійної організації, на баланс органу доходів і зборів, чи знищити предмет дарування, коли повернення його є недоцільним з огляду на етичні або інші причини [5].

Виходячи із зазначеного, цілком зрозуміло, що якщо існує заборона, недотримання її та встановлених правил тягне за собою відповідальність. Так, за порушення вимог щодо отримання подарунків передбачена адміністративна відповідальність за ст. 172-5 КУпАП. У цьому випадку для до речності та правильності прийняття рішення щодо кваліфікації діянь

особи та призначення їй покарання необхідно розмежовувати поняття «подарунок» від «неправомірної вигоди», за яку передбачається кримінальна відповідальність. Таким чином, головною різницею між цими поняттями є мета одержання. Якщо метою подарунку є вплив на дії чи бездіяльність працівника з використанням службового становища, то можна вважати, що він є хабарем, такі дії кваліфікуються як кримінальне правопорушення, покарання за який передбачено статтею 368 Кримінального кодексу України. Якщо ж такої мети не було, а порушено вимоги визначені ЗУ «Про запобігання корупції», наприклад, подарунок неодноразово безпідставно був прийнятий від підлеглого, або він не був внесений до декларації службової особи, то за такі правопорушення передбачено адміністративну відповідальність.

Отже, виходячи із зазначеного вище, можна зробити висновок, що таке соціально-негативне явище як корупція має велике поширення у суспільстві. Корумповані відносини все більше витісняють правові, етичні відносини між людьми, та із недопустимості поступово стають нормою поведінки. Неправомірна вигода може проявлятися як у матеріальній так і нематеріальній формі, маскуватися під звичайний подарунок, який, на перший погляд, є проявом уваги та насправді приховувати протиправну мету, незаконну спрямованість. Для уникнення поширення корупції та знищення вже існуючої необхідний детальний контроль та регулювання всіх видів та проявів корумпованих відносин, належна кваліфікація та встановлення покарання за протиправність зазначених дій.

Список бібліографічних посилань

1. «Про запобігання корупції»: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 05.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 31.10.2021).
2. Загальнотеоретичні, адміністративно- та кримінально-правові основи концептуалізації антикорупційної реформи в Україні: колективна монографія. О. О. Дудоров, Т. О. Коломоєць, С. М. Кушнір, О. Л. Макаренков. Запоріжжя, 2019. 476 с.
3. Роз'яснення щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю (подання декларацій та повідомлень про суттєві зміни в майновому стані) від 03.02.2021р. №1. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/documents/roz-yasnennya-vid-03-02-2021-1-shhodo-zastosuvannya-okremyuh-polozhen-zakonu-ukrayiny> (дата звернення: 31.10.2021).
4. Подарунок для публічного службовця: доцільність нормативної заборони чи обмеження. Коломоєць Т.О. *Запорізький національний університет*. 2018. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/10935/KOLOMOIETS%20T%20O.pdf;jsessionid=1304EA805DBD4A811E5297C23CC52691?sequence=1>.
5. Правила етичної поведінки та запобігання корупції в органах ДФС: наказ Державної фіскальної служби від 01.12.2016 № 979 Дата оновлення: 25. 10. 2017. URL: <http://sfs.gov.ua/baneryi/protidiya-koruptsii/antikorupsiyna-programa-dfs/291898.html> (дата звернення: 31.10.2021).

Одержано 09.11.2021

УДК 342.9.072.22:334.722](477)

Світлана Миколаївна ПОПОВА,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри правоохоронної діяльності
та поліціїсти факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

Максим Андрійович ТЕЛЬНИЙ,

*аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ,
старший дізнавач СД Лозівського РВП ГУНП в Харківській області*

НЕОБХІДНІСТЬ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Корупція – глобальне явище, яке негативно впливає на суспільство взагалі та життя кожної людини зокрема. Головним чинником, який впливає на формування безпеки у політичній та соціально-економічній сфері життя в Україні є створення відповідного способу боротьби з корупцією.

У різних країнах світу рівень корупції різний. За останній рік показники України в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI) виросли на 3 бали. Із 33 балами зі 100 можливих Україна отримала 117 місце зі 180 країн у списку CPI. Поруч із нею у рейтингу Єгипет, африканська Есватіні (Свазіленд), Непал, Сьєрра-Леоне та Замбія – всі ці країни так само у CPI-2020 набрали по 33 бали [1].

3-поміж сусідів найближча до України Молдова – 34 бали та 115 місце (+2 бали). Оцінка України сформувалася з 9 різних досліджень, і у всіх них показники України або не змінились, або зросли у порівнянні з CPI-2019.

Найбільше зростання спостерігається у даних Global Insight Country Risk Ratings – на 13 пунктів. Це дослідження вивчає ризики того, що люди/компанії в країні зіткнуться з хабарництвом чи іншими корупційними практиками ведення бізнесу, від отримання великих контрактів до повсякденної роботи [1].

CPI може досить повільно показувати фактичні зміни по країні – іноді для цього потрібно кілька років. Так, показники 2020 року вказують на позитиви, які сталися в Україні в останні два роки, особливо до весни 2020 року, і не враховують резонансні події останніх місяців [1].

Загалом протидія корупції у сфері підприємницької діяльності є важливим елементом реформування України в цілому. На кожному етапі реформування України проблемою економічного, соціального та політичного розвитку є саме корупція, а тому запобігання та протидія корупції в сфері підприємницької діяльності являється однією із головних завдань, які стоять перед суспільством.

Адже підприємництво займає значне місце у соціально-економічному розвитку не лише окремих регіонів, а й держави в цілому. Саме

рівень підприємницької активності обумовлює високі темпи розвитку економіки країни та ефективність її функціонування. Особливе місце серед суб'єктів підприємництва займають малі підприємства. У більшості країн світу питома вага суб'єктів малого та середнього підприємництва у загальній кількості суб'єктів підприємництва досягає 90 %, а іноді перевищує 95 % [2, с. 34]. Важливість розвитку малого підприємництва підтверджується й тим, що у країнах з розвинутою економікою вклад малих підприємств у валовий внутрішній продукт (ВВП) складає майже 50 %, а більше половини зайнятих у приватному секторі працюють на малих підприємствах [2, с. 35].

Слід відзначити, що негативний вплив корупції спостерігається й у приватному секторі. Корупційну злочинність у приватній сфері можна поділити на такі види: а) корупційні неправомірні дії, що вчиняються щодо юридичних осіб приватної сфери, б) підкуп-продажність усередині компанії, в) використання державними службовцями приватних комерційних структур для отримання неправомірної вигоди [3, с. 7–8].

До основних причин поширеності корупції у приватному секторі можна віднести: безкарність; поширеність та стабільність корупційних практик; відсутність зацікавленості у викритті корупційних практик та їхнього усунення; високий рівень корумпованості державною сектору, який привчає підприємців до застосування корупційних схем та методів [4].

Для виявлення корупції на підприємстві та проведення розслідування необхідні час та гроші, а в разі залучення до розслідування представників інших організацій й інші розумові ресурси. Найпростішим рішенням, що буде сприяти припиненню корупційної діяльності є звільнення зацікавлених співробітників. Як показує практика, в більшості випадків, у таких ситуаціях робочі відносини розриваються за згодою сторін, що зменшує ризики та втрати, пов'язані з наступними оскарженнями в суді [5].

Висновок. На сьогоднішній день питання антикорупційного механізму у сфері підприємницької діяльності є вельми актуальними, оскільки корупція негативно впливає на рівень розвитку підприємництва в Україні. При зростанні корупції підприємства малого і середнього бізнесу фактично виживають, кількість підприємств щорічно скорочується через нестабільне бізнес-середовище та несприятливі економічні чинники. Тому напрямки протидії корупції потребують більш поглибленого дослідження як в науковій, так і в практичній діяльності країни.

Список бібліографічних посилань

1. Transparency International Ukraine (антикорупційна організація). Індекс сприйняття корупції – 2020. URL: <https://ti-ukraine.org/research/index-spryjnyattya-koruptsiyi-2020>.
2. Уманець Т. В. Методи і моделі оцінювання розвитку малого бізнесу: мезо-і мікрорівень: Монографія / Т. В. Уманець, Ю. О. Ольвінська, О. В. Лучакова. Донецьк: «ВІК», 2010. 250 с.

3. Некрасова Т. А. Социально-правовая природа и последствия коррупции в частноправовой сфере. 7 – 8 с. URL: <http://w.pc-forums.ru/m211.html>.

4. Дослідження Національного агентства з питань запобігання корупції URL: https://nazk.gov.ua/sites/default/files/docs/mzk_files/doslidzhennya/8.pdf.

5. Шевцов І. Корпоративне шахрайство в українських компаніях. Розпізнати і запобігти. Журнал «Довідник економіста», (6), 64 – 68 с. URL: <http://sk.ua/wp-content/uploads/2019/06/Шевцов.pdf>

Одержано 19.11.2021

УДК 342.591

Олена Юхимівна СИНЯВСЬКА,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри правоохоронної діяльності
та поліціїстику факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

Катерина Вячеславівна КОРЕНЕВА,

аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ У СИСТЕМІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ: ЗНАЧЕННЯ І ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Розмістивши органи прокуратури на першому місці серед спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції (абз. 14 ч.1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» [1]), законодавець таким чином підкреслив ключову роль перших серед антикорупційних органів, що, як уявляється, обумовлено конституційно визначеним статусом прокуратури (ст. 131-1 Конституції України [2]). Разом з тим високий ступінь відповідальності у сфері боротьби з корупцією прямо пропорційно потребує вироблення дієвого (якщо не сказати навіть бездоганного) механізму запобігання і протидії корупції у діяльності самої прокуратури.

Органи прокуратури, будучи наділені широкими наглядовими повноваженнями, з іншої сторони самі мають виступати предметом контролю, втім не лише державного, а, у тому числі – громадського.

Не вдаючись у полеміку з приводу напрацьованих визначень поняття громадського контролю, відзначимо, що під ним за традиційного підходу розуміють «комплекс заходів, спрямованих на отримання об'єктивної інформації про діяльність органів влади, що здійснюється інститутами громадянського суспільства на засадах прозорості і фаховості» [3].

За офіційною позицією Офісу Генерального прокурора чинна реформа органів прокуратури зокрема передбачає таку складову («крок») як «Прокуратура для суспільства», що полягає у наступному: «прокуратура буде орієнтуватися на суспільство та у своїй діяльності використовуватиме сучасні механізми комунікації з громадськістю» [4]. Зокрема керівництво органів прокуратури працює над «переформатуванням приймалень громадян» [4].

На титульному рівні правового регулювання діяльності прокуратури ключовим положенням, яке лежить у підґрунті реалізації громадського контролю за діяльністю її органів необхідно відзначити прозорість як засаду діяльності прокуратури, що «забезпечується відкритим і конкурсним зайняттям посади прокурора, вільним доступом до інформації довідкового характеру, наданням на запити інформації, якщо законом не встановлено обмежень щодо її надання» [5] (п. 9 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про прокуратуру»). Справедливо відмітити, що саме прозорість як засада діяльності антикорупційного органу запобігає виникненню та поширенню корупції. Наприклад, у 2019 році акредитований представник міжнародної антикорупційної організації Transparency International Ukraine серед стратегічних пріоритетів на 2019-2021 рік визначив необхідність «мінімізації можливості виникнення корупційних ризиків на національному та місцевому рівнях шляхом збільшення прозорості та підзвітності роботи органів влади» [6].

Серед інших положень інституційного законодавчого акту (Закону України «Про прокуратуру»)¹, які забезпечують втілення громадського контролю за діяльністю органів прокуратури, необхідно виділити:

– органи прокуратури не менш як двічі на рік інформують суспільство про свою діяльність шляхом повідомлень у засобах масової інформації [5] (ч. 1 ст. 6 Закону України «Про прокуратуру»). Зокрема, керівники обласних та окружних прокуратур інформують населення відповідної адміністративно-територіальної одиниці про результати діяльності (не менш як двічі на рік) шляхом надання узагальнених статистичних та аналітичних даних на відкритому пленарному засіданні відповідної ради, на яке запрошуються представники засобів масової інформації [5] (ч. 3 ст. 6). Крім того «інформація про діяльність прокуратури оприлюднюється в загальнодержавних та місцевих друкованих засобах масової інформації і на офіційних веб-сайтах органів прокуратури» [5] (ч. 4 ст. 6);

---

¹ Необхідно розуміти, що правове регулювання громадського контролю в Україні формують положення цілої низки нормативно-правових актів, які втім містять норми загального характеру (наприклад, Закони України «Про звернення громадян», «Про доступ до публічної інформації» тощо). Тобто норми відповідних документів рівною мірою поширюються на здійснення громадського контролю за діяльністю будь-якої публічної адміністрації. Разом з тим ми зосереджуємо увагу на «спеціальних» положеннях щодо здійснення громадського контролю за діяльністю органів прокуратури, які на законодавчому рівні закріплені у Законі України «Про прокуратуру».

– «громадські організації та фізичні особи можуть подавати до відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження, інформацію щодо доброчесності кандидатів на посаду прокурора ...» [5] (ч. 5 ст. 32). «У разі одержання інформації, що може свідчити про недоброчесність кандидата на посаду прокурора, відповідний орган, що здійснює дисциплінарне провадження, розглядає її на своєму засіданні...» [5] (ч. 6 ст. 32). «За результатами розгляду відповідний орган, що здійснює дисциплінарне провадження, може прийняти рішення про недопущення кандидата до проходження спеціальної підготовки» [5] (ч. 6 ст. 32).

Як бачимо громадський контроль за діяльністю органів прокуратури на рівні спеціального законодавства регламентовано достатньо обмежено. На противагу цьому на титульному рівні правового регулювання інших спеціально-уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції питанням втілення громадського контролю присвячені однойменні структурні елементи закону (наприклад, розділ VIII «Громадський контроль поліції» Закону України «Про Національну поліцію») [7].

Розглядаючи суб'єктний склад здійснення громадського контролю за органами прокуратури, можемо констатувати, що ними є загальні суб'єкти (до прикладу громадяни, громадські організації). Знову ж таки у порівнянні з іншими спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції, серед суб'єктів громадського контролю за їх діяльністю виділяють суб'єкти спеціалізованого контролю [8, с. 174] (наприклад, Рада громадського контролю при Національному антикорупційному бюро України (ст. 31 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» [9])).

Підсумовуючи викладене, можемо констатувати, що громадський контроль має посідати одне з ключових місць у системі запобігання та протидії корупції в органах прокуратури. Разом з тим чинний стан реформи органів прокуратури, зокрема її нормативно-правове втілення, не дають можливості повною мірою ефективно використовувати громадський контроль з метою запобігання та протидії корупції в органах прокуратури. Спираючись на позитивний досвід втілення громадського контролю за діяльністю інших спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, вважаємо за доцільне та цілком перспективним:

– доповнити Закон України «Про прокуратуру» статтею «Громадський контроль за діяльністю органів прокуратури», у межах якої необхідно узагальнити особливості реалізації громадського контролю за діяльністю органів прокуратури, зокрема щодо запобігання та протидії корупції (зміст та особливості реалізації прав представниками громадськості у відповідній сфері, особливості розгляду заяв і повідомлень про факти неправомірної поведінки з боку прокурорів та інших працівників органів прокуратури, необхідність залучення громадськості до розгляду відповідних скарг тощо);

– забезпечити функціонування та відповідно формування Ради громадського контролю при прокуратурі, що має бути втілено, в першу чергу,

шляхом доповнення Закону України «Про прокуратуру» однойменною статтею, у межах якої необхідно розкрити засади формування та особливості функціонування відповідного суб'єкту громадського контролю.

Разом з тим зміст громадського контролю за діяльністю органів прокуратури обумовлює необхідність визначення «термінологічного статусу» та місця громадського контролю у адміністративно-правовому механізмі запобігання і протидії корупції в органах прокуратури, висвітлення форм його здійснення, що забезпечить напрацювання конкретних положень запропонованих нами змін.

Список бібліографічних посилань

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 16.11.2021).
2. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 16.11.2021).
3. Дніпенко Н. К. Громадський моніторинг, громадська експертиза та громадський контроль: функціональний аналіз і європейські традиції застосування. *Державне управління: теорія та практика*. 2012. URL : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Dutp/2012_1/txts/12DNKETZ.pdf.
4. Реформа // Офіційний сайт Офісу Генерального прокурора. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/reform> (дата звернення 17.11.2021).
5. Про прокуратуру : закон України від 14.10.2014 № 1697-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18> (дата звернення: 17.11.2021).
6. Стратегічні пріоритети на 2019-2021 // Про нас / Офіційний сайт Transparency International Ukraine. URL: <https://ti-ukraine.org/about/> (дата звернення: 17.11.2021).
7. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 18.11.2021).
8. Дорошенко В. А. Суб'єкти здійснення громадського контролю за діяльністю Національного антикорупційного бюро України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. Вип. 12. С. 171-175.
9. Про Національне антикорупційне бюро України : закон України від 14.10.2014 № 1698-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18> (дата звернення: 18.11.2021).

Одержано 19.11.2021

Gediminas BUCIUNAS,

*Dr. lecturer of Law Faculty of Vytautas Magnus University,
assoc. prof. of Department of Law of Academy of Public Security at Mykolas Romeris
University, Kaunas, Lithuania*

RISKS OF CORRUPTION IN THE PUBLIC SECTOR

“A system is corrupt when it is strictly profit-driven, not driven to serve the best interests of its people.” — Suzy Kassem, Rise Up and Salute the Sun: The Writings of Suzy Kassem¹

The purpose of this research paper is to present some ideas on identification of the risky areas for flourishing a corruption at the public sector, namely at police. Based on the practical experience of this author (over 25 years' experience working in a prosecution office and dealing with cases of corruption and organized crime), corruption is one of the preconditions for the existence and/or flourishing of another threat to society: organized crime. Corruption cannot occur without the participation of a human being, and at least two persons are required for it: one who supplies the bribe; and another who receives it.

According to Transparency International, the phenomenon of corruption can be defined as *“the abuse of entrusted power for private gain.”*² The most frequently targeted public agencies in cases of corruption are customs, immigration, public procurement, governments, public service agencies (in charge of providing identity documents, birth certificates, etc.), natural resource agencies (in charge of providing permission to mine natural resources, etc.), law enforcement, security agencies, and the judiciary. The act of corruption takes place in several forms, from law enforcement/customs officers being bribed at border checkpoints to allow the movement of illicit goods, to paying an official to obtain fraudulent documents such as national ID cards or passports, or to take illegal decision to terminate a criminal case.

Corruption perceptions index (hereinafter referred to as “CPI”), which ranks 179 countries and territories by their perceived levels of public sector corruption according to experts and businesspeople, uses a scale of 0 to 100, where 0 is highly corrupt and 100 is very clean. According to Transparency International CPI 2019 New Zealand and Denmark rank highest with scores of 87. The Republic of Lithuania scores 60, 35 place, Ukraine scores 30, 126 place. The most corrupted countries are: South Sudan and Somalia.³

---

¹ Government Corruption Quotes. <https://www.goodreads.com/quotes/tag/government-corruption>

² What is corruption? Available from: [https://www.transparency.org/what-is-corruption#define/{16 March 2020}](https://www.transparency.org/what-is-corruption#define/{16%20March%2020}).

³ Corruption perceptions index 2019 // https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2019/.

Alongside with political corruption, judicial corruption, the police corruption, which incorporates not only the police officials and other pre-trial investigative bodies in service, but also includes former officials of these agencies that act as intermediaries and can facilitate corrupt exchanges with criminal groups. Clientelist networks can also facilitate direct contact between criminals and police officers. Such networks involve active or former police officers and other law enforcement agency officials, investigators, businessmen, and politicians. The author of this paper is going to present risk of corruption at criminal police unit in charge for investigation traffic accidents related with grave consequences (violation of Regulations Governing Road Traffic Safety or Operation of Vehicles where this results in an accident causing a person's death or a severe impairment to a person's health). In some countries of the Europe population have little trust in their key institutions, including the police. The National Police of Ukraine is not an exclusion from it. Despite reforms following 2014's revolution, corrupt practices by police officers remain one of the country's major problems. A survey conducted on behalf of Ukraine's National Agency on Corruption Prevention in March/April 2020 had some significant findings. *Among the 23 state institutions evaluated in the survey, customs, the courts, Parliament, the Prosecution Office, medical institutions, and the police (excluding patrol officers) were found to be the most corrupt.*¹ Many countries especially former Post-Soviet republics after collapse of the Soviet Union, passed the period when corruption was flourishing and later this social phenomenon started to steadily slow down.

In the author's opinion success in fighting with corruption can't only be imposed from central authorities. First condition for positive outcome on coping with corruption must be will and intention of law enforcement agencies to identify the risky zone for corruption within their structural units. We can provide one reform after one sometimes just to try sometimes to fix what was done wrong by previous reform. Holistic approach should be applicable on above mentioned social phenomenon from different angles, and usage of the different instruments to cope with corruption. Prevention should be a prevailing tool amongst other ones' design to cope with corruption. Many European countries have in force laws on corruption prevention. For example, Law on Prevention of Corruption of the Republic of Lithuania. Article 1 of this law states that the purpose of this law: *"This Law shall lay down the basic principles, objectives and tasks of the prevention of corruption in both the civil service and the private sector, the measures to prevent corruption and the legal basis of such measures, the corruption prevention bodies, their rights and duties in the sphere of corruption prevention."*²

Law enforcement agency should identify the most riskiest areas and take measures to decrease or even eliminate possibility the risk for police officials to be bribed by some persons for unlawful decisions, actions or abuse of power.

---

¹ Police in Ukraine: corruption versus reform. <https://www.cmi.no/publications/7312-police-in-ukraine-corruption-versus-reform>.

² Republic of Lithuania Law on Prevention of Corruption. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/cf4e54225ce611e7a53b83ca0142260e?positionInSearchResults=0&searchModelUID=cef19f38-6553-43eb-8a01-21cbc7fc773e>

Creation of internal control system within police structural unit should be the task No 1, the next step would be identification of reasons for possibility to be corrupted and finally measures which must be taken to exclude risk of corruption. The author is going to briefly present through example how to identify risky areas and to take measures to decrease level risk or even remove it out from given area and create transparent procedures. Let's glance at job description of police investigator who is in charge for investigation traffic accidents related with grave consequences. What does he/she should do in reality and what he/she should do according to his/her job description? For example, Ukrainian police investigator have duty to arrange evacuation of damaged cars after traffic accident and find a parking lot for them. Police investigators in order to fulfill this task is forced to contact with local businessman for solve given trouble. It also creates risk for corruption between businessman who voluntarily helps to evacuate damaged car and police investigator who solved car evacuation task. It is **task not related to** police investigator's duty. Police of many European countries has their special budget line for this purpose and through public tender selected private companies provide evacuation service to damaged cars from traffic accident site.

To sum up this short scientific note, the law enforcement agencies have to create effective and efficient anti corruption strategy and a plan of actions to cope with corruption.

Received 19.11.2021

УДК 343.35:354.31.07]-047.36(043)

Вадим Миколайович БАБАКІН,

*доктор юридичних наук, доцент,
викладач кафедри прикладної механіки
та технологій захисту навколишнього середовища
факультету техногенно-екологічної безпеки
Національного університету цивільного захисту України;*

Станіслав Олександрович СКЛЯРОВ,

*кандидат психологічних наук, доцент,
начальник сектору з питань запобігання та виявлення корупції
Національного університету цивільного захисту України*

МОНІТОРИНГ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ У ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

На сучасному етапі моніторинг корупційних ризиків є одним із дієвих механізмів запобігання та протидії корупції. Проведення моніторингу корупційних ризиків є нагальною необхідністю щодо ефективної реалізації

антикорупційної стратегії держави та удосконалення антикорупційного законодавства України. З цього напрямку керівництвом Державної служби України з надзвичайних ситуацій (далі-ДСНС) була розроблена та затверджена антикорупційна програма на 2020–2022 роки [1], яка направлена на забезпечення неухильного дотримання вимог чинного законодавства, запобігання та протидії корупційних правопорушень, підвищення рівня доброчесності працівників служби, а також мінімізації корупційних ризиків під час виконання службових обов'язків.

Одним із основних елементів корупції є запобігання та протидія корупційним ризикам, що можуть виникати та виникають в процесі організаційно-управлінської діяльності підрозділів ДСНС. Дослідження сутності поняття «корупційні ризики» за останні часи викликає у вчених та практиків підвищений науковий інтерес. У цій дискусії активну участь прийняли Дмитрієв Ю. В та інші вчені, за їх визначенням корупційні ризики є сукупність умов та факторів, що закладені у системі державного управління та які визначають можливість виникнення корупційної поведінки і створюють небезпеку настання негативних наслідків для життєво важливих інтересів особистості, суспільства, держави [2, с. 93], що ми підтримуємо, але до цього, на нашу думку, слід додати ще й максимальне наближення до досягнення дослідженої мети шляхом використання відповідної стратегії та тактики, від чого залежать кінцеві результати певного напрямку протидії корупції та забезпечення безпеки в системі ДСНС України.

За дослідженням вчених та практиків застосування моніторингу корупційних ризиків та їх усунення, зокрема у діяльності підрозділів Державної служби України з надзвичайних ситуацій, повинна постійно спиратися на вивчення причин та умов, що сприяли вчиненню правопорушень та вжиття адекватних і ефективних заходів щодо їх усунення. Органи та підрозділи ДСНС, які відповідають за напрям протидії корупції повинні виявляти осіб, від яких слід очікувати вчинення корупційних правопорушень та здійснювати на них профілактичний вплив з метою запобігання вчинення задуманих злочинів або які готуються.

Результати нашого дослідження, свідчать про те що, потребують постійного перегляду насамперед форми та методи запобіжної діяльності серед працівників ДСНС, а також питання зовнішньої та внутрішньої взаємодії і координації підрозділів, а також державних, правоохоронних органів і громадськості у цій сфері. Протидія корупційним правопорушенням в діяльності підрозділів ДСНС повинна постійно проводитися з вжиттям проведення ефективних заходів по недопущенню вчинення корупційних правопорушень на об'єктах ДСНС.

З метою підвищення ефективності координації діяльності органів та підрозділів ДСНС щодо запобігання та протидії корупційних ризиків серед особового складу, слід мати на увазі, що для досягнення суттєвих результатів вказана діяльність повинна проводитися здебільшого як загально, так і

індивідуально. У зв'язку із з цим, слід наголосити, що раніше напрацьовані такі форми і методи, як індивідуальна профілактика й на сьогодні залишаються одними із основних рівнів запобігання і протидії корупції та її елементам, у тому числі серед працівників ДСНС. Крім цього, необхідно своєчасно забезпечити відповідний орган повною інформацією про особу з якою необхідно проводити превентивні та запобіжні заходи у майбутньому та його оточення, про хід і результати попередніх профілактичних дій та напрацювання та рекомендацій щодо таких заходів на перспективу.

На підставі вищевикладеного, слід зробити висновки, що здійснення постійного монторингу корупційних ризиків в діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій буде сприяти правильній організації та плануванню ефективних заходів, розстановки і використання сил, засобів і методів у протидії корупції, а також нейтралізацію разом з тим причин та умов виникнення корупції. На нашу думку, вважаємо запровадити заходи щодо виявлення та мінімізації корупційних ризиків у діяльності ДСНС зокрема: розробку додаткових пропозицій та рекомендацій щодо протидії корупційних ризиків та їх подолання; реалізація заходів, спрямованих на виявлення, усунення та мінімізацію корупційних ризиків; виявлення та систематизація причин і умов, що сприяють вчиненню корупційних правопорушень; додаткове їх запобігання та протидії; залучення органів місцевого самоврядування, громадських та інших організацій, а також громадян до антикорупційних заходів та ін.

Утім, підняті питання не є остаточними і підлягають окремому дослідженню, або науковому вивченню.

Список бібліографічних посилань

1. Антикорупційна програма Державної служби України з надзвичайних ситуацій на 2020-2022 роки: затверджено Наказ ДСНС від 10.06.2020 N 349 (у редакції наказу 16.11.2020 № 614). URL <https://www.dsns.gov.ua/files/2020/11/16/3/NewFolder/АНТИКОРУПЦІЙНА%20ПРОГРАМА.pdf> (дата звернення : 10.11.2021).
2. Дмитрієв Ю. В. Причини виникнення корупційних ризиків у системі державного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. Ч. 4. С. 92–95.

Одержано 18.11.2021

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СЛУЖБОВОГО СУМІСНИЦТВА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Відповідно до статті 25 Закону України від 14.10.2014 № 1700-VII «Про запобігання корупції» особам, зазначеним у пункті 1 частини першої статті 3 цього Закону, забороняється займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю, якщо інше не передбачено Конституцією або законами України. До таких осіб пунктом «з» вказаного нормативного акту віднесено поліцейських [1].

Отже, до видів діяльності, якими антикорупційне законодавство дозволяє займатися поліцейським, відносяться: 1) наукова діяльність – інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження; 2) науково-педагогічна діяльність – педагогічна діяльність в університетах, академіях, інститутах та закладах післядипломної освіти, що пов'язана з науковою та (або) науково-технічною діяльністю [2]; 3) творча діяльність – індивідуальна чи колективна творчість, результатом якої є створення або інтерпретація творів, що мають культурну цінність [3].

Поняття «інструкторська та суддівська практика зі спорту» нормативно ще не визначені і лише згадуються, як форми спортивно-тренувальної діяльності, поряд із навчально-тренувальними заняттями, участю у змаганнях, навчально-тренувальними зборами, роботою в спортивно-оздоровчих таборах [4].

В той же час, стаття 66 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII суттєво скоротила перелік видів діяльності, які дозволено виконувати поліцейським на умовах суміщення, залишивши тільки науково-педагогічну, наукову та творчу. Отже, Закон України «Про Національну поліцію» наразі суттєво обмежує права працівників поліції у порівнянні із базовим нормативним актом із запобігання корупції, тому що не дозволяє їм займатися педагогічною діяльністю, а також інструкторською та суддівською практикою із спорту [5].

Вважаємо, що таке обмеження є необґрунтованим та не відповідає специфіці окремих поліцейських посад. Позбавлення працівників поліції

займатися педагогічною діяльністю призводить до того, що науково-педагогічні працівники закладів вищої освіти МВС, а також професіонали-практики не мають права викладати в системі первинної професійної підготовки на умовах оплати праці, оскільки ця діяльність вважається педагогічною, тобто спрямована на навчання, виховання та розвиток майбутніх поліцейських, але не пов'язана із науковою роботою. Теж саме стосується неможливості залучати поліцейських та науково-педагогічних працівників до викладання в спеціалізованих загальноосвітніх закладах із посиленою військовою підготовкою, випускники яких, переважно, вступають до закладів вищої освіти МВС із специфічними умовами навчання.

В частині суддівської та інструкторської практики зауважимо, що серед працівників Національної поліції та науково-педагогічних працівників, що мають звання поліції, є чимало фахівців з вогневої та спеціальної фізичної підготовки, які мають статус суддів міжнародної категорії з олімпійських та неолімпійських видів спорту, тренерів та інструкторів із прикладних видів спорту. Позбавлення цих осіб права брати участь в якості суддів на міжнародних спортивних змаганнях, а також в якості інструкторів з підготовки працівників силових структур, в т. ч. в рамках міжнародних академічних обмінів між правоохоронними органами, призводить до декваліфікації науково-педагогічного складу та інструкторів тренінгових центрів Національної поліції.

Іншою проблемою, яка потребує вирішення, є надання науково-педагогічним працівникам закладів вищої освіти МВС, які мають спеціальні звання та співробітникам Національної поліції повноважень приймати участь в процесі акредитації освітніх програм. На сьогодні зазначені особи не мають права здійснювати експертизу освітніх програм в якості експертів та членів галузевих експертних рад Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти на умовах цивільно-правових договорів, що негативно відображається на розвитку спеціальностей 08 «Право», 125 «Кібербезпека», 262 «Правоохоронна діяльність».

Таким чином, можна зробити висновок, що науково-педагогічний склад закладів вищої освіти МВС взагалі позбавляється права працювати в сфері удосконалення якості вищої освіти, знайомитися із передовим досвідом створення та реалізації освітніх програм, розробляти пропозиції з питань забезпечення якості вищої освіти в частині покращення освітнього процесу та удосконалення освітніх програм за профільними для Національної поліції України спеціальностями.

На відміну від звичайних працівників закладів вищої освіти, такі особи не можуть отримувати грошову оплату, оскільки ця робота не визнається ані творчою, ані науковою, ані науково-педагогічною, а отже заклади вищої освіти системи МВС в особі своїх працівників та практичні органи поліції, що є роботодавцями для майбутніх фахівців, фактично позбавлені впливу на реалізацію державної політики в сфері забезпечення якості вищої освіти.

На підставі вищевикладеного вважаємо доцільним внести зміни до статті 66 Закону України «Про Національну поліцію» та викласти її у такій редакції: «1. Поліцейський не може під час проходження служби займатися іншою оплачуваною діяльністю, крім педагогічної, науково-педагогічної, наукової, творчої діяльності, інструкторської та суддівської практики із спорту, а також діяльності в якості експерта та/або члена Галузевої експертної ради Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти».

Реалізація цієї законодавчої ініціативи більш чітко закріпить правові гарантії працівників поліції на належну оплату праці, сприятиме гармонізації положень антикорупційного законодавства України, удосконалисть правове регулювання педагогічної, суддівської та інструкторської діяльності поліцейських, забезпечить повноцінну участь науково-педагогічного складу закладів вищої освіти МВС та працівників Національної поліції в реалізації державної політики у сфері забезпечення якості вищої освіти.

Список бібліографічних посилань

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення 08.11.2021).
2. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> (дата звернення 08.11.2021).
3. Про професійних творчих працівників та творчі спілки: Закон України від 07.10.1997 № 554/97-ВР. URL: <https://tinyurl.com/ygs69uxh> (дата звернення 08.11.2021).
4. Про затвердження Положення про заклад спеціалізованої освіти спортивного профілю із специфічними умовами навчання: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.11.1999 № 2061. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2061-99-%D0%BF#Text> (дата звернення 08.11.2021).
5. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення 08.11.2021).

Одержано 08.11.2021

Ігор Йосифович МАГНОВСЬКИЙ,

доктор юридичних наук, доцент,

професор кафедри теорії та філософії права

факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування

Одеського державного університету внутрішніх справ

ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ ЯК НЕВІД'ЄМНІ СКЛАДОВІ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Держава як така і суспільство загалом в міру свого розвитку з урахуванням багатьох факторів об'єктивного і суб'єктивного характеру стикається із вельми потужними внутрішніми деструктивними чинниками, що послаблюють потенціал державності в цілому. Серед них чільне місце посідає корупція, яка є найдавнішим явищем у системі суспільних відносин, що постійно трансформується і видозмінюється. Не позбавлена цього ганебного явища й Україна, особливо у міру ускладнення суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації, яка породжує нові форми корупційних проявів, що спостерігається останнім часом.

Адже, як зазначає В. Д. Гвоздецький, суспільна небезпека корупції полягає у тому, що вона: призводить до гальмування та викривлення соціально-економічних реформ; поглиблює соціальну нерівність громадян; збільшує соціальну напругу в суспільстві; порушує принцип соціальної справедливості; ускладнює доступ громадян до соціальних фондів і перешкоджає користуванню ними, істотно звужуючи рівень соціального захисту; створює підґрунтя для викрадення цих фондів; нищить суспільні цінності; формує протиправний образ життя й укорінює одну з найгірших форм регламентації суспільних відносин; підриває авторитет держави; завдає шкоди утвердженню демократичних основ управління суспільством [1, с. 40–41].

Утім корупція своїми наслідками має не лише економічні та соціальні негаразди. Вона також впливає на суспільну мораль, руйнує духовні та культурні цінності індивіда й соціуму, перешкоджає формуванню ідейних орієнтирів нації та народу, деформує ментальність, призводячи до поглиблення у суспільстві морально-ідеологічної кризи, що має всепроникливий характер й охоплює усі суспільні та державні інституції.

Поділяючи думку А. І. Суббота, в Україні необхідно об'єднати і координувати роботу держави та громадянського суспільства, налагодивши їх діалог і взаємодію за допомогою прийняття ефективної нормативної бази [3, с. 62].

Доволі вагомим чинником запобігання корупційним правопорушенням виступає організація та проведення моніторингу ефективності

боротьби з корупцією, кінцевою метою якого є отримання об'єктивної інформації, що є основним і необхідним елементом ефективного управління. У даному контексті Ю. В. Дем'янчук виділяє основні напрями, за якими буде здійснюватися антикорупційний моніторинг, а саме: вивчення громадської думки про стан корупції; вивчення й аналіз виявлених корупційних правопорушень; проведення аналізу скарг і звернень фізичних і юридичних осіб про факти вчинення корупційних правопорушень, що надійшли в державні органи; узагальнення результатів перевірок, проведених у державних органах; узагальнення результатів антикорупційної експертизи нормативних правових актів і їх проектів; проведення аналізу публікацій про корупцію в засобах масової інформації; здійснення контролю за виконанням заходів, передбачених у планах протидії корупції, і узагальнення отриманих даних [3, с. 94].

Отже, вдосконалення діяльності із протидії корупції слід пов'язувати, перш за все, із комплексним здійсненням правових, політичних, організаційних, технічних і фінансових заходів, що забезпечують розвиток необхідних механізмів, реалізація яких дозволить створити серйозні передумови для докорінної зміни ситуації у сфері запобігання масштабним проявам корупції в Україні. Україн важливим для якісної боротьби із корупцією та надбання європейських цінностей є необхідність вжиття заходів, спрямованих на зменшення негативного інформаційного впливу олігархії на суспільно-політичне життя громадян. Своєю чергою треба зазначити, що на сьогодні в Україні спостерігається зростаюча кількість громадських ініціатив, зокрема створення різних форумів, інших заходів з протидії корупції.

Як бачимо, протидія та запобігання корупції нині є пріоритетним напрямком у роботі правоохоронних органів та діяльності усього суспільства, однак результати ще далеко не втішні. Під час розроблення антикорупційної політики в Україні важливим завданням є визначення стратегії, тактики та конкретних заходів антикорупційної діяльності. Базою національної антикорупційної політики є вдосконалення антикорупційного законодавства, сприяння негативного ставлення громадськості до корупції та причин її виникнення й поширення.

Таким чином, корупція є складним, багатозначним та системним соціальним явищем, що тим самим вимагає від держави відповідного механізму протидії. А це потребує застосовування системного підходу в боротьбі з нею.

Список бібліографічних посилань

1. Гвоздецький В. Д. Правові засади запобігання та протидії корупції в Україні. *Особливості застосування антикорупційного законодавства: від розслідування до вироку суду* : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф. (17 жовт. 2019 р., м. Харків) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінол. асоц. України ; Громад. спілка «Центр запобігання та протидії корупції» ; Громад. рада при М-ві внутр. справ України. Харків : ХНУВС, 2019. С. 40–45.

2. Суббот А. І. Участь громадськості в запобіганні та протидії корупції. *Вісник Національної академії прокуратури України*. № 4. 2014. С. 56–62.

3. Дем'янчук Ю. В. Сучасні адміністративно-правові засоби запобігання та протидії корупції у системі державної служби України. *Право та інновації*. № 4 (16). 2016. С. 92–97.

Одержано 08.11.2021

УДК 378.01:343.353

Вадим Іванович САПИЧ,

доктор економічних наук, доцент;

Надія Миколаївна САПИЧ,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри соціально-економічних дисциплін

Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ

ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ ТА ЧИННИКИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Одним із відмітних факторів успішного розвитку європейських країн порівняно з Україною є значно нижчий рівень корупції. В Україні валовий внутрішній продукт (ВВП) на душу населення у поточних цінах за 1990–2020 рр. збільшився з 1816,0 до 3726,9 дол. США, тобто у 2,1 рази. За цей же період, наприклад, у Польщі даний показник зріс з 1740,0 до 15656,2 дол. США, себто майже у 9 разів [1]. За підсумками 2020 р. Україна в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI) із 33 балами зі 100 можливих отримала 117 місце серед 180 країн у списку CPI. Польща з 56 балами посіла 45 місце [2]. За підрахунками Міжнародного валютного фонду, якби рівень корупції в Україні було знижено до середнього рівня серед європейських країн, то реальне зростання ВВП складало б не 3%, а 5%. Крім того, це змінило б потенціал зростання [3].

Рушійною силою економічного розвитку є інвестиційна активність. Найбільш прогресивні структурні зміни в економіці забезпечують іноземні інвестиції. По даним на кінець 2019 р. обсяг прямих іноземних інвестицій на душу населення в Україні склав 1112 дол. США. У Польщі названий показник дорівнював 6242 дол. США, тобто був більшим у 5,6 рази [4, с. 18]. Проведене у листопаді 2020 р. опитування іноземних інвесторів, 74% з яких мають нині інвестиції в нашу країну, показало, що найбільш суттєво перешкоджає іноземним інвестиціям в Україну недовіра до судової системи (8,5 балів за 10-ти бальною шкалою) та розповсюджена корупція (8,2 балів) [4, с. 2, 4].

Вкрай негативним наслідком корупції в Україні є втрати бюджетних коштів. Щорічно державний бюджет України втрачає 455 млрд грн через корупційні схеми, в тому числі 120 млрд грн через «конверти» та конвертаційні центри, 100 млрд грн – «сірий імпорт», 100 млрд грн – схеми у державних закупівлях, 70 млрд грн – офшорні схеми, 30 млрд грн – «скрутки», 20 млрд грн – схеми з використанням ФОП, 15 млрд грн – контрафакт [5]. Втрати бюджетних коштів призводять до недофінансування видаткової частини державного бюджету, що незадовільно впливає на стан соціальної сфери та обороноздатність країни. Нестача бюджетних коштів зумовлює підвищення рівня інфляції, що посилює макроекономічну нестабільність.

Нааявність корупції підриває основи економічної конкуренції. Економічна модель вільної конкуренції передбачає, що ціни на товари і послуги визначаються виключно під впливом ринкових факторів, співвідношення попиту та пропозиції. Корупційні схеми призводять до підвищення цін. Ведення бізнесу стає дорожчим, він втрачає свою конкурентоспроможність. Можна навести чимало прикладів, коли ціни на одні й ті самі товари в Україні є значно вищими, ніж в європейських країнах. Завищені ціни обмежують купівельну спроможність українців, у більшості з яких за низьких доходів вона і так є недостатньою. Відповідно, обмежений попит не стимулює розвиток виробництва товарів і надання послуг.

Під впливом корупції ускладнюється мобільність факторів виробництва, яка є важливою складовою вільної конкуренції. Мова йдеться про фактори виробництва, які перебувають у державній власності і їх залучення до приватного бізнесу не завжди відбувається без використання корупційних схем. Протягом тривалого періоду найбільше корупційних зловживань в Україні відбувалося при передачі земель державної власності. Протидією корупції у сфері земельних відносин починаючи із жовтня 2017 р. стало запровадження передачі в оренду ділянок земель сільськогосподарського призначення державної власності виключно через електронні земельні торги.

Виникнення наприкінці 1990-х – початку 2000-х рр. політичної корупції в Україні на загальнодержавному рівні серед вищого керівництва держави, органів виконавчої і судової влади, народних депутатів України, керівників політичних партій призвело до монополізації гірничо-металургійного та паливно-енергетичного комплексів, хімічної промисловості, машино- та суднобудування, ринків реалізації нафтопродуктів і газу. Монополізація провідних галузей економіки обумовила появу олігархату. Монопольне становище дозволяє отримувати надприбутки, частина яких спрямовується олігархами на вчинення корупційних дій з метою подальшого збагачення. Протягом багатьох років олігархат став в Україні стабільним джерелом посилення корупції серед представників усіх гілок влади. Підписання 5 листопада 2021 р. Президентом України Володимиром Зеленським Закону України № 1780-IX «Про запобігання загрозам

національній безпеці, пов'язаним з надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів)» створює правові основи для усунення передумов ведення бізнесу з використанням олігархічних схем.

Основними чинниками подолання корупції є досконале антикорупційне законодавство і дієві антикорупційні органи. За останні роки в Україні набули чинності низка нормативно-правових актів, які визначають правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень. Нині в Україні сформовано досить розгалужену структуру антикорупційних органів, які мають можливість охопити увесь спектр антикорупційних заходів, починаючи з розробки антикорупційної стратегії і завершуючи здійсненням справедливого правосуддя в кримінальних провадженнях щодо корупційних злочинів.

За сучасного стану наявні антикорупційне законодавство і антикорупційні органи зможуть забезпечити реалізацію закладеного у них потенціалу лише при умові завершення судової реформи і збереженні у вищого керівництва держави політичної волі щодо боротьби з корупцією.

Список бібліографічних посилань

1. GDP per capita (current US\$). URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD> (Date of Access : 18.11.2021).
2. Індекс сприйняття корупції-2020. URL: <http://cpi.ti-ukraine.org/#/> (дата звернення: 18.11.2021).
3. Корупція «з'їдає» до 2% зростання економіки України – МВФ. URL: <https://hromadske.ua/posts/korupciya-zyidaye-do-2-zrostannya-ekonomiki-ukrayini-mvf> (дата звернення: 18.11.2021).
4. П'яте щорічне опитування іноземних інвесторів. URL: https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2020/11/2020_ForeignInvestorSurvey_Presentation_ua.pdf (дата звернення: 18.11.2021).
5. Україна від корупції щороку втрачає 955 мільярдів. URL: <https://nashigroshi.org/2021/03/14/ukraina-vid-koruptsii-shchoroku-vtrachaie-955-mil-iardiv/> (дата звернення: 19.11.2021).

Одержано 19.11.2021

Ігор Ростиславович ШИНКАРЕНКО,

*кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри права*

*Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»;*

Ірина Ігорівна ШИНКАРЕНКО,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності

та розкриття злочинів факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

У сучасних умовах світової глобалізації корупція є системним фактором, який негативним чином впливає на ефективне функціонування держави та суспільства. Світова спільнота розпочала регулювання у сфері боротьби з корупцією з прийняття 15 грудня 1975 року резолюції Генеральної Асамблеї ООН 3514(XXX). Згідно з нею уряди всіх країн повинні вжити на національному рівні необхідних заходів щодо запобігання та протидії корупції, що вони вважатимуть доцільними, включаючи законодавчі.

Встановлені резолюцією завдання було уточнено та деталізовано в різних документах, прийнятих у рамках ООН, а саме: – Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Боротьба з корупцією» від 12 грудня 1996 р. (A/RES/51/59); – Декларація ООН «Про боротьбу з корупцією та хабарництвом у міжнародних комерційних операціях» (1996 р.); – Керуючі принципи для ефективного виконання Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку (1989 р.); – Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб (1996 р.) містить рекомендації, дотримання яких державними посадовими особами необхідне для належного виконання ними службових обов'язків.

Проте однією з найважливіших у сфері протидії корупції можна вважати Конвенцію ООН проти корупції, прийняту на 58 сесії Генеральної Асамблеї ООН у жовтні 2003 р. Згідно з нею були визначені фундаментальні засади антикорупційної політики держав-учасниць цього міжнародного договору та встановлені вектори розвитку національного законодавства у зазначеній сфері [1].

З 2016 по 2020 рік Нова Зеландія та скандинавські країни (Данія, Фінляндія, Швеція) показали найнижчий рівень корупції. Так в Новій Зеландії одним з засобів недопущення корупції є підвищення правосвідомості громадян в аспекті того, що корупція не є засобом вирішення проблем. З цієї метою в країні регулярно проводяться конференції та семінари, на яких

інформують громадян щодо антикорупційної політики держави, правилами і порядком звернення зі скаргою на факти корупції чи шахрайства. Серед антикорупційних органів головним є SFO – спеціальне відомство по боротьбі з великим шахрайством. Зазначений орган має розгалужені повноваження щодо протидії корупції. В засобах масової інформації періодично оприлюднюється інформація щодо витрат чиновників на нерухоме та рухоме майно. Статті, що викликали суспільний резонанс в суспільстві може стати підставою звільнення чиновника, який живе невідповідно до своїх достатків [2].

Антикорупційна діяльність у Фінляндії базується на особливій системі правосвідомості громадян. Вона не дозволяє на моральному рівні давати і отримувати хабарі, у зв'язку з чим в країні відсутнє спеціальне антикорупційне законодавство та спеціальний орган для боротьби з нею. Ефективним засобом контролю діяльності чиновників – є ЗМІ, отримана ними інформація аналізується компетентними органами правопорядку Фінляндії. Крім того, Фінляндія також відмовилася від недоторканності президента, депутатів, чиновників і суддів, тому кожен з них може постати перед судом за корупцію без попереднього схвалення з боку вищих органів. Як приклад, протягом останніх 10 років було звільнено і притягнуто до відповідальності значне число міністрів і чиновників вищої та середньої ланки [3]. У Швеції механізм запобігання та протидії корупції побудований на чотирьох основних принципах: 1) заборона особистих контактів чиновника та громадянина; 2) обов'язкове декларування доходів; 3) обмеження готівкових розрахунків (заборонено приймати готівкові платежі більш ніж на 5-6 тисяч євро); 4) повна відкритість діяльності влади. Всі декларації чиновників – у відкритому вигляді. Крім того, фінансові органи регулярно їх перевіряють на виявлення ознак раптового збагачення [4].

Слід зазначити, що 15 років назад у Румунії був найвищий рівень корупції серед країн Євросоюзу. У ній були запроваджені радикальні способи її протидії. Було запроваджена вибіркова поточна перевірка державних службовців, співробітників правоохоронних органів на корупційну вразливість - «тестова перевірка на доброчесність» (провокація). Працівників дорожньої поліції Румунії постійно перевіряють на доброчесність. Співробітники Генерального директорату з питань боротьби з корупцією (ГДПБК), працюють під прикриттям для виявлення хабарників, вдають із себе водіїв – порушників та пропонують хабарі поліцейським. Такий метод боротьби з корупцією вже довів свою ефективність, оскільки не лише зменшив спокусу поліцейських брати хабарі, але й збільшив кількість повідомлень про пропозиції хабарів водіями. [5]. Схожий спосіб протидії корупції застосовується в Угорщині. Створюються мобільні групи з числа працівників підрозділів безпеки правоохоронних органів, яким надано право здійснювати планові та позапланові перевірки підрозділів поліції будь-якого рівня (місцевого, регіонального чи центрального) [6, с. 149].

Підсумовуючи викладене, слід сказати, що особливості протидії корупції передбачають підвищення рівня чесності та відкритості функціонування державних установ та правоохоронних органів, гідна оплата праці державним службовцям, вдосконалення нормативно-правових актів, підвищення правосвідомості громадян з приводу антикорупційного законодавства, та свобода слова. Україна постійно повинна вдосконалювати заходи по боротьбі з корупцією враховуючи міжнародний позитивний досвід.

Список бібліографічних посилань

1. Участь України в міжнародному співробітництві у сфері запобігання та протидії корупції. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0042323-11#Text>. (дата звернення: 19.11.2021).
2. Каліна А. Світові антикорупційні інструменти і Україна / А. Каліна // Держзакупівлі. 2016. № 3 с. 181-185.
3. Таряник Д.М. Механізм запобігання та протидії корупції в зарубіжних країнах. URL : Назва з екрана: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/4155/1/-%20БІРНИК%20ТЕЗ%20%20ост.p165-167.pdf> (дата звернення: 18.11.2021).
4. Трепак В. М. Система заходів антикорупційної діяльності у розвинутих країнах світу URL :http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=pp_2016_1_27 (дата звернення: 18.11.2021).
5. КМЄС вивчає тактику зменшення корупційних ризиків у поліції. URL : <https://www.euam-ukraine.eu/ua/news/euam-examines-tactics-to-reduce-corruption-risks-within-core-police-units/> (дата звернення: 19.11.2021).
6. Григоренко І.А. Зарубіжний досвід протидії службовим зловживанням та корупції в діяльності поліції. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2014. № 1. С. 146-155.

Одержано 19.11.2021

Вікторія Олександрівна БАСС,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри поліцейського права
Національної академії внутрішніх справ;*

Солмаз Сананівна САЛМАНОВА,

*курсант навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ*

НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ В УКРАЇНІ

Неналежне врегулювання конфліктів між приватними інтересами та державними обов'язками службових осіб, так само як і порушення встановлених чинним антикорупційним законодавством заборон та обмежень, стає джерелом корупції.

Чинний Закон України «Про запобігання корупції» визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень [1].

Для формування чіткого розуміння змісту інституту запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, насамперед, необхідно з'ясувати сутність ключового терміну – конфлікт інтересів.

Слід звернути увагу, що на відміну від попереднього Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції», в якому надавалось загальне визначення конфлікту інтересів, чинний Закон виділив два його види:

потенційний конфлікт інтересів – наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень (абзац дев'ятий частини першої статті 1 Закону) [2];

реальний конфлікт інтересів – суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень.

Тобто складовими конфлікту інтересів (реального, потенційного) є: приватний інтерес (будь-який майновий чи немайновий), службові/ представницькі повноваження (безпосередні та загальнослужбові), а співвідношення вказаних складових спричиняє виникнення:

реального конфлікту інтересів – приватний інтерес суперечить службовим/представницьким повноваженням, що впливає на об'єктивність

або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень;

потенційного конфлікту інтересів – у сфері службових/ представницьких повноважень наявний приватний інтерес, що може за настанні певних обставин у майбутньому вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень.

Правила врегулювання конфлікту інтересів у діяльності деяких категорій осіб, окрім Закону, визначаються законами, які регулюють засади діяльності та статус відповідних посадових осіб та органів.

До таких осіб належать: народні депутати України (розділ 6.1); члени Кабінету Міністрів України (розділ 6.2); керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України (розділ 6.3); судді (розділ 6.4); судді Конституційного Суду України (розділ 6.5); голови та заступники голів обласних та районних рад (розділ 6.6); міські, сільські, селищні голови, секретарі міських, сільських, селищних рад (розділ 6.6); депутати місцевих рад (розділ 6.6) [1].

Особа, зазначена у пп. 1, 2 ч. 1 ст. 3 Закону, зобов'язана повідомляти безпосереднього керівника про наявність у неї потенційного або реального конфлікту інтересів не пізніше наступного робочого дня з моменту, коли вона дізналася або повинна була дізнатися про наявність конфлікту інтересів (детальніше дивіться розділ 3 Методичних рекомендацій).

Безпосередній керівник або керівник органу, до повноважень якого належить звільнення (ініціювання звільнення) особи з посади: приймає рішення щодо врегулювання конфлікту інтересів у підлеглої йому особи протягом 2-х днів після отримання повідомлення або якщо йому стало відомо про конфлікт інтересів, про що повідомляє відповідну особу [1].

Щодо заходів зовнішнього врегулювання конфлікту інтересів, то до них можна віднести: 1) усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів; 2) обмеження доступу особи до певної інформації; 3) перегляд обсягу службових повноважень особи; 4) застосування зовнішнього контролю за виконанням особою відповідного завдання, вчиненням нею певних дій чи прийняттям рішень; 5) переведення особи на іншу посаду; 6) звільнення особи [2].

Кожен із заходів врегулювання конфлікту інтересів має свою специфіку, адже обирається залежно від низки таких умов (див. таблицю): вид конфлікту інтересів (потенційний або реальний); тривалість конфлікту інтересів (постійний або тимчасовий); суб'єкт прийняття рішення про його застосування (безпосередній керівник та/або керівник відповідного органу, підприємства, установи, організації); наявність (відсутність) альтернативних заходів врегулювання; наявність (відсутність) згоди особи на застосування заходу (щодо переведення); можливість залучення до прийняття рішень інших працівників (щодо усунення від виконання завдання) [3].

Важливо відзначити, що застосування заходів врегулювання конфлікту інтересів можливе лише за наявності всіх перелічених умов. Якщо будь-яка з умов відсутня, конкретний захід врегулювання конфлікту інтересів застосовувати не можна.

В окремих випадках у Законі відсутня чітка відповідь на питання про те, кого слід повідомляти про конфлікт інтересів.

Наприклад, у період тимчасової відсутності керівника у державному органі, на підприємстві, в установі, організації обов'язки керівника виконує інший працівник, зокрема заступник керівника.

У цьому випадку особа, яка виконує обов'язки керівника, не може на виконання вимог ст. 28 Закону повідомити про конфлікт інтересів безпосереднього керівника, оскільки такий керівник відсутній, а також не має підстав повідомляти про конфлікт інтересів Національне агентство, адже обіймає посаду, яка передбачає наявність безпосереднього керівника [2].

Зважаючи на те, що конфлікт інтересів має бути врегульований, рекомендуємо виконавчаві обов'язків керівника повідомляти про конфлікт інтересів у порядку, передбаченому для керівника, а особам, яким надійшли такі повідомлення, – вживати заходів щодо врегулювання конфлікту інтересів.

Враховуючи те, що в Законі не зазначено, у якій формі слід повідомляти про конфлікт інтересів. Однак Національне агентство рекомендує здійснювати повідомлення про реальний/потенційний конфлікт інтересів у **письмовій** формі з реєстрацією відповідно до існуючої системи діловодства. Письмове повідомлення, по-перше, буде документальним підтвердженням того, що особа дійсно повідомила про наявність конфлікту інтересів, а по-друге – дасть можливість безпосередньому керівнику детально проаналізувати ситуацію та визначитися із оптимальним способом врегулювання конфлікту інтересів.

Список бібліографічних посилань

1. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів. URL: <https://naau.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/polozhennya-NAAU-pro-konflikt-interesiv.pdf>.
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII//. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
3. Методичні рекомендації щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, дотримання обмежень щодо запобігання корупції. URL: <https://wiki.nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/04/KI.-09.04.2021-1.pdf>.

Одержано 17.11.2021

Іван Васильович БРИГАДИР,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри трудового та господарського права факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ;

Ірина Вікторівна ПАНОВА,

кандидат юридичних наук, професор,

завідувач кафедри правоохоронної діяльності

та поліціїсти факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ

БЕЗКОШТОВНЕ ОТРИМАННЯ ГРОМАДЯНАМИ ЗЕМЕЛЬ ДЛЯ ВЕДЕННЯ ОСОБИСТОГО СЕЛЯНСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ЯК ДЖЕРЕЛО КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ

Бурхливий або навіть рівний і постійний ріст будь-якого сектору економіки, завжди викликає інвестиційний інтерес зацікавлених осіб до підприємств та засобів виробництва такого сектору. Інвестиційний інтерес породжує нарощування грошових потоків в сферу діяльності, яка показує впевнений ріст. А де існує рух капіталів, завжди буде мати місце ризик корупції. В такій ситуації на сьогодні опинився агропромисловий комплекс. Кризові явища, що виникли в 2008 році для України не припинили своєї дії, і були тільки посилені після збройної агресії та втрати контролю над територіями в 2014 році. Але, відносна простота первинного сировинного виробництва зернових та технічних культур та відсутність значної конкуренції на ринку збуту такої продукції, дозволила аграрному секторові стати певним локомотивом економіки України після 2014 року.

Особливістю сільськогосподарського виробництва є те, що основним засобом виробництва є земельна ділянка. За її наявності, створення діючого та прибуткового підприємства стає тільки питанням залучення обігових коштів з коротким, до 1 року, терміном повернення вкладених коштів.

Тому і не дивно, що основна конкурентна боротьба в сільському господарстві розгорнулася саме за землю. Держава в цій боротьбі стала не тільки арбітром, встановлюючи правила та слідкуючи за їх виконанням, але й активним учасником. Значна частина земель сільськогосподарського призначення перебуває в державній власності. Так, наприклад Національна академія аграрних наук України за обсягом земель, які перебувають в користуванні, входить в трійку найбільших землекористувачів України. На її балансі перебуває більше 400 тис. га земель. А ще існують землі, які перебувають в розпорядженні територіальних громад – комунальна власність. Для отримання таких земель в користування, суб'єкти

господарювання використовують всі можливості, в тому числі ті, які доступні тільки для громадян.

В силу вимог чинного земельного законодавства України, землі державної і комунальної власності можуть передаватися безоплатно у власність. Основу для такого права громадян закладено в статті 121 Земельного кодексу України, яка і передбачає норми безоплатної передачі земельних ділянок громадянам. Серед вказаних норм, найбільше уваги привертає п. б) ч. 1, яким надається право громадянам отримувати безоплатно у власність земельну ділянку площею 2 га для ведення особистого селянського господарства (далі - ОСГ). Попри всю соціальну спрямованість вказаного положення, останнім часом все частіше вказується, що вона використовується для різного роду корупційних схем роздержавлення земель.

Передача у власність громадянам земель відповідно до названого п. б) ч. 1 ст. 121 ЗК України не створює у держави чи територіальній громаді жодних благ. Передача земель за цим пунктом досить рідко призводить до безпосереднього ведення громадянами особистого селянського господарства. Найчастіше такі землі продаються або передаються в оренду особам, які ведуть товарне сільськогосподарське виробництво. Тому, саме такі суб'єкти господарювання є найбільш зацікавленими в приватизації земель, а їх зацікавленість породжує корупційні ризики. Практика судів вказує, на досить поширені зловживання в земельній сфері саме пов'язаних з передачею власність громадянам земель для ведення ОСГ.

Початково, в 2001 році, коли приймалося відповідне положення ЗК України, земельні ділянки для ведення ОСГ передавалися громадянам для подолання кризових явищ пов'язаних з руйнацією усталеної колгоспної системи господарювання. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про особисте селянське господарство» - особисте селянське господарство - це господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму.

По суті, прийняття закону про ОСГ – це спроба легалізувати в правовому полі натуральні господарства селян, а п. б) ч. 1 ст. 121 ЗК України надавав для цього матеріальну базу та основний засіб виробництва. Однак, структура економіки України за 20 років досить суттєво змінилася і особи, які отримують землі для ОСГ, безпосередньо не займаються цією діяльністю, використовуючи своє право для отримання додаткового доходу, частина з якого може використовуватися для надання неправомірної вигоди особам, які вправі приймати рішення про передачу земель у власність.

На нашу думку, на сьогодні втрачена соціальна та економічна доцільність існування п. б) ч. 1 ст. 121 ЗК України. Саме існування цього

положення законодавства створює більше проблем правового, економічного та соціального характеру, а ніж той соціальний ефект, який досягається від поодинокого створення особистого селянського господарства. Більше того, безкоштовність набуття землі породжує в певній мірі безвідповідальне ставлення до ділянки, як об'єкту права. Більше того, перебування таких земельних ділянок у приватній власності без обов'язку надання та ведення податкової звітності, створює умови для існування тіньового ринку сільськогосподарської продукції.

З точки зору держави, в разі наявності можливості надання земельних ділянок площею біля 2 га, пріоритет має надаватися розвитку суб'єктів господарювання, як платників податків та роботодавців. В такому випадку, земельні ділянки мають надаватися на конкурсних засадах для довгострокової оренди з метою створення сімейного фермерського господарства, яке за організаційною структурою досить схоже з ОСГ, але перебуває на обліку, подає звітність та сплачує податки.

Необхідність проведення аукціону значно знизить ризики корупції в сфері отримання права користування землею, а необхідність створення сімейного фермерського господарства на кожній переданій ділянці зробить недоцільним отримання таких ділянок великими сільськогосподарськими товаровиробниками у зв'язку із організаційною складністю управління таким землями. Водночас, надасть доступ молоді до аграрного виробництва та створить передумови для інтенсивного високомаржинального виробництва, адже на площах до 2 га на вирощуванні класичних зернових значні кошти не можна отримати.

Одержано 17.11.2021

УДК 347.44

Олексій Леонідович ЗАЙЦЕВ,

кандидат юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ

АНТИКОРУПЦІЙНА ПЕРЕВІРКА ДІЛОВИХ ПАРТНЕРІВ ПРИ УКЛАДАННІ ДОГОВОРІВ ЗАКУПІВЛІ

Прийнятий 19 вересня 2019 р. ЗУ «Про внесення змін до Закону України "Про публічні закупівлі" та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення публічних закупівель» № 114-IX [2] містить в собі квінтесенцію 23 років роботи законодавця над постійним удосконаленням та

ускладненням процедури закупівлі, яка з моменту появи в праві України державних закупівель законодавцем не одноразово змінювалась щодо форми, наповнення та процесів, залишаючи не змінними всього дві основні умови, а саме:

По-перше, переказування коштів державного бюджету на оплату договорів (контрактів), укладених з постачальниками (підрядниками) – переможцями торгів (тендерів), здійснюється через Головне управління та територіальні органи Державного казначейства або уповноважені банки на підставі звіту про результати проведення торгів (тендерів) при закупівлі товарів (робіт, послуг). Банки під час оплати за договорами про закупівлю перевіряють наявність звіту про результати проведення закупівлі шляхом його перегляду в електронній системі закупівель. У разі відсутності звіту про результати проведення закупівлі платіжне доручення вважається оформленим неналежним чином;

По-друге, вартість закупівель повинна була дорівнювати або перевищувати суму, еквівалентну 100000 доларів США. На початку сторіччя курс НБУ складав 189,6000 гривень за 100 доларів, тобто суму приблизно 200 000 грн. Але нехтуючи первісною логікою законодавця та фактичним рівнем інфляції гривні з того часу в Україні ця вимога продовжує застосовуватись до всіх замовників і закупівлі товарів, робіт та послуг за умови, що вартість закупівлі товару (товарів), послуги (послуг) дорівнює або перевищує **200 тис. грн, а робіт – 1 млн 500 тис. грн** [1, с. 148-151].

Відповідно до п. 5 ст. 1 Закону України «Про публічні закупівлі» (надалі Закону), договір про закупівлю - договір, що укладається між замовником і учасником за результатами проведення процедури закупівлі та передбачає надання послуг, виконання робіт або набуття права власності на товари. Також п. 1 ст. 36 Закону закріплює, що договір про закупівлю укладається відповідно до норм Цивільного кодексу України (надалі ЦК України) та Господарського кодексу України з урахуванням особливостей, визначених Законом.

Домовленість двох або більше сторін у вищенаведеному понятті обмежується визначенням та поіменованим статусом *замовника та учасника*, тобто сторони перестають бути юридично рівними. *Замовники* це - органи державної влади, органи місцевого самоврядування та органи соціального страхування, створені відповідно до закону, а також юридичні особи (підприємства, установи, організації) та їх об'єднання, які забезпечують потреби держави або територіальної громади, якщо така діяльність не здійснюється на промисловій чи комерційній основі, за наявності однієї з таких ознак. *Учасник* процедури закупівлі (далі – учасник) – фізична особа, у тому числі фізична особа - підприємець, юридична особа (резидент або нерезидент), яка подала тендерну пропозицію або взяла участь у переговорах у разі застосування переговорної процедури закупівлі.

За логікою законодавця сторони договору про закупівлю досягають згоду через проведення процедури закупівлі, обтяженою антикорупційною перевіркою – перевірка ділових Учасника з метою оцінки наявності корупційних ризиків, яка може проводитися як при виборі контрагентів на виконання робіт, постачання товарів, надання послуг перед укладанням договорів, так і у процесі виконання договорів. Уповноважена особа здійснює антикорупційну перевірку ділового партнера протягом строку дії його пропозиції. Строк проведення антикорупційної перевірки ділових партнерів становить не більше 10 робочих днів, або строків, які передбачені відповідною процедурою закупівлі. Перевірка здійснюється шляхом пошукових електронних запитів до відкритих єдиних державних реєстрів

реєстрів Міністерства юстиції України	https://minjust.gov.ua/m/edini-ta-derjavni-reestri
електронного податкового сервісу «Дізнайся більше про свого бізнес-партнера», розміщеного на головній сторінці офіційного порталу Державної фіскальної служби України	https://tax.gov.ua/businesspartner
Антимонопольного комітету України	https://amcu.gov.ua/
веб-ресурсу Міністерства внутрішніх справ України	https://mvs.gov.ua/uk
Єдиного державного реєстру судових рішень, держателем якого є Державна судова адміністрація України	https://court.gov.ua/
Електронна система публічних закупівель Prozorro	https://prozorro.gov.ua/
Система YouControl — онлайн-сервіс перевірки компаній	https://youcontrol.com.ua
Clarity Project система аналітики відкритих даних.	https://clarity-project.info/about
та інші	

Обов'язковій перевірці підлягає інформація щодо:

- 1) кінцевого бенефіціарного власника (контролера) контрагента, у тому числі кінцевого бенефіціарного власника (контролера) його засновника;
- 2) наявності родинних зв'язків учасників процедури закупівлі з працівниками Юридичної особи (близькими особами, що працюють в Юридичній особі);

3) наявності судових справ стосовно контрагента (у разі наявності підлягають з'ясуванню обставини справи);

4) наявності антикорупційної програми юридичної особи та уповноваженого з її реалізації.

За результатами антикорупційної перевірки Уповноважений складає письмову рекомендацію Замовнику або особі, якій в установленому порядку надано право підписувати договір, щодо прийняття обґрунтованого рішення стосовно подальших правовідносин із діловим партнером.

Список бібліографічних посилань

1. Зайцев О.Л. Розвиток договору закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти. Проблеми цивільного права та процесу : тези доп. уасників наук.-практ. конф., присвяч. світлій пам'яті О. А. Пушкіна, 25 трав. 2018 р. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Всеукр. громад. орг. «Асоціація цивілістів України». Харків : ХНУВС, 2018. 376 с.

2. Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення публічних закупівель: Закон України в редакції Редакція від 01.01.2020 Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 45, ст.289. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/114-20> (дата звернення: 16.11.2021).

Одержано 17.11.2021

УДК 328:185

Ірина Дмитрівна КАЗАНЧУК,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри адміністративного права та процесу факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ В ДІЯХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПРИ СКЛАДАННІ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОТОКОЛІВ ПРО ВЧИНЕННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ КОРУПЦІЄЮ

За показниками Індексу сприйняття корупції, який щорічно складається міжнародною організацією World Justice Project з 1995 року на основі 13 досліджень міжнародних установ і дослідницьких центрів, у 2020 році Україна посіла 76-у позицію серед 126 країн світу. Лідерами рейтингу стали Данія, Норвегія та Фінляндія. Зазначимо, що такий Індекс базується на даних з різних джерел, які описують, як представники бізнесу та експерти сприймають рівень корупції в державному секторі. Він враховує,

які повноваження має уряд, рівень корупції, відкритість уряду, забезпечення порядку і безпеки, цивільного й кримінального правосуддя [1]. Важливо розуміти, що міжнародні рейтинги відображають різницю між країнами та допомагають відслідковувати прогрес у їхніх кроках на шляху до протидії і запобігання корупції.

Безсумнівно, корупція негативно впливає на всі сфери життя сучасного суспільства, адже не тільки сповільнює економічний розвиток країни, підриває демократичні процеси та руйнує державні інституції, але й згубно впливає на моральні принципи в суспільстві. Тому для зниження її рівня важливими є існування **сильних державних й громадських інституцій, чітке дотримання антикорупційного законодавства, існування справедливої системи правосуддя, незалежних ЗМІ та активного громадянського суспільства**. Втім, особливого значення набувають розробка Антикорупційної програми та впровадження системи організаційно-правових заходів, спрямованих на зміну ставлення суспільства до корупції, створення спеціальних інструментів для підвищення прозорості та підзвітності держави, і головне – створення системи антикорупційних органів та їх ефективна діяльність у подоланні корупції.

Так, згідно ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції є органи прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції [2]. Відповідно до ст. 255 КУпАП органи Національної поліції складають адміністративні протоколи про вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією, стосовно осіб, які не є високопосадовцями. Також до повноважень Національної поліції належить здійснення досудового розслідування злочинів, у тому числі корупційних, які не належать до компетенції НАБУ та ДБР. Зокрема, слідчі слідчих підрозділів поліції здійснюють досудове розслідування корупційних злочинів у решті випадків, а саме коли такі злочини не належать до підслідності жодного іншого правоохоронного органу. Наприклад, корупційні злочини, вчинені службовими особами органів виконавчої влади, які не є правоохоронцями, якщо сума збитків менша за 500 прожиткових мінімумів для працездатної особи.

Отже, працівники органів Національної поліції мають право складати протоколи про адміністративне правопорушення за ст. 172-4 – 172-9, 172-9-2 КУпАП, які віднесені до так званих адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією. Проте правом проводити перевірки дотримання антикорупційного законодавства орган Національної поліції України не наділений. Неодноразово вивчаючи матеріали про адміністративні правопорушення, можна знайти документи, в яких вказується про необхідність надання документів в рамках проведення перевірки або рапорти, які підтверджують дозвіл на складення протоколи після проведення так званої перевірки, але варто звертати увагу на той факт, що стало

підставою для складення протоколу, яким чином та ким було виявлено недотримання антикорупційного законодавства.

Відповідно до ч. 1 ст. 4 Закону України «Про запобігання корупції» Національне агентство з питань запобігання корупції є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику [2]. Національне агентство з метою виконання покладених на нього повноважень має такі права: отримувати заяви фізичних та юридичних осіб про порушення вимог цього Закону, проводити за власною ініціативою перевірку можливих фактів порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції». Отже, вказаним спеціальним законом право проводити перевірки дотримання законодавства про запобігання корупції належить виключно НАЗК, а не іншим спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції, а отже не належить й органам поліції.

У відповідності до ч. 1 ст. 8, пункту 8-1 ч.1 ст. 11, пунктів 5, 6 та 7 ч. 1 ст. 12 Закону України «Про запобігання корупції», з метою реалізації Національним агентством з питань запобігання корупції своїх повноважень щодо проведення перевірок додержання вимог Законів України «Про запобігання корупції» та «Про політичні партії в Україні» Національне агентство з питань запобігання корупції прийняло рішення №2 від 11.08.2016 року, яким затверджено Порядок проведення перевірок Національним агентством з питань запобігання корупції. Відповідно до п. 1 р. V Порядку проведення перевірок, за результатами проведеної перевірки складається акт планової (позапланової) перевірки дотримання вимог Закону України «Про запобігання корупції». Акт перевірки з проектом рішення, передбаченого пунктом 9 розділу V цього Порядку, та матеріали, що підтверджують факти вчинення правопорушень, подаються на найближче засідання Національного агентства. За результатами розгляду Національне агентство може прийняти рішення про:

- внесення припису;
- направлення висновку щодо наявності ознак корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції;
- направлення протоколу про адміністративне правопорушення та доданих матеріалів до суду;
- звернення до суду із позовом (заявою) щодо визнання незаконними нормативно-правових актів, індивідуальних рішень, виданих (прийнятих) з порушенням встановлених Законом України «Про запобігання корупції» вимог та обмежень, визнання недійсними правочинів, укладених внаслідок вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення;
- звернення до суду з позовом про встановлення відповідних фактів, які свідчать про те, що кошти, виділені з державного бюджету на фінансування статутної діяльності політичної партії, використані нею на

фінансування її участі у відповідних виборах або на цілі, не пов'язані із здійсненням її статутної діяльності відповідно до Закону України «Про політичні партії в Україні».

Як бачимо, виключно після проведення перевірки НАЗК та направлення ним висновку спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції (в тому числі і Національній поліції), у останніх виникають повноваження на складення протоколу про адміністративне правопорушення. В той же час, у разі порушення послідовності таких дій (складення протоколу без висновку НАЗК) варто вказати на рішення Європейського суду з прав людини у справі «Яременко проти України №2» від 30 квітня 2015 року, де було зазначено: «...питання, яке Суд має вирішити, полягає у визначенні, чи було справедливим провадження у справі загалом, включаючи спосіб, у який були отримані докази. При цьому має бути оцінена відповідна «незаконність» і, якщо це стосується порушення іншого конвенційного права, має бути оцінений характер виявленого порушення [3]».

Таким чином, в питанні законності складання поліцією протоколу про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, має бути врахована якість усіх доказів і, зокрема, те, чи породжують обставини, за яких вони були отримані, будь-який сумнів щодо їхньої достовірності й точності. Серед іншого, Європейський суд з прав людини у вирішенні питання про справедливий судовий розгляд справ в сфері запобігання корупції, застосовує оцінку допустимості всього ланцюжка доказів, що базуються один за іншим, а не кожного окремого доказу автономно. Тим не менше Європейський суд з прав людини виходить з того, що при недопустимості хоча б одного доказу, суд повинен в подібному випадку вирішити питання про справедливість судового розгляду в цілому. В такій ситуації протоколи, будучи доказом, не можуть бути допустимим доказом, оскільки отримані з порушенням процедури – відсутності висновку НАЗК та відсутності повноважень на самостійне здійснення перевірки дотримання антикорупційного законодавства.

Список бібліографічних посилань

1. Індекс сприйняття корупції: як це працює? URL: <https://ti-ukraine.org/news/index-spryjnnyattya-koruptsiyi-yak-tse-pratsyuue/>.
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49, ст. 2056.
3. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Яременко проти України №2» // Єдиний Контакт-центр судової влади України. URL: <https://kh.ks.court.gov.ua/sud2113/europa/205235/>.

Одержано 19.11.2021

УНИКНЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ

У своїй доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2020 році Національне агентство з питань запобігання корупції у п. 4.2, присвяченому забезпеченню невідворотності адміністративної відповідальності за пов'язані корупцією діяння визначило очікувані стратегічні результати котрі допоможуть зменшити можливості уникнення відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані із корупцією. Зокрема,

1) процедуру притягнення осіб до адміністративної відповідальності за пов'язані з корупцією правопорушення, а також за правопорушення у сфері фінансування політичних партій та подання ними фінансової звітності удосконалено, зокрема, завдяки: спрощенню порядку виклику та вручення протоколів про такі правопорушення; забороні повернення протоколів для належного оформлення та встановленню вичерпного переліку істотних порушень при складенні протоколів, які перешкоджають прийняттю рішення; забезпеченню розгляду цієї категорії справ щодо національних публічних діячів та суддів Вищим антикорупційним судом; наданню Національному агентству статусу учасника процесу у справах за складеними ним протоколами; наданню Національному агентству права апеляційного оскарження рішень судів, прийнятих у справах за складеними ним протоколами, а прокурору – у справах за статтями 172⁴–172⁹ КУпАП; встановленню заборони на звільнення від адміністративної відповідальності за такі правопорушення у зв'язку з малозначністю; скасування прив'язки строків накладення стягнень за вчинення таких правопорушень до дня їх виявлення, а також встановленню правила, згідно з яким перебіг цих строків зупиняється у разі, якщо особа умисно ухиляється від явки до суду або з поважних причин не може туди з'явитися; удосконаленню порядку застосування заходів примусу до осіб, які без поважних причин ухиляються від явки до суду;

2) запроваджено систему електронного провадження у справах про адміністративні правопорушення;

3) забезпечено належну якість роботи Національного агентства та органів Національної поліції щодо збору доказів та складення протоколів про вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією, а також

правопорушень у сфері фінансування політичних партій та подання ними фінансової звітності [1].

Відповідно до статистичних даних кількість справ про адміністративні правопорушення, у яких відповідно до вимог п. 7 ст. 247 КУпАП [2] закрито провадження у зв'язку із закінченням на момент їх розгляду строків, передбачених ст. 38 КУпАП [2], перевищило позначку 50%, у зв'язку з чим не в повній мірі виконуються завдання КУпАП та провадження у справах про адміністративні правопорушення. Винні особи уникають відповідальності за вчинене. Основними причинами закриття справ про адміністративні правопорушення, пов'язаних з корупцією є закінчення строків накладення адміністративного стягнення (у 2018 році 41%, у 2019 році – 51%, у 2020 році – 43%).

В кінці 2019 року були внесені зміни до статті 38 «Строки накладення адміністративного стягнення» КУпАП. Частина 4 статті 38 КУпАП визначила, що адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією може бути накладено протягом шести місяців з дня його виявлення, але не пізніше двох років з дня його вчинення. Таке збільшення строків позитивно вплинуло на ситуацію, проте не вирішило проблему. Нами підтримується позиція щодо необхідності збільшення зазначених строків. Вважаємо виправданим встановити, що адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією може бути накладено протягом року з дня його виявлення, але не пізніше трьох років з дня його вчинення.

Як позитив відмітимо неможливо уникнути адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, поліцейськими, військовослужбовцями і деякими іншими особами через відповідальність за адміністративні правопорушення за дисциплінарними статутами (ст. 15 КУпАП України) [2]. Відповідальність настає на загальних підставах.

Невиправдано сповільнюють процедуру провадження у справі та можуть бути використані для уникнення відповідальності положення ст. 256 КУпАП щодо підпису протоколу особою, яка притягається до адміністративної відповідальності. Відповідно до ч. 2 ст. 268 КУпАП при розгляді справ про адміністративні правопорушення, передбачені статтями 172⁴–172⁹ КУпАП присутність особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, є обов'язковою. Так, на сьогодні частина адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією виявляються впродовж певного часу після їх вчинення за результатами проведення документальних перевірок, розгляду повідомлення про вчинення пов'язаних з корупцією правопорушень тощо. Тому скласти протокол в присутності особи, яка вчинила правопорушення чи безпосередньо після його вчинення буває неможливо. Відтак, потребує осучаснення процедура складання, підписання та надання (надсилання) копії протоколу про адміністративне правопорушення [3]. У разі, якщо при складенні протоколу присутність особи, що вчинила правопорушення неможлива з об'єктивних причин

слід передбачити законодавчо можливість складати протокол без особи з наступним її ознайомленням. Крім того, з ч. 2 ст. 268 КУпАП слід вилучити статті 172⁴–172⁹ або врегулювати порядок складання протоколу в інший спосіб (щодо сповіщення особи про складання протоколу у разі його не-присутності при цьому).

Таким чином, підсумовуючи аналіз ситуації з уникненням відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані із корупцією відмі- тимо необхідність негайного внесення згадуваних нами змін у відповідні статті КУпАП.

Список бібліографічних посилань

1. Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2020 році. Національне агентство з питань запобігання корупції. 2021. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/06/NAZK_Nats.dopovid_15_06.pdf.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Кодекс України від 07 грудня 1984 року № 8073-X // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

3. Калмиков Д. Висновок Національного агентства з питань запобігання корупції до проекту Закону України «Про внесення змін до статті 268 Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо вимоги про обов'язкову участь особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, під час розгляду справи» (реєстр. № 5613 від 03.06.2021). URL : <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/07/Vysnovok-NAZK-5613-1.pdf>.

Одержано 19.11.2021

УДК 343.3/7

Кирило Олександрович ЧЕРЕВКО,

кандидат юридичних наук, доцент,

професор кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

КРИПТОВАЛЮТА ЯК ПРЕДМЕТ ВІДМИВАННЯ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Суспільні та політичні зміни, які пройшли в нашій країні за останній час, кризисні явища в економіці та зростання бідності населення призвели до зростання кримінальних правопорушень в економічних та інших сферах життя. До них відноситься легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. На сучасному етапі розвитку України прояви корупції та відмивання злочинних доходів тісно пов'язані між собою.

Уповноваженими органами державної влади разом з компетентними органами іноземних держав проводиться активна робота із розслідування

фактів відмивання коштів, одержаних внаслідок вчинення корупційних діянь, розкрадання та привласнення державних коштів і майна, з метою встановлення та подальшого блокування банківських рахунків та інших активів за кордоном. Наразі, правоохоронні органи та Національна агенція запобігання корупції стикнулася з проблемою так званих криптовалют. В Україні чиновники та політиків мають криптовалюту на суму понад один мільярд гривень.

Говорячи про віртуальні гроші (криптовалюта), варто почати з технічної складової даного явища. Одиниця криптовалюти є код, отриманий користувачем за допомогою потужностей комп'ютера. У разі здійснення операції, даний код передається покупцеві криптовалюти за допомогою відкритого коду. Система виробництва (Майнінг) криптовалюти і здійснення угод з ними досить складна, що створює додаткові проблеми в сфері правового регулювання.

Кількість чиновників, які декларують криптовалюти зростають кожен рік. Так, у 2016 році їх було 25 осіб, то у 2021 році кількість держслужбовців зросла до 700 осіб. Вони задекларували 46351 монету біткоїн, що складає на сьогодні 2 мільярди 700 мільйонів доларів США. В Українському законодавстві існує як мінімум три поняття пов'язаних з грошима, або засобами схожими на гроші. По-перше, паперові та металеві гроші, яким ми з вами користуємося кожен день. По-друге це електронні гроші і по-третє віртуальні гроші. Біткоїни відносяться до віртуальних (сурогатних) грошей. Що в принципі є предметом корупційних правопорушень, відмиванням грошей, тощо? Так, до них відносяться 1) Грошові кошти або інше майно, 2) Переваги 3) Пільги 4) Послуги 5) Нематеріальні активи 6) Вигоди нематеріального та негрошового характеру. Як бачимо біткоїн, або інших криптовалют немає. Як на це питання відповідає офіційні органи. Національний банк України відповів на це у 2014 році у своєму листі, що «Роз'яснення щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти/криптовалюти» Bitcoin» зробив першу спробу визначити правовий статус, який був прирівняний до грошового сурогату, але вже у 2018 р. НБУ дійшов висновку, що криптовалюта не може бути визнана грошовим сурогатом, залишивши біткоїн у сірій зоні українського законодавства (Лист від 22.03.2018 р. №40-0006/16290). Державна податкова служба говорить: ІПК від 25.01.2019 р. №282/К/99-99-13-01-02-14/ІПК «Щодо порядку оподаткування доходів деяких операцій»: «природа криптовалют не дозволяє визнати їх ні грошовими коштами, ні валютою і платіжним засобом іншої країни, ні валютною цінністю, ні електронними грошима, ні цінними паперами, ні грошовим сурогатом». Рішення Європейського суду справедливості у справі №С-264/14 (Хедквіст проти Швеції) - «Віртуальна валюта не може вважатись «матеріальним майном», поточним банківським рахунком, депозитним рахунком чи грошовим переказом, не може вважатись цінним папером чи

інструментом, що посвідчує право на майно». НАЗК ніяких рішень чи роз'яснень по цьому питанню не приймало. Відтак, відповідно по закону у декларанта відсутній обов'язок декларувати біткоїни. Відповідно, поки біткоїн не визнано грошима, він має усі ознаки нематеріального активу, який повинен зазначатись в розділі 8 (Нематеріальні активи)»

Складність для аналізу полягає в тому, що декларанти мають вказувати або кількість нематеріального активу або їх ціну. Відповідно, ми не можемо точно знати, вказували декларанти саме біткоїни або їх вартість у гривні. якщо розмір «неправомірної вигоди» є важливим для кваліфікації кримінального правопорушення – як оцінити вартість криптовалюти у національній грошовій одиниці? Також, чи справді у декларанта, або держслужбовця є криптовалюта, як це вказано в декларації – невідомо, і щоб це перевірити потрібно провести так званий «satoshi-test», тобто переказати з одного електронного гаманця на інший символічну суму, а в криптовалютах це може бути мільйона частина будь якої криптовалюти. «Тест сатоші» - це метод підтвердження володіння гаманцем. У світі прийняли тест сатоші як єдиний прийнятний спосіб доказу криптомонет, тому що це перевірена стратегія для фільтрації продавців, які не готові брати участь у купівлі продажу біткоїнів. Декларант, держслужбовець може довести володіння певним гаманцем, то важливо подивитися коли і як туди потрапила криптовалюта. Вся історія транзакцій в гаманцях є відкритою. Тому що можна розповідати, що ти придбав біткоїни в 2009 році, коли він коштував менше centa. А насправді на гаманці валюта з'явилася у 2021 році. Однак, за українськими законами не потрібно вказувати номер гаманця в деклараціях, так само як профільні органи – Держфінмоніторинг чи НАЗК без постанови суду не можуть перевірити гаманець особи. Та поки ця сфера в Україні лише формується, неможливо дослідити походження криптовалюти на рахунках українських декларантів та службовців. Це пояснюється саме відсутністю чіткого визначення і правового статусу криптовалют, віртуальних грошей в Україні.

Правове регулювання відносин, пов'язаних з обігом на території України криптовалют і здійснення фінансового контролю за даним зверненням на сьогоднішній день є досить актуальним питанням насамперед через брак правового регулювання даної сфери. Вважаємо, що у вдосконаленні законодавства щодо даної сфери правовідносин багато питань, викладені нами в даній статті, знайдуть своє вирішення.

Таким чином, суттєві недоліки у законодавстві України, зокрема безсистемний характер певних його положень, а також їхня недостатня аргументованість, зазвичай зумовлюють неефективність антикорупційної політики в державі, пов'язаної з відмиванням грошей, криптовалют. Проведене дослідження механізму запобігання корупційним схемам в нашій країні дає можливість зробити висновок, що на сьогоднішній день владні органи не проявляють достатнього інтересу до створення

результативної системи протидії корупції, а також до практичної реалізації антикорупційних реформ.

Одержано 19.11.2021

УДК 328.185

Валентина Петрівна ЯЦЕНКО,

кандидат юридичних наук, доцент,

*доцент кафедри адміністративного права та процесу факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ ПОЛОЖЕНЬ ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Трансформаційні зміни в суспільстві породжують необхідність пошуку нових способів протидії корупції в Україні. Постійні опитування українців показують, що вони вважають корупцію однією з найбільших проблем у державі. Наприклад, десь практично 69 % населення держави вважає корупцію однією із серйозних проблем, а 22,2 % вважає її скоріше серйозною проблемою. При цьому, серед сфер у яких рівень корупційних проявів є найвищим виділяють митницю – 4,5%, прокуратуру – 3,84%, суди – 3,97%, поліцію – 3,98%. Цікавим є той факт, що до даного переліку потрапила і сфера охорони здоров'я з досить високим відсотком проявів корупції – 4,32% по п'ятибальній шкалі[1]. Безперечно, ні для кого не секрет, що більшість затрат на медичні послуги проходить повз касу медичних закладів. Не рідкі випадки, коли лікарі озвучуючи необхідну суму прямо називають номери власних карток і чекають відповідних надходжень. А людина, яка потрапила в біду і перебуваючи в напруженому емоційному стані готова віддати останнє, щоб гарантовано отримати належну медичну допомогу. Інший спосіб отримання грошей від пацієнтів – співпраця з окремими аптеками. Також серед ситуацій, що викають в даній сфері можна виокремити нав'язливі «добровільні» благодійні внески; отримання необхідного рецепту від лікаря; порушення при здійсненні закупівлі ліків; корупційні прояви при призначенні на посади, при призначенні певних аналізів чи надання окремих видів медичних послуг та ін.

Серед обставин, які сприяють корупційним ризикам в сфері охорони здоров'я, доцільно виокремити наступні:

- **соціально-економічні:** диспропорція між низьким рівнем заробітних плат лікарів і реальними витратами на задоволення власних потреб;
- **політичні:** зміна політичних сил, які перебувають при владі, може призвести до непродуманих змін у пріоритетах розвитку системи

охорони здоров'я, створюючи додаткове навантаження на співробітників. У політичному аспекті суспільство вказує на низький рівень фінансування охорони здоров'я як причину корупції, що істотно впливає на доступність медичних послуг;

- *функціональні*: корупційні ризики в медичних закладах пов'язані з функціональними обов'язками співробітників, які мають прямий контакт з пацієнтами, працюють з конфіденційною інформацією, вирішують проблеми, пов'язані зі здоров'ям і життям;

- *загальне ставлення суспільства до корупції* [2].

Таким чином прояви корупції помітні, але не має випадків притягнення винних до відповідальності. Крім того, на фоні постійних розмов про наявність проблем в сфері охорони здоров'я відсутні конкретні пропозиції щодо врегулювання даної проблеми. Така ситуація є незбагненою та потребує негайного врегулювання. Відповідно до норм діючого законодавства лікар може бути суб'єктом корупційного правопорушення. Однак, насамперед, існує потреба в створенні превентивних методів, за допомогою яких можливо вплинути на проблему. Наприклад запровадження декларування для даної категорії осіб. Проте проблема полягає в тому, що лікарі не відносяться до жодного виду суб'єктів на яких розповсюджується дія антикорупційного законодавства [3].

Ще одним способом вирішення проблеми є запровадження загального страхування для громадян України та визначення чіткого переліку послуг, що надаються в медичних закладах та їх вартості. І окремо слід приділити більше профілактичній роботі серед населення та медичного шляхом створення соціальних роликів про недопустимість будь-яких корупційних проявів та висвітлення питань, пов'язаних з відповідальністю особи.

Список бібліографічних посилань

1. Корупція в Україні 2020: розуміння, сприйняття поширеність. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/Corruption_Survey_2020_Presentation_Info-Sapiens.pdf.

2. Де починається корупція в медицині і як її побороти? URL: <https://www.apteka.ua/article/443532>.

3. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 №1700-VII. / *Законодавство України. Веб-сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

Одержано 19.11.2021

Дмитро Вікторович ГАЛКІН,

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
доцент кафедри конституційного і міжнародного права
Харківського національного університету внутрішніх справ*

АНТИКОРУПЦІЙНЕ ЗАКОНОДАВСТВО В 1825–1855 РОКАХ

У період правління Миколи I було покладено край таким явищам, як фаворитизм і кумівство, поширеним під час палацових переворотів. Для боротьби з казнокрадством Микола I ввів ревізії, які проводилися у всіх державних установах та губерніях, включаючи армію. Однак, незважаючи на заходи, корупція продовжувала існувати. Не припинили її ані систематизація законодавства, ні створення першого кримінального кодексу – Уложення про покарання кримінальні та виправні (1845 р.).

Епоху правління Миколи I називають початком послідовної боротьби з корупцією [1, с. 432]. Микола I мав намір «розпеченим залізом» викоринити хабарництво. У 1826 р. засновано особливий комітет «для міркування законів до викоринення лихоманства і лиходавства», який мав досліджувати причини існування корупції та запропонувати способи її викоринення.

У період правління Миколи I видано такі нормативні акти, спрямовані на боротьбу з корупцією: Статут про цивільну службу 1832; Звід законів про судочинство зі злочинів 1832; Наказ цивільним губернаторам 1837; Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р. Основним документом, спрямованим на боротьбу з корупцією в аналізований період, було Уложення покарання кримінальних виправних. Уложення визначало види лихоїмства (як виду хабарництва), покарання за лихоїмство та особливості його визначення. У Уложенні дано визначення терміну «хабарництво», визначено склади посадових злочинів [2, с. 288].

Наказом було здійснено законодавче закріплення та делегування губернаторам прав щодо здійснення нагляду за лихоїмцями та лиходіями [3, с. 324].

Ефективність законодавства Миколи I щодо боротьби з корупцією викликає суперечливі оцінки. Системний підхід до боротьби з корупцією у період з 1846 р. по 1849 р. відрізняв високий рівень гнучкості правової політики, що дозволило знизити кількість підсудних за корупцію в 2,5-3 рази, проте незважаючи на прийняття Уложення, ситуація докорінно не змінилася, оскільки посадові правопорушення на той час укоренилися у системі державної цивільної служби.

Звід законів та Уложення значно модифікували законодавство щодо корупції, але встановлені положення більшою мірою не застосовувалися

на практиці. Місцева адміністрація спокійно ставилася до посадових зловживань чиновників і, як правило, не вживала суворих заходів щодо хабарників. В результаті, з одного боку було досягнуто значного прогресу в удосконаленні законодавчої бази, що, безсумнівно, вирішувало певні проблеми, а з іншого боку, за період, що розглядається, значно зросла чисельність чиновницького апарату.

Більшість чиновників існували лише за рахунок хабарів. Незважаючи на видання законів та вдосконалення законодавства загалом, рівень корупції в епоху правління Миколи I лише збільшився.

Список бібліографічних посилань

1. Чистяков О. И. Российское законодательство X–XX веков в 9 т. Том 6. Законодательство первой половины XIX века. М.: Юрид. лит., 1988. 432 с.
2. Зайончковский П. А. Правительственный аппарат самодержавной России в XIX веке. М.: Мысль, 1978. 288 с.
3. Кодан С. В. Юридическая политика Российского государства в 1800–1850-е гг.: деятели, идеи, институты. Екатеринбург, 2005. 324 с.

Одержано 19.11.2021

УДК 35.073.51

Надія Михайлівна ДЕМИДЕНКО,

*кандидат історичних наук, старший науковий співробітник,
професор кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

Світлана Миколаївна МОВЧАН,

*студентка Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ВПЛИВ ПСИХОЛОГІЧНОГО АСПЕКТУ НА ФОРМУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ НАХИЛІВ ГРОМАДЯН

Проблема корупції, яка має свою давню історію, є однією з найгостріших проблем сучасного суспільства. За енциклопедичним словником слово «корупція» походить від латинського «согитреге», що означає «псування» «розбещення» [1, с. 578]. Зазначимо, що серед українських учених та практиків дотепер не існує чіткого визначення поняття корупції. Окремі аспекти корупції стали предметом досліджень таких науковців, як В. Бутенко, І. Данова, Л. Денисенко, О. Кальман, М. Камлик, І. Матюхіна та ін.

Досліджуючи корупцію, зазвичай розглядають питання корупційних схем, соціальних причин корупції тощо. Метою нашого дослідження є

психологічний аспект корупції, тобто виявлення причин психологічного характеру, які штовхають людину на злочинні корупційні дії.

До певних особистісних характеристик, за якими можна визначити потенційного корупціонера відносять: 1) пониження емпатії, тобто відсутність вміння поставити себе на місце іншого або зрозуміти, як власні дії можуть вплинути на добробут іншого; 2) егоцентричність, тобто надання переваги власним потребам перед потребами інших. У звичайних умовах цей чинник не викликав би занепокоєння, бо надання переваги власним інтересам є нормальним явищем. Але більшість корупційних справ пов'язані з публічними відносинами, за яких загальне благо повинно стояти вище власного; 3) маніпуляція іншими людьми; 4) схильність проєктувати вину на інших, тобто уникнення відповідальності за свої дії.

У той же час психологи зазначають, що корупційні дії вчиняють інколи без власної матеріальної вигоди. Наприклад, турбуючись про своїх рідних: «...схильність до корупції може полягати в потребі певних людей ділитися та піклуватися...» [2, с. 126]. Певні категорії людей до корупційних дій спонукає думка, що вони заслуговують на особливе ставлення до себе, на краще задоволення власних потреб, ніж інші. Деякі з них мають природний нахил до самозбагачення та миттєвого задоволення. Якраз ті, котрі постійно відчують потребу в накопиченні багатства і стають корупціонерами, якщо їх діяльність строго не контролюється [2, с. 157]. Слід зазначити, що жадібність не є первинною ланкою корумпованого шляху. Жадібність є сформованим чинником сукупності найдрібніших факторів, які закладаються задовго до будь-якої діяльності, пов'язаної з можливістю корупційних дій. Тобто середовищем, де формуються корупційні дії є певні великі чи малі колективи людей.

Формування корупційних нахилів у значній мірі залежить від традицій та психологічних настанов, котрі панують у суспільстві. Зокрема зростання суспільної свідомості, критичного ставлення громадян до корупційних вчинків. Для того, щоб антикорупційна діяльність правоохоронних органів була результативною, необхідно, щоб у більшій частині суспільства було присутнє щире прагнення протидіяти корупції та дотримуватися відповідних моральних правил тощо. Спосіб життя кожної людини залежить від її способу мислення. Щоб позбутися корупції, необхідно, щоб у громадській свідомості корупційні вчинки асоціювались з край негативним явищем як для держави так і для кожного громадянина окремо.

За умови, коли корумповані відносини витісняють морально-етичні відносини між людьми, корупція із соціальної аномалії поступово перетворюється на звичний спосіб розв'язання життєвих проблем, стає нормою поведінки. За таких умов люди ніби «по інерції» вже стають налаштованими на вирішення різних соціальних питань виключно через корупційні дії. Спрацьовують історично усталені норми поведінки в суспільстві, підтверджені народним прислів'ям «не підмажеш - не під'їдеш».

Знаючи про те, що всі дають хабарі, людині дуже важко психологічно перебороти в собі здатність вчинити не так, як робить решта. На правовому рівні громадянин розуміє, що надання хабара є протиправним вчинком, але на рівні психологічному, який зумовлює поведінку, діє за традицією. Підтвердженням того, що подібні симптоми щодо корупції в українському суспільстві, є сталими, засвідчує, наприклад той факт, що Павло Чубинський (1839-1884), автор гімну України «Ще не вмерла України» (1862 р.) у 22-річному віці написав наукову роботу *«Очерк народных юридических обычаев и понятий в Малороссии»*, яку захистив на здобуття ступеня кандидата юридичних наук (правознавства). У своїй праці він згадував про могорич як традиційний засіб вирішення цивільних питань на теренах України [3, с.195]. П. Чубинський, маючи юридичну освіту, був ще й етнографом і фольклористом, добре знав народні звичаї та обряди.

Необхідно також зазначити, що корупція у певній мірі виступає і певним компенсатором, котрий регулює невідповідність оплати праці з професійним навантаженням, зловживанням влади чиновників і ін. До сприятливих передумов корупції можна віднести і нестабільну політичну ситуацію в державі. Як засвідчує практика, часті кадрові зміни штовхають державних службовців на швидке особисте збагачення. Також процвітання корупції сприяє безкарність корупціонерів. На подібну категорію громадян не можуть впливати ніякі моральні та психологічні перешкоди у вчиненні корупційних злочинів. Відсутність криміналістичних прийомів викриття фактів корупції і безкарність є серйозною перешкодою для ефективної боротьби з корупцією.

Підводячи підсумок зазначимо, що у боротьбі з корупцією має першочергово розглядатися морально-психологічний фактор. Адже навіть найдосконаліший розум, але властивий людині бездуховній, майже завжди надає неправильні орієнтири. Перш за все слід підвищувати загальний рівень культури громадян, формувати правильний алгоритм поведінки, чітке усвідомлення, що вчинення корупційних дій є абсолютно неприйнятним через їх ганебність та сором перед суспільством.

Список бібліографічних посилань

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К. : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
2. Гурієвська В.М. Явище корупції як психологічний феномен у системі державного управління в Україні. Публічне врядування в Україні: стан, виклики та перспективи розвитку: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 25 трав. 2018 р.). Київ : НАДУ, 2018. Т. 5. 350 с.
3. Коваленко Є. Павло Чубинський (1839-1884) – відомий вчений-етнограф, автор національного гімну : енергія душі розуму. Питання сучасної науки і права : матеріалі XII Всеукраїнської ПЗ5 науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти (23 квітня 2021 року, м. Суми) / Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ. Суми: Видавничий дім «Ельдорадо», 2021. 270 с.

Одержано 19.11.2021

Валентина Володимирівна КРИЖНА,

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник наукової
лабораторії з проблем протидії злочинності
Національної академії внутрішніх справ*

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Корупція є глобальною проблемою світового співтовариства, що становить небезпеку для соціально-економічного прогресу будь-якого суспільства. Вона загрожує національній безпеці, системно впливає на формування і діяльність владних інститутів, підриває довіру громадян до влади, завдає значної шкоди справі забезпечення захисту прав і свобод громадян, спричиняє суттєві недоліки в діяльності правоохоронних органів тощо. Безперечно, корупція – це злочин міжнародного характеру, що є перешкодою налагодженню і реалізації міжнародних контактів, посягає на нормальні відносини між державами, завдає збитків мирному співробітництву у різноманітних сферах і може призвести до ізоляції країни. Оскільки корупція негативно впливає на міжнародний імідж країни, перешкоджає, а іноді блокує, надходження іноземних інвестицій.

Великий енциклопедичний юридичний словник дає власне визначення поняття корупції – це соціальне явище, яке охоплює всю сукупність корупційних діянь, пов'язаних із неправомірним використанням особами, уповноваженими на виконання функцій держави, наданої їм влади, службових повноважень, відповідних можливостей з метою задоволення особистих інтересів чи інтересів третіх осіб, а також інших корупційних правопорушень, які створюють умови для вчинення корупційних діянь або є приховуванням їх чи потуранням їм [1, с. 421].

У правовому аспекті корупція становить сукупність різних за характером та ступенем суспільної небезпеки, але єдиних за своєю суттю корупційних діянь (кримінальних, адміністративних, конституційних, цивільно-правових, дисциплінарних), а також порушення етики поведінки посадових осіб, пов'язаних із вчиненням цих діянь [1, с. 422].

У країнах, де корупція поширена значною мірою, корумповані відносини все більше витісняють правові, етичні стосунки між людьми, корупція зі соціальної аномалії поступово перетворюється на правило і стає звичним способом вирішення життєвих проблем, нормою функціонування влади і способом життя значної частини суспільства.

Практично першим міжнародним документом, який закликав держави-членів ООН боротися з незаконним збагаченням державних посадових (обраних) осіб, стала «Декларація про боротьбу з корупцією та

хабарництвом у міжнародних комерційних операціях», прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1996 р. Слід зазначити, що цей документ запропонував заходи для ефективного застосування чинних законів, які забороняють хабарі у міжнародних комерційних операціях [2].

У жовтні 2003 року, ООН прийняла Конвенцію проти корупції [3]. У цьому документі йдеться про більш серйозне ставлення ООН до корупції як явища, що несе небезпеку не лише державному устрою, а й усьому світовому товариству [4, с. 4].

Сучасні міжнародні нормативно-правові документи трактують корупцію по-різному. Так, у Резолюції «Практичні заходи боротьби з корупцією» [5], поширеній у VIII Конгресі ООН із запобігання злочинності), корупцію визначено як «порушення етичного (морального), дисциплінарного, адміністративного, кримінального характеру, що проявилися у протизаконному використанні свого службового становища суб'єктом корупційної діяльності».

Отже, поширеність цієї проблематики давно набула міжнародного характеру і торкнулася тією чи іншою мірою всіх держав, у тому числі й країн із розвинутою ринковою економікою. Ефективне здійснення діяльності щодо запобігання і протидії їй у сучасних умовах неможливе без міжнародної взаємодії з усіма країнами та міжнародними організаціями. Так, відповідно до ст. 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [6].

Слід зазначити, що досвід боротьби з корупцією у зарубіжних країнах є різноманітним, адже він залежить від значної кількості взаємопов'язаних факторів і враховує соціальні умови, рівень економічного розвитку, політичної культури. Разом з тим, цілісна картина міжнародно-правових засобів боротьби зі злочинами корупції, на нашу думку, формується на основі аналізу діяльності міжнародних інституцій.

Отже, для боротьби з корупцією низка країн вживає заходи організаційного характеру – створюють спеціалізовані установи, організації, ухвалюють нормативно-правові акти, метою діяльності яких є вироблення відповідної стратегії й тактики, розробка превентивних заходів нормотворчого й функціонального змістового наповнення. Зменшення рівня корупції до безпечного в Україні можливе лише за умови вивчення та втілення в життя закордонного досвіду боротьби із цим вкрай негативним соціальним явищем, найперше політичних, правових та організаційних механізмів подолання корупції, які успішно працюють в інших країнах.

Список бібліографічних посилань

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: Юридична думка, 2012. 1020 с.
2. Про боротьбу з корупцією і хабарництвом у міжнародних комерційних операціях: Міжнародний документ ООН від 16.12.1996 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_369.

3. Конвенція проти корупції: Міжнародний документ ООН від 31.10.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. 2007. № 49.

4. Законодавство України про боротьбу з корупцією. Вид. 4-е, зі змін. та доп. Х.: Одиссей, 2008. 480 с.

5. Практичні заходи боротьби з корупцією. Попередження злочинності та кримінальне правосуддя у контексті розвитку: реалізації та перспективи міжнародного співробітництва: резолюція VIII Конгресу ООН із запобігання злочинності від 7 вересня 1990 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_785.

6. Конституція України: Основний закон від 28 черв. 1996 р. № 254 к // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

Одержано 18.11.2021

УДК 340.116(477)

Олеся Олегівна БОРИСОВА,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри державно-правових дисциплін

Одеського державного університету внутрішніх справ

АНТИКОРУПЦІЙНЕ ПРАВО ЯК САМОСТІЙНА ГАЛУЗЬ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКОВИЙ ОСВІТНІЙ КОМПОНЕНТ В УКРАЇНІ: РОЗДУМИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Шкідливість і ущербність такого явища соціального та економічного життя суспільства, як корупція – загальновідома і не вимагає, на наш погляд, прицільної аргументації. Державна політика у сфері протидії корупції була значно посилена, після подій 2014 року та на тлі Євроінтеграційних процесів. Адже подолання корупції – пряма вимога європейських партнерів України та умова отримання подальшої підтримки. Ясно одне: українське суспільство має змінитись, в частині толерантності до такого явища корупція, знизивши її до показника «нуль», а рівень доброчесності має суттєво зрости, в усіх сферах державного управління, у приватному секторі господарювання, та в загальній культурі населення.

Як виконуються ці завдання і що може зробити сектор освіти, аби зробити свій внесок у цю справу?

Спочатку ми хочемо дослідити дії керівництва держави. Процес створення спеціалізованих антикорупційних інституцій, цілої низки владних державних органів антикорупційного профілю, зайняв більше п'яти років, з 2014 по 2020. У цей час було створено *Національну раду з питань антикорупційної політики* (консультативно-дорадчим орган при Президентові України) [1], *Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК)* [2], *Національне антикорупційне бюро України* *Закон України* [3],

Вищий антикорупційний суд України, який є постійно діючим вищим спеціалізованим судом у системі судоустрою України [4].

Також Наказом Генерального прокурора України № 125 від 05.03.2020 року затверджено Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора [5].

А у минулому році НАЗК створило «Офіс розбудови доброчесності», завдання якого – проводити інформаційну про просвітницьку роботу з населенням, для формування нульової толерантності до корупції, починаючи з дитинства, адже НУШ (Нова Українська Школа декларує принцип доброчесності як одну із ключових цінностей); залучати громадськість до співпраці та контролю за діяльністю НАЗК.

Крім цього, протидію та запобігання корупції здійснюють також органи державної виконавчої влади центрального та регіонального рівня, такі як: Національна поліція України, органи місцевого самоврядування; посадові та службові особи юридичних осіб публічного права; громадянські об'єднання та наукові інституції, які здійснюють теоретичні дослідження корупції як явища, аналізують її витоки та розробляють концепції її подолання, на наш погляд, також є суб'єктами протидії корупції. Вітчизняні вчені-науковці присвячують багато уваги цій темі, наприклад: Бусол О.Ю., Завгородній В.А., Міхеева О.К., Литвиненко В.І., Петрова А.С., Хамходера О.П., Гвоздецький В.Д., Заброда Д.Г., Корольчук В.В., та багато інших.

Але, «Антикорупційна стратегія України на 2021-2025 роки» поки що не прийнята Верховною Радою України. Не маючи задачі зараз розмірковувати над причинами її відсутності, і не торкаючись питань політики законодавця, ми маємо намір зосередитись на можливостях, які мають науковці та освітяни, роблячи свій внесок в боротьбу за покращення ситуації в цій сфері та посилення позицій доброчесності в українському суспільстві.

Ми визнаємо незручну правду: подолання корупції в Україні наразі не відбулось і поточна ситуація з пандемією Covid демонструє це дуже ярко.

20 жовтня 2021 року вітчизняні ЗМІ повідомили, що найбільше американське видання The New York Times у своїй статті звернуло увагу на проблему широкого розповсюдження в Україні підроблених COVID-сертифікатів, адже наявність корупції дає існування незаконним схемам з продажу фальшивих документів, в тому числі – в державних медичних закладах України [6].

Держава створила спеціалізовану структуру владних органів, які мають контролювати антикорупційні процеси, а вищі навчальні заклади можуть та мають, на нашу думку, посилити позиції профілактичної роботи, надаючи студентам якісну, актуальну та змістовну інформацію щодо корупції, її можливих проявів та алгоритмів боротьби з нею.

На теперішній час у вишах викладаються як вибіркові компоненти підготовки магістрів такі навчальні дисципліни: «Антикорупційне право», «Антикорупційна політика», «Антикорупційне законодавство»,

«Антикорупційна діяльність у публічному управлінні», «Запобігання та протидія корупції» (для спеціальностей галузі знань 1501 «Державне управління») «Антикорупційна діяльність в Україні», «Запобігання корупції в публічному управлінні», «Антикорупційний комплаєнс» та інші. Виникає питання: «Чому такі важливі та вкрай актуальні знання в вишах отримують тільки магістри, у вигляді коротких спецкурсів?».

На нашу думку, знання антикорупційного законодавства потребують і студенти, які навчаються в бакалавраті, тому «Антикорупційне право» має стати обов'язковим компонентом освітніх програм галузі знань «Право».

Це необхідно для того, щоб студенти-правники вже на бакалавраті системно вивчали та усвідомлювали важливість антикорупційної діяльності, переймалися цінностями доброчесності та професіоналізму, досконало знали зміст антикорупційного законодавства, що сприятиме формуванню у здобувачів освіти ставлення нетерпимості до корупції у всіх її проявах.

На наш погляд, масив теоретичного матеріалу, накопичений навколо теми корупції – дуже об'ємний та змістовний, так само, як і множина правових норм, прийнятих законодавцем. Це дає підстави говорити про те, що «Антикорупційне право» вже давно перестало бути «галуззю законодавства» та окремим інститутом права, воно претендує на визнання цієї сукупності знань та інформації самостійною галуззю права.

Вважаємо доцільним коротко нагадати структуру та порядок формування системи права. Як відомо, правова система України відноситься до романо-германської правової сім'ї, основною ознакою якої є внутрішня структурність права (система права), яка являє собою поділ всього великого конгломерату норм на галузі права, які мають певну спеціалізацію, свій об'єкт та предмет. Найбільшим елементом системи українського права є галузь права.

Як справедливо зазначає один із сучасних авторів: «В основі будь-якої галузі лежать правовідносини та правові норми, які їх регулюють» [7, с. 3]. Науковці-правознавці пропонують різні критерії класифікації галузей права: на матеріальні та процесуальні галузі права; комплексні, базові та спеціальні; галузі приватного та публічного права; за предметом правового регулювання – конституційне, земельне, цивільне і т.д. Розподіл системи права на галузі стає можливим тому, що різняться види правовідносин, які право регулює. Життя не стоїть на місці, воно постійно змінюється, під впливом великої кількості факторів: культурних, економічних, політичних, соціальних.

Зараз і юридична доктрина, і система законодавства суттєво поповнилася інформаційним змістом щодо питань корупції як явища, наслідків її існування в суспільстві, алгоритмів боротьби з нею, структури спеціалізованої системи державних органів, які працюють у цій сфері.

Іншими словами, на наш погляд, Антикорупційне право може претендувати не тільки на «прописку» серед галузей законодавства, а має

вважатись самостійною галуззю права. Об'єктом якої є корупційні явища та відносини, які виникають навколо них, предметом – антикорупційні заходи, як реалізація антикорупційної політики, в усій своїй різноманітності, дії суб'єктів цих відносин тощо, а специфічні комплексні методи, які застосовуються у галузі антикорупційних відносин, потребують особливої уваги і дослідження.

Враховуючи все вище викладене, пропонуємо шановній юридичній спільноті розглянути наші рекомендації, які полягають в наступному. По-перше, включити розгляд комплексу питань про антикорупційну державну політику, питань про «конфлікт інтересів» в курс навчальних дисциплін «Юридична деонтологія» та «Поліцейська деонтологія», адже це логічно та органічно буде доповнювати етичну освіту майбутніх юристів та сприятиме кращому розумінню обраної професії вже з першого року навчання. По-друге, додати до переліку обов'язкових дисциплін, які викладаються бакалаврам за спеціальністю «Право», такого освітнього компонента як «Антикорупційне право України», що сприятиме підвищення рівня обізнаності та підвищенню рівня доброчесності студентства в Україні.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну раду з питань антикорупційної політики : указ Президента України від 14 жовтня 2014 р. № 808/2014 / Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808/2014#Text>.
2. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 49. Ст. 2056.
3. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1698-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 47. Ст. 2051.
4. Про Вищий антикорупційний суд : Закон України від 07 червня 2018 р. № 2447-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 24. Ст. 212.
5. Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора : наказ Генерального прокурора від 05 березня 2020 р. № 125. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0125905-20#Text>.
6. Тема підроблених COVID-сертифікатів в Україні потрапила на сторінки видання The New York Times // URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1948889-tema-pidroblenikh-covid-sertifikaativ-v-ukrayini-potrapila-na-storinki-vidannya-the-new-york-times>.
7. Дудник Р.М. До питання про комплексні галузі українського права / Р.М. Дудник. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2021. № 1 (36). С. 3-7.

Одержано 17.11.2021

Марія Василівна БУРАК,

*кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник наукової
лабораторії з проблем протидії злочинності
Національної академії внутрішніх справ;*

Оксана Юріївна ШЕВЧУК,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ*

КОРУПЦІЙНІ СХЕМИ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН: ШЛЯХИ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ

Земельні відносини є однією з найбільш корупційних сфер державного управління в Україні. Корупційні зловживання у сфері земельних відносин призводять до зменшення надходжень до державного та місцевих бюджетів, втрати земель державної та комунальної власності, порушення прав і законних інтересів землекористувачів, зниження рівня інвестиційної привабливості країни. Убачається, що найбільш корупційно прибутковими схемами є зловживання, пов'язані з виведенням земель державної та комунальної власності під комерційне будівництво. Розглянемо деякі з них.

До прикладу, безкоштовна передача земельних ділянок фіктивним житлово-будівельним кооперативам. Так, згідно з положеннями ст. 41 Земельного кодексу України, житлово-будівельним (житловим) та гаражно-будівельним кооперативам, за рішенням органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування земельні ділянки для житлового й гаражного будівництва можуть передаватися безоплатно.

З 2009 року юридичні особи організаційно-правової форми «житлово-будівельний кооператив» уже не реєструються. Натомість група громадян може створити юридичну особу - обслуговуючий кооператив із назвою «житлово-будівельний кооператив». Більш того, Закон України «Про кооперацію» не визначає, чи може обслуговуючий кооператив одночасно мати правовий статус житлово-будівельного кооперативу з відповідними правами та обов'язками. Оскільки законодавством критерії та вимоги до членів такого кооперативу не встановлені, на практиці цей механізм використовують для корупційних схем [1].

Під час реалізації таких схем, посадовці в змові з приватними будівельними компаніями створюють із підставних осіб «кооператив» та звертаються з заявою до органів місцевого самоврядування для безкоштовного виділення земельної ділянки під будівництво.

Після виділення ділянки фіктивних заявників виводять зі складу кооперативу, а побудоване житло продається як звичайна комерційна забудова.

Разом з тим, чинним законодавством також не встановлено нормативів розрахунку розміру земельної ділянки, яка може бути виділена. Це теж створює умови для корупційних зловживань.

Наступною корупційною схемою є передача прав на земельну ділянку без аукціонів. Так, чинне земельне законодавство передбачає, що права на земельні ділянки комунальної та державної власності мають передаватись на конкурентних засадах за процедурою земельних торгів. Однак згідно права на земельні ділянки державної чи комунальної власності не підлягають продажу на земельних торгах, якщо на них розташовані об'єкти нерухомого майна, якими володіють фізичні або юридичні особи (ч. 2 ст. 134 Земельного кодексу України). Саме цей виняток використовують посадовці, які у змові з приватними забудовниками передають в оренду за безцінь необмежену площу земельних ділянок в обхід аукціонів.

Для цього посадові особи розташовують невелику нежитлову тимчасову споруду на економічно привабливих для забудовників землях. У подальшому споруді надають статусу капітального будівництва та продають обраній компанії. Власність на об'єкт дозволяє без проведення аукціону отримати право на земельну ділянку необмеженої площі без земельних торгів за ціну, яка набагато нижча за ринкову.

Крім того, експерти НАЗК виділяють ще одну корупційну схему - протиправна забудова на землях, які передані підприємствам, установам та організаціям на праві постійного користування. Зокрема, для реалізації даної схеми посадова особа установи, яка використовує державну або комунальну землю, за неправомірну вигоду укладає з приватними забудовниками договір про спільну діяльність для будівництва на земельній ділянці [1].

У більшості випадків умови договору не вигідні для установи, натомість це приносить додаткові прибутки забудовнику. Згідно із законодавством, ділянки, на яких розташовані багатоквартирні будинки, а також належні до них будівлі, споруди та прибудинкова територія, передаються безоплатно у власність або у постійне користування співвласникам багатоквартирного будинку. Тож за результатами реалізації проєкту спільної діяльності, безкоштовно передаються права власності на землю державної та комунальної власності третім особам.

Убачається, що для мінімізації корупційних ризиків у сфері земельних відносин необхідно вжити наступні заходи: скасувати ст. 41 Земельного кодексу України, що дає змогу безкоштовно передавати землі державної та комунальної власності житлово-будівельним кооперативам під забудову; забезпечити проведення прозорих земельних аукціонів для виділення ділянок під житлове будівництво в електронній торговій системі; встановити граничну площу земельної ділянки для обслуговування будівлі, яка може бути передана в оренду без проведення аукціону; забезпечити, аби органи місцевого самоврядування могли припиняти право постійного користування землями державної та комунальної власності, які

передані підприємствам, установам та організаціям; встановити заборону на укладання договорів спільного використання та обробки земель державної і комунальної власності, які передані у постійне користування підприємствам, установам та організаціям.

Список бібліографічних посилань

1. Земельна корупція: ТОП-30 корупційних ризиків та шляхи їх подолання. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/02/30_anticor_land.pdf.

Одержано 19.11.2021

УДК 004.04

Світлана Миколаївна ВИГАНЯЙЛО,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРОЄКТИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Одним з надзвичайно важливих питань в Україні є питання подолання корупції в органах державної влади. Стрімкому поширенню цього негативного явища значною мірою сприяє недосконалість нашого законодавства, це велика кількість нормативних актів, в яких складно розібратись пересічному громадянину, при цьому закони можуть суперечити один одному, або двояко описувати ситуації. Така ситуація часто дозволяє чиновникам тлумачити ситуацію у своїх інтересах. Яким же чином запобігти поширенню корупції?

Класично існує три основні напрямки антикорупційної діяльності, що сприяють зниженню рівня корупції в цілому:

- формування негативного відношення і негативних оцінок корупції, вплив на свідомість чиновників, бізнесменів і громадян;
- формування системи покарання за корупційні дії із застосуванням правоохоронних, адміністративних і громадських процедур;
- формування умов, що перешкоджають корупційним діям і сприяють здійсненню діяльності чиновників, бізнесменів і громадян без вступу у корупційні відносини.

Пропонуємо більш детально розглянути третій напрямок. Для уникнення причин і умов, що сприяють поширенню корупції в органах державної влади і управління, одним з дієвих засобів є зменшення можливості контактування посадових осіб та пересічних громадян. Зниження корупції неефективності можна досягти за рахунок розвитку та впровадження електронних технологій, а саме:

- перехід державних органів і приватних компаній на ЕДО (електронний документообіг);
- використання електронного підпису;
- застосування Електронного суду;
- надавання державних послуг он-лайн (ДІЯ);
- платформи надання адміністративних послуг ProZorro.

Розглянемо більш детально напрямки проектів цифрової трансформації у різних сферах діяльності:

1. Електронний документ – документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа. Державне регулювання у сфері електронного документообігу спрямовано на: реалізацію єдиної державної політики електронного документообігу; забезпечення прав і законних інтересів суб'єктів електронного документообігу; нормативно-правове забезпечення технології оброблення, створення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів [1].

2. Електронний підпис – це електронні дані, які забезпечують цілісність документів та ідентифікують особу. Зокрема, за допомогою них ви можете підписати документи он-лайн на порталах. Електронний підпис - електронні дані, які додаються підписувачем до інших електронних даних або логічно з ними пов'язуються і використовуються ним як підпис [2].

3. Активне впровадження в практику судів систем інформатизації та автоматизації судочинства сьогодні є важливою умовою успішного розвитку судової системи. Одним з елементів «електронного правосуддя» є застосування систем відеоконференцз'язку, які надають учасникам процесу можливість дистанційної участі в судовому засіданні. «Відеоконференція – це телекомунікаційна технологія інтерактивної взаємодії двох або більше віддалених учасників судового провадження з можливістю обміну аудіо- та відеоінформацією у реальному масштабі часу з урахуванням керуючих даних". Обмін документами та інформацією (надсилання та отримання документів та інформації, спільна робота з документами) в електронній формі між судами, іншими органами системи правосуддя, учасниками судового процесу, а також проведення відеоконференції в режимі реального часу [3].

4. Дія – український електронний сервіс державних послуг, розроблений Міністерством цифрової трансформації України. Це мобільний додаток з цифровими документами і портал з публічними послугами.

5. Офіційний майданчик електронної системи публічних закупівель України ProZorro [4].

Висновки. Головною метою антикорупційної політики є формування таких умов, при яких усувається сама можливість вступу у корупційні відносини чиновників, бізнесменів і громадян. Розвиток інформаційних технологій та просування проектів цифрової трансформації у всіх

сферах людської діяльності надають такі умови в інформаційному суспільстві за яких можливість для корупційних дій буде мінімальною. Антикорупційна політика має виглядати як система взаємозв'язаних пріоритетів і заходів боротьби з корупцією, що включають політичні, організаційні, економічні, ідеологічні, правові а також технологічні компоненти, інформаційні та телекомунікаційні технології.

Список бібліографічних посилань

1. Про електронні документи та електронний документообіг [Електронний ресурс] : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV : станом на 1 серп. 2021 р. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>.
2. Про електронні довірчі послуги [Електронний ресурс] : Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII : станом на 1 серп. 2021 р. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>.
3. Про судоустрій і статус суддів [Електронний ресурс] : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII : станом на 5 серп. 2021 р. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.
4. Про публічні закупівлі [Електронний ресурс] : Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII : станом на 10 листоп. 2021 р. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>.

Одержано 19.11.2021

УДК 355.211.3

Олена Миколаївна ГАЛКІНА,

кандидат юридичних наук,

провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії

з проблем забезпечення діяльності поліції

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРОТИДІЯ ХАБАРНИЦТВУ В УКРАЇНІ В 1920-Х РОКАХ

Незважаючи на заходи, корупція продовжувала існувати, в тому числі і в радянський період. З метою протистояння хабарництву Голова Ради Народних Комісарів В.І. Ульянов (Ленін) видав Декрет РНК РРФСР «Про хабарництво» від 08.05.1918 року. На відміну від попередніх законів Російської Імперії, що складаються з безлічі томів, Декрет включав в себе лише 6 пунктів, згідно з якими особам, які перебувають на державній або громадській службі, заборонялося брати хабарі за виконання дій, що входять до їх обов'язків, або за сприяння у виконанні таких дій іншій посадовій особі. Декрет передбачав два види покарання, а саме: 1) позбавлення волі та примусові роботи; 2) неприємні та примусові роботи з конфіскацією майна.

За отримання хабара передбачалося покарання як позбавлення волі терміном щонайменше 5 років і примусові роботи на той самий термін. Аналогічне покарання передбачалося за дачу хабара, підбурювання, допомога та інші дії, пов'язані з дачею хабара. При цьому замах на отримання та дачу хабара карався як закінчений злочин [1].

Неприємними та примусовими роботами з конфіскацією майна каралося отримання хабара посадовцем з особливими повноваженнями службовця, порушення ним своїх обов'язків, і навіть здирство хабара.

Сама ж боротьба з корупцією за радянських часів мала кілька цікавих і характерних на той час ознак. Так, влада не визнавала слово «корупція», дозволивши ввести його у вжиток лише наприкінці 80-х років XX століття. Замість нього використовувалися терміни «хабарництво», «зловживання службовим становищем», «потурання» та інші. Як причини корупції називалися лише недоліки в роботі партійних, профспілкових та державних органів, насамперед у галузі виховання трудящих.

Слід зазначити, що при цьому корупція була присутня і серед вищих радянських та партійних працівників, які на той час були практично «недоторканими».

Пізніше було видано Декрет «Про боротьбу з хабарництвом» від 16.08.1921 року, який вносив зміни до Декрету «Про хабарництво» від 08.05.1918 року.

Одним із переконливих свідчень масового поширення хабарництва в держапараті Радянської Росії є стаття «Війна з хабарництвом», що була опублікована у «Тижневику Радянської юстиції» (№ 36 від 06.10.1922). У ній відкрито зізнавалося, що «хабарництво охопило наче лещатами всі наші господарські установи... цьому ворогові нині оголошено відкриту війну, проти нього мобілізуються всі сили – суд, профспілки, партійні організації».

У цей час голова ВНК Дзержинський Ф.Е. у своєму інтерв'ю газеті «Известия ВЦИК», опублікованому у випуску від 06.10.1922 року заявляв, що: «Ми повинні усвідомлювати, що хабар має глибоко класовий характер, що він є проявом дрібнобуржуазної, приватнокапіталістичної стихії, спрямованої проти самих основ існуючого ладу» [2, с. 322].

З цього можна зробити висновок, що антикорупційна політика, що проводиться радянським урядом, не могла протистояти продажності державних службовців і забезпечити зниження поширення злочинних форм корупції, наприклад підкупу. Продовжуючи боротьбу з корупцією, 26.05.1922 року було ухвалено перший радянський кримінальний кодекс - Кримінальний кодекс 1922 року, який набрав чинності 01.06.1922 після 3-ї сесії IX-го З'їзду Рад. Кримінальна відповідальність за посадові злочини встановлювалася у главі III Кримінального кодексу від 1922 р. Зазначені положення та види покарань практично в повному обсязі перейшли до Кримінального кодексу, прийнятого Постановою ВЦВК від 22.11.1926 «Про введення в дію Кримінального кодексу редакції 1926 року».

Список бібліографічних посилань

1. О взяточничестве: декрет Совета Народных Комиссаров РСФСР от 08.05.1918.
2. Дзержинский Ф. Э. Избранные произведения в 2-х т. Изд. 2-е, доп. - М., Политиздат, 1967. - Т.1. - 590, Т. 2. - 416 с.

Одержано 18.11.2021

УДК 349.2

Костянтин Геннадійович ГАРБУЗЮК,

кандидат юридичних наук,

декан факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ

МІНІМІЗАЦІЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ ЯК ВАЖЛИВИЙ НАПРЯМОК ЗАПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

У середині 1990-х років абсолютна більшість країн у світі визнали, що корупція є глобальною проблемою. З того часу у сфері запобігання корупції активно працюють регіональні та глобальні міжурядові організації. Результатом такої діяльності стало ухвалення цілого комплексу міжнародних обов'язкових актів та актів рекомендаційного характеру, розроблених ООН, Радою Європи, Організацією економічного співробітництва та розвитку. Разом із тим, повноцінному впровадженню відповідних міжнародних стандартів у сфері протидії корупції, зокрема у поліцейську діяльність, значно перешкоджає низка проблем кадрового забезпечення даного центрального органу виконавчої влади.

Тож, які ж саме проблеми у сфері кадрового поліції нашої держави перешкоджають належному впровадженню міжнародних стандартів щодо протидії корупції? Такими проблемами, на нашу думку, є:

а) відсутність належного рівня прозорості, об'єктивності та неупередженості при проведенні процедур добору в органи і служби національної поліції, а також під час просування по службі. Зміст проблеми полягає у тому, що:

- по-перше, у чинному Законі України «Про національну поліцію» передбачено, що обов'язковим є конкурс лише для осіб які: а) вперше приймаються на службу; б) претендують на зайняття посад молодшого складу поліції. В інших випадках проведення конкурсу при вирішенні кадрових питань щодо прийняття і просування по службі залежить виключно від

волевиявлення (чи бажання) відповідного керівника. Такий підхід суттєво зменшує якість громадського контролю за якістю кадрів, які призначаються на посади середнього та вищого складу поліції, а також створює сприятливі умови для просування по службі керівництвом наблнжених або «корисних» для нього осіб, тобто керуючи особистими інтересами, а не виходячи із потреб забезпечення органів і служб національної поліції найбільш професійними та ініціативними кадрами.

- по-друге, у суб'єктів призначення існує можливість впливати на результати конкурсу та сприяти прийняттю на службу або просуванню по ній осіб, які є близькими для перших, або в яких керівництво зацікавлено іншим чином, що не відповідає чинному законодавству. Особливо гостро дане питання стоїть у ситуаціях, коли замість конкурсу проводиться атестація, оскільки склад атестаційних комісій фактично залежить від рішення відповідного керівництва поліції, так як існуючий на сьогодні порядок проведення атестування поліцейських не містить суворих вимог щодо членського складу даних комісій (окрім Голови комісії та її секретаря).

б) відсутність у законодавстві вимоги щодо обов'язковості проведення спеціальної перевірки відносно осіб, які претендують на зайняття посад державної служби категорії «В». На нашу думку це є законодавчим недоліком, який створює сприятливі умови для потрапляння на роботу в органи і служби національної поліції непрофесійних та (або) недобросовісних осіб, в тому числі пов'язаних із корупційними діями;

б) позбавлений належного рівня чіткості механізм заохочення працівників поліції. Заохочення є надзвичайно важливим засобом підтримання службової дисципліни та стимулювання до сумлінної, самовідданої, високоякісної та високоєфективної праці. Проблема полягає у тому, що застосування заохочувальних заходів повністю залежить від волі керівництва. Тобто заохочення працівника – це суто право керівника, яке він може реалізувати, а може і не реалізувати, незалежно від рівня та характеру трудового внеску працівника поліції. Очевидно, що така ситуація створює зручні умови для маніпулювань з боку керівництва, а також для відзначення наблнжених осіб. Вирішення даної проблеми потребує законодавчого закріплення: по-перше, права працівника на отримання заохочення та кореспондуючого йому обов'язку роботодавця застосувати таке заохочення, а по-друге, ключових критеріїв на підставі чи з урахуванням яких здійснюється означене заохочення;

в) сумнівна якість механізму притягнення до дисциплінарної відповідальності, оскільки: по-перше, дисциплінарні комісії мають ситуативний характер, тобто працюють не на постійній основі (на відміну від поліцейських комісій), а створюються у разі необхідності; по-друге, формування складу комісії залежить від керівника, який власне і приймає рішення про застосування чи незастосування дисциплінарного стягнення; по-третє, законодавство містить вимоги щодо професійних характеристик

членів дисциплінарної комісії, втім містить вказівок щодо їх морально-ділових якостей, авторитету у трудовому колективі та у професійному середовищі; по-четверте, участь представників громадськості у роботі дисциплінарних комісій не є обов'язковою і залежить від рішення керівника, що приймає рішення про їх створення; по-п'яте, висновки комісії не мають обов'язкового характеру для керівника.

Таким чином, наявні недоліки у організаційно-правовому полі, проблеми в управлінській, освітній та культурній площині створюють сприятливі умови для проявів дискримінації, корупції та зловживань владою у сфері кадрової роботи, тобто тих явищ, які визнані міжнародною спільнотою як надзвичайно небезпечні й неприйнятні, та на протидію яким мають бути спрямовані зусилля як означеної міжнародної спільноти, так і її окремих учасників (держав, організацій тощо). Запропоновані нами кроки, як вбачається, дозволять якісно покращити правові та організаційні механізми, спрямовані на мінімізацію корупційних ризиків у сфері кадрового забезпечення національної поліції.

Одержано 19.11.2021

УДК 343.122.4

Валерія Сергіївна ГНАТЕНКО,

кандидат юридичних наук,

викладач кафедри кримінального процесу

та організації досудового слідства факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВИКРИВАЧІВ КОРУПЦІЇ

Інститут викривачів є важливим запобіжником для виникнення та поширення корупції у суспільстві. Корупціонер краде гроші країни, впливає на її загальне майбутнє та покладається на мовчання звичайних людей. Якщо пересічні громадяни перестануть мовчати про корупційні діяння, свідками яких вони стали – на роботі, під час волонтерства, співпраці з контрагентами тощо, тоді потенційний корупціонер подумає тричі перед взяттям хабара чи вчиненням незаконних дій [1].

Так, за даними дослідження Global Business Ethics Survey (2018), 27 % робітників зазнали негативних наслідків після повідомлення про порушення закону в організації, в якій вони працюють, тому викривачі часто не повідомляють про порушення законодавства, побоюючись помсти з боку роботодавця. Однак захисту потребують не лише викривачі, а й ті

особи, на яких спрямовано викривання. Означене обумовлює необхідність забезпечення належного законодавчого врегулювання правового статусу викривача, яке традиційно, а у нашому випадку – неодмінно, має охоплювати права, обов'язки, гарантії діяльності та відповідальність викривачів.

У 2018 р. до Національного агентства з питань запобігання корупції надійшло 2 207 повідомлень від викривачів, а до уповноважених структурних підрозділів з питань запобігання корупції державних органів та органів місцевого самоврядування – близько 2 500 повідомлень. Крім того, у 2018 р. Національне агентство з питань запобігання корупції було залучено як сторона до 24 судових справ цивільної та адміністративної юрисдикції, які стосуються порушень трудових прав викривачів і розглядалися судами різних обласних центрів України. Статистика підкреслює активність громадськості у підтриманні законності, однак без належного врегулювання та контролю це може призвести до негативних наслідків (повідомлення з корисливих мотивів, наклеп, шкода діловій репутації, надмірне навантаження на правоохоронні органи тощо) [2].

Згідно з Законом України «Про запобігання корупції» викривач – фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомила про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону, вчинених іншою особою, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання.

Крім того, відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення викривач є свідком у справах про адміністративні правопорушення, пов'язаних з корупцією (ч. 3 ст. 272).

Разом з тим, згідно з Кримінальним процесуальним кодексом України викривач – фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, звернулася із заявою або повідомленням про корупційне кримінальне правопорушення до органу досудового розслідування та є заявником (п. 16-2 ч. 1 ст. 3).

Робота викривачів має свою специфіку, адже вони працюють з різними категоріями осіб, які мають певний ступінь впливу на особу, а отже відтінок загрози нанесення шкоди їх життю, здоров'ю, майну та їх близьким є надзвичайно великим. [4, с. 12]

Тому захист державою викривачів виражається через заборону на звільнення чи примушування до звільнення через викривання, притягнення до дисциплінарної відповідальності чи застосування з боку керівника або роботодавця інших негативних заходів впливу.

Крім того, тепер інформація про викривача може бути розголошена лише за його згодою (за виключенням випадків, встановлених законом),

а посадові і службові особи органів держави та місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного права повинні у разі виявлення чи одержання інформації про корупційне діяння негайно письмово повідомити про це та вжити заходи в межах повноважень.

Стаття 53-3 Закону України «Про запобігання корупції» передбачає наступні права та гарантії захисту викривача: бути повідомленим про свої права та обов'язки, передбачені цим Законом; подавати докази на підтвердження своєї заяви; отримувати від уповноваженого органу, до якого він подав повідомлення, підтвердження його прийняття і реєстрації; давати пояснення, свідчення або відмовитися їх давати; на безоплатну правову допомогу у зв'язку із захистом прав викривача; на конфіденційність; повідомляти про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону без зазначення відомостей про себе (анонімно); у разі загрози життю і здоров'ю на забезпечення безпеки щодо себе та близьких осіб, майна та житла або на відмову від таких заходів; на відшкодування витрат у зв'язку із захистом прав викривачів, витрат на адвоката у зв'язку із захистом прав особи як викривача, витрат на судовий збір; на винагороду у визначених законом випадках; на отримання психологічної допомоги; на звільнення від юридичної відповідальності у визначених законом випадках; отримувати інформацію про стан та результати розгляду, перевірки та/або розслідування за фактом повідомлення ним інформації.

Згідно статті 53 Закону України «Про запобігання корупції» викривачі, їх близькі особи перебувають під захистом держави.

За наявності загрози життю, житлу, здоров'ю та майну викривачів, їх близьких осіб у зв'язку із здійсненням повідомленням про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, правоохоронними органами до них можуть бути застосовані правові, організаційно-технічні та інші спрямовані на захист від протиправних посягань заходи, передбачені Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві».

Згідно ст. 7 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» заходами забезпечення безпеки є: а) особиста охорона, охорона житла і майна; б) видача спеціальних засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку; в) використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження; г) заміна документів та зміна зовнішності; д) зміна місця роботи або навчання; е) переселення в інше місце проживання; є) поміщення до дошкільної виховної установи або установи органів соціального захисту населення; ж) забезпечення конфіденційності відомостей про особу; з) закритий судовий розгляд.

З урахуванням характеру і ступеня небезпеки для життя, здоров'я, житла та майна осіб, взятих під захист, можуть здійснюватися й інші заходи безпеки.

Викривач не несе юридичної відповідальності за повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону, поширення зазначеної у повідомленні інформації, незважаючи на можливе порушення таким повідомленням своїх службових, цивільних, трудових чи інших обов'язків або зобов'язань. (ч. 1 ст. 53-8 Закону України «Про запобігання корупції»).

Повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, не може розглядатися як порушення умов конфіденційності, передбачених цивільним, трудовим або іншим договором (контрактом). (ч. 2 ст. 53-8 Закону України «Про запобігання корупції»).

Викривач звільняється від цивільно-правової відповідальності за майнову та/або моральну шкоду, завдану внаслідок здійснення повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, крім випадку здійснення завідомо неправдивого повідомлення. У разі неумисного повідомлення викривачем недостовірної інформації вона підлягає спростуванню у порядку, визначеному Цивільним кодексом України. (ч. 3 ст. 53-8 Закону України «Про запобігання корупції»).

Відповідно до статті 383 КК України завідомо неправдиве повідомлення суду, прокурору, слідчому, дізнавачу або органу досудового розслідування про вчинення кримінального правопорушення – карається виправними роботами на строк до двох років або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на строк до двох років. Ті самі дії, поєднані з обвинуваченням особи в тяжкому чи особливо тяжкому злочині або із штучним створенням доказів обвинувачення, а також вчинені з корисливих мотивів, – караються обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

Розглядаючи інститут викривачів, можна наголосити, що забезпечення прав викривачів як самостійне цілісне та поліструктурне правове явище є новим напрямом не тільки в законотворчій та правозастосовній діяльності, а й у науці кримінального процесуального права. Право на охорону прав викривачів виникає з моменту повідомлення про порушення, а право на захист – з моменту, коли права викривача порушено, за умови, що особа визнає себе викривачем.

Отже, для того, щоб діяльність викривачів у сфері запобігання та протидії корупції реалізувалася повною мірою необхідно стимулювати розвиток нових ідей у суспільстві, впливати на менталітет народу, займатися просвітництвом, давати громадянам в руки нові інструменти та заохочувати використовувати їх, а не лише вносити зміни в законодавство.

Список бібліографічних посилань

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

2. Косиця О. О. Адміністративно-правовий механізм забезпечення прав викривачів в Україні : дис. ... д-ра юр. наук : 12.00.07 Сум. держ. ун-т. Суми, 2019. 391 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За загальною редакцією професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. Київ: Юстініан, 2012. 1224 с.

4. Роль інституту викривачів у запобіганні та протидії корупції [Текст] : матеріали круглого столу (Київ, 2 листоп. 2018 р.) / [редкол.: В. Черней, К. Ланчинський, А. Фодчук та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. – 174 с.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

Одержано 18.11.2021

УДК 343.341

Адам Лаврентійович ДАЛЬ,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності

та розкриття злочинів факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ

СИСТЕМА АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

Необхідність запровадження ефективної протидії корупції та забезпечення законності зумовило створення та запровадження спеціальних органів державної влади із запобігання та протидії корупції. Створення спеціальних органів зумовлено низьким рівнем довіри населення до державної влади та судової системи, неефективності процедури доказування та притягнення до відповідальності корумпованих можновладців, а також низький рівень України в світовому Індексі сприйняття корупції тощо [1, с. 45].

За даними Transparency International на сьогоднішній день Індекс сприйняття корупції України становить 27 балів із 100 можливих, у світовому рейтингу України посідає 130 місце із 168 позицій, йдеться у звіті Transparency International. Сусідами України в антикорупційному Індексі є Іран, Камерун, Непал, Нікарагуа і Парагвай. Найбільш корупційними країнами світу є Північна Корея і Сомалі з 8 балами [2].

Крім того, за результатами проведеного у вересні 2021 року дослідження Transparency International найбільш корумпованими в Україні є: органи освіти; медичні органи; система приватизації землі; оформлення закордонних паспортів; житлово-комунальна сфера; суди та правоохоронні органи; податкові органи; митні органи; органи та установи виконання покарань.

Висвітленню різних аспектів проблем корупції та вдосконаленню вітчизняного антикорупційного законодавства присвячено праці таких науковців як Ю. Баулін, В. Боднар, О. Бусол, В. Василевич, В. Глушков,

В. Голіна, О. Джужа, О. Житний, А. Закалюк, О. Кальман, В. Козленко, О. Костенко, О. Кулик, О. Литвинов, М. Мельник, А. Савченко, В. Шакун та ін. Водночас на сьогодні виникла реальна потреба в системному вивченні проблеми формування сучасних антикорупційних органів.

У зв'язку із цим актуалізується проблема системного аналізу формування та розвитку антикорупційних органів України. Крім того, недостатньо вивчена співпраця та розвиток новостворених антикорупційних органів, однак саме антикорупційні органи впливають на розвиток громадянського суспільства та впровадження основних реформ у державі.

Міжнародний досвід засвідчує, що створення нових антикорупційних органів є ефективнішим та швидшим, ніж реформування вже існуючих. Ефективна система має включати такі елементи: запобігання корупції, її розслідування та притягнення до відповідальності [3].

Відповідно до діючої міжнародної практики (Розділ II Конвенції ООН проти корупції) основними заходами щодо запобігання корупції є:

1. Формування відповідної державної антикорупційної політики;
2. Створення відповідних, незалежних органів із запобігання та протидії корупції;
3. Формування доброчесної публічної служби (прозорі конкурси, достатнє фінансове забезпечення, справедливість і здібності, етичні стандарти поведінки);
4. Прозорі державні закупівлі та управління фінансами;
5. Незалежність судових органів та органів прокуратури;
6. Прозора робота приватного сектору;
7. Участь суспільства (залучення громадян до процесу ухвалення рішень, доступ до інформації, формування атмосфери несприйняття корупції) [4].

Метою державної антикорупційної політики є створення в Україні ефективної загальнодержавної системи запобігання та протидії корупції.

Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції є органи прокуратури та Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції. Водночас у зазначеному законі не враховані інші органи, які займаються формуванням та реалізацією антикорупційної політики. Так, на сьогодні також створені та діють Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Вищий антикорупційний суд, Державне бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки [5].

Таким чином, можна виокремити такі органи державної влади, що формують та реалізують антикорупційну політику:

суб'єкти прийняття політичних рішень:

1. Верховна Рада України – Комітет з питань запобігання і протидії корупції;

2. Президент України – Національна рада з питань антикорупційної політики;

3. Кабінет Міністрів України – Урядовий уповноважений з питань антикорупційної політики.

спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції:

1. Національне антикорупційне бюро України;

2. Спеціалізована антикорупційна прокуратура;

3. Вищий антикорупційний суд;

4. Національне агентство з питань запобігання корупції.

інші антикорупційні органи в Україні:

1. органи прокуратури;

2. Служба безпеки України;

3. Державне бюро розслідувань;

4. Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА);

5. Бюро економічної безпеки України;

6. органи Національної поліції України – слідчі підрозділи та підрозділи стратегічних розслідувань.

Водночас слід констатувати, що в Україні хоч і створені антикорупційні органи, однак діяльність цих органів неефективна, відсутні результати діяльності, скоординовані дії в реалізації основних антикорупційних заходів, що, у свою чергу, формує негативне ставлення громадськості до таких новостворених інституцій. Це пов'язано з багатьма факторами: по-перше, відсутністю спеціально підготовлених фахівців, які реалізовуватимуть антикорупційну політику, обізнані в питаннях запобігання та подолання корупції, мають відповідну кваліфікацію та досвід; по-друге, відсутністю досвіду діяльності та інституційної спроможності зазначених органів, оскільки це новостворені органи, вони формують свою діяльність з урахуванням досвіду європейських та світових практик, що не завжди спрацьовує; по-третє, зазначені органи повільно розпочали свою діяльність, оскільки дуже довго формувався їх кадровий склад; по-четверте, відсутня взаємодія зазначених органів, яка повинна бути врегульована в чинних нормативно-правових документах, водночас антикорупційні інституції дублюють діяльність одна одної. Це стосується складання адміністративних протоколів, нагляду за дотриманням законодавства в частині заповнення декларацій, а також конфлікту інтересів тощо.

Список бібліографічних посилань

1. Розсоха К.О. Роль та функції спеціалізованих антикорупційних органів України / Науковий вісник публічного та приватного права: Збірник наукових праць, Випуск №4 Т. 2. Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2018. 266 с.

2. Transparency International Ukraine. URL: <https://ti-ukraine.org/>.

3. Офіційний портал Національного агентства з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/NAZK-Infografika-funktsiyi-01.09.2020-1.pdf>.

4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text.

5. Про запобігання корупції. Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

Одержано 17.11.2021

УДК 351.743(477)

Володимир Іванович СТРЕЛЯНИЙ,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри правоохоронної діяльності

та поліціїстику факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ

ЩОДО ЗБІЛЬШЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ У РОБОТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19

Вже понад п'ять років триває антикорупційна реформа в Україні. За цей час було створено низку антикорупційних органів: Національне антикорупційне бюро, Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру, Національне агентство з питань запобігання корупції, Агентство з розшуку та менеджменту активів, Вищий антикорупційний суд. Однак, за даними НАЗК 91% українців все ще вважають корупцію дуже серйозною проблемою. Та не зважаючи на це з 2017 року в державі не було прийнято жодного фундаментального нормативно-правового акту який би встановлював основні пріоритети державної політики у сфері запобігання корупції та відповідно визначав нагальні й першочергові до вирішення проблеми.

Надважливими документами мали б стати Закон України «Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки» та Антикорупційна стратегія на 2020–2024 роки, однак парламентом вони були схвалені лише у першому читанні.

Тим часом Україну охопила нова хвиля коронавірусної хвороби, а нові карантинні обмеження поклали більше обов'язків на органи Національної поліції щодо запобігання та виявлення правопорушень. І хоча МВС ще у 2020 році було ухвалено Антикорупційну програму на 2020–2022 роки, а в 2021 році вона навіть зазнала оновлення, виклики часу все ж збільшили корупційні ризики у роботі Національної поліції.

Шатрава С.О., узагальнюючи праці вітчизняних науковців, під корупційними ризиками в діяльності органів Національної поліції України

пропонує розуміти ймовірність факторів (правових, соціальних, організаційних) та причин, які породжують, стимулюють, спонукають посадових осіб органів Національної поліції щодо вчинення події корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією, яка негативно вплине на досягнення органом Національної поліції визначених цілей та завдань у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, і розміри можливого заподіяння у зв'язку з цим шкоди особі, суспільству і державі [5].

Сьогодні, у зв'язку з посиленням карантинних обмежень, поліцейські масово вимушені виходити на рейди громадського транспорту, закладів громадського харчування, торгових центрів і непродовольчих магазинів та отримали повноваження не лише щодо перевірки у їх відвідувачів захисних масок, а й COVID-сертифікатів. При цьому, зважаючи на складну економічну ситуацію у державі, підприємці часто порушують карантинні обмеження й шукають шляхи уникнення їх у роботі. Те ж саме стосується й звичайних громадян.

І така ситуація, звісно, цілком підпадає під фактори, які спонукають посадових осіб до вчинення корупційних правопорушень.

Крім того, варто взяти до уваги й те, що за статистичними даними МВС з початку карантину в Україні складено понад 19 тисяч протоколів стосовно працівників підприємств, установ, організацій та інших осіб, 14 тисяч протоколів стосовно водіїв транспортних засобів, 9 868 щодо керівників торговельних закладів та установ харчування. Зважаючи на такі дані не важко уявити на скільки зросло навантаження на органи Національної поліції, яке, відповідно, зумовило й необхідність збільшення їх штату.

Так, у березні 2020 року на службі перебувало 16 100 поліцейських, а вже до середини квітня для забезпечення карантинного режиму та посиленої охорони публічної безпеки їх число зросло до 17 375 [3].

В той же час усе це накладається на важливу проблему, про яку йдеться у проекті, ще й досі не ухваленій, Антикорупційній стратегії на 2020–2024 роки. А саме на відсутність ефективної моделі призначення на посади, оплати праці, просування по службі та розгляду дисциплінарних скарг у системі Національної поліції [2].

Зважаючи на це, варто підтримати думку Шатрави С.О., про те, що сьогодні до першочергових заходів, необхідних для мінімізації корупційних ризиків під час проходження служби в органах Національної поліції слід віднести, зокрема, процес відбору кадрів, при якому не допускається прийом на роботу осіб, що мають серйозні особисті недоліки, соціальні зв'язки, які порочать їх, або факти біографії, які свідчать про наявність у них моральних дефектів; 2) забезпечення належного документування конкурсної процедури, фіксацію стадій та результатів конкурсу на спеціальних бланках або в протоколах, що одразу підписуються членами

комісії; 3) встановлення процедури розкриття інформації стосовно конфлікту інтересів членами конкурсної комісії та відмови у включенні до складу членів цієї комісії; 4) попереджати претендентів на посаду щодо відповідальності за подання недостовірних відомостей про себе; 5) забезпечення перевірки достовірності наданих претендентом на посаду відомостей щодо себе з оригіналами або завіреними копіями відповідних документів, а також його відповідності кваліфікаційним вимогам (у випадку, якщо не проводиться спеціальна перевірка); 6) поширення інформації про вакантні посади та оголошені конкурси, аби забезпечити відповідність претендентів встановленим критеріям та залучення до конкурсу більшого кола осіб, що сприятиме змагальності цієї процедури; 7) запобігання залученню внутрішніх претендентів на посаду (осіб які вже працюють в органі), до будь-яких заходів з організації добору кадрів, конкурсу [5].

Адже саме гостра потреба у кадрах зумовлює пришвидшення процедури конкурсного відбору й не виключає можливості прийому на службу осіб, які не мають належних моральних та професійних якостей.

Також, варто звернути увагу й на запропоновані заходи щодо запровадження системи матеріального та інших видів стимулювання [5], особливо зважаючи на недостатній рівень оплати праці за умов підвищеного навантаження, що є одним із найнебезпечніших корупційних ризиків.

Крім того, особливої уваги потребує проблема забезпечення змішаного стилю керівництва та проведення організаційних заходів, що сприяють збереженню службової таємниці [5].

Вона не є новою, однак, за умови зростання соціальної напруженості у суспільстві через віднесення до повноважень органів Національної поліції перевірки COVID-сертифікатів, постає вкрай гостро.

Зважаючи на викладене, можна дійти до висновку, що на сьогодні для мінімізації корупційних ризиків в роботі Національної поліції України необхідно звернути увагу на вирішення наступних першочергових завдань: а) прийняття антикорупційної стратегії держави, що визначила б основні напрямки державної політики у сфері запобігання корупції; б) розробки та впровадження більш ефективної моделі призначення на посади та проведення конкурсів на зайняття вакантних посад у органах Національної поліції України; в) збільшення чисельності штату Національної поліції України відповідно до робочого навантаження; г) покращення матеріального та іншого забезпечення осіб, що перебувають на службі в органах Національної поліції України; д) забезпечення постійного процесу підвищення кваліфікації осіб, що перебувають на службі; е) зведення до мінімуму процесу плинності кадрів в органах Національної поліції України.

Список бібліографічних посилань

1. Про запобігання корупції : закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 18.11.2021).

2. Антикорупційна стратегія на 2020-2024 роки: проект закону // Веб-сайт НАЗК. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/antikoruptsiyna-strategiya/> (дата звернення: 18.11.2021).

3. Чумак Ю. Поліція під час карантину: правові підходи змінюються URL : <https://uplan.org.ua/analytics/politsiia-pid-chas-karantynu-pidkhody-zminiuiutsia/> (дата звернення: 18.11.2021).

4. Дмитрієв Ю. Корупційні ризики у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави URL : <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/8207> (дата звернення: 18.11.2021).

5. Шатрава С.О. Визначення та аналіз корупційних ризиків як складова запобігання корупції в органах національної поліції. Дискусійні питання застосування антикорупційного законодавства : матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 17 листоп. 2020). Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2020. С. 121-123.

6. Шатрава С.О. Заходи спрямовані на усунення корупційних ризиків під час проходження служби в органах Національної поліції. // Сучасна європейська поліцейстика та можливості її використання в діяльності Національної поліції України: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 11 квіт. 2019 р). Харків: ХНУВС, 2019. С. 249-251.

Одержано 19.11.2021

УДК 342.4

Наталія Олександрівна ФІЛІПСЬКА,

кандидат юридичних наук,

старший викладач кафедри конституційного

і міжнародного права факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ

МІЖНАРОДНІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Протягом всієї історії, від часів створення держави як форми організації людей, існували механізми підкупу, продажності посадових державних осіб, використання наданих повноважень у власних інтересах. Цілоком ймовірно, що корупція має коріння у ще давніших часах, коли той чи інший подарунок виокремлював людину від інших, коли вона зверталася для вирішення питання до вождів, правителів, жерців, суддів тощо. Дарування подарунків або виконання якихось робіт безоплатно сприяло тому, що прохання такої людини було у пріоритеті та виконувалося на її користь.

Але з розвитком цивілізації та держави мислителі та філософи однозначно стверджували, що така практика є негативною та руйнує державу та її устрій. Так, наприклад, Томас Гоббс вважав, що корупція є коренем, з якого випливає зневага до всіх законів в усі часи [1]. Як зазначає

Адріан Блау (Adrian Blau), можна виокремити шість видів корупції, а саме: фізичну, семантичну, моральну, конституційну, політичну та когнітивну [2, с. 5]. Такі висновки були зроблені у результаті дослідження праць Т. Гоббса. Автор зазначає, що ідеї Т. Гоббса щодо корупції здебільшого ігнорувалися, хоча він використовує цей термін більше 100 разів у своїх творах. Аналіз його праць свідчить про так звану «когнітивну» корупцію, тобто спотворення розумових процесів через помилкове мислення або невірне ставлення [2, с. 1].

У сучасному світі, незважаючи на значні зусилля на рівні держав, корупція у світі залишається на досить високому рівні. Жодна держава, включаючи й Україну, яка у 2020 році посіла 117 з 180 місць з індексом 33 [3], не має імунітету від корупції. На жаль, корупція сьогодні перетнула кордони національного соціально-політичного, економічного та правового простору держав. Це явище перетворилося у потужну матеріальну складову всіх небезпечних видів національної та міжнародної злочинності, потребує уваги як з боку окремої держави, так і з боку міжнародного співтовариства в цілому. До того ж варто враховувати, що з розвитком транснаціональних корпорацій корупційні прояви виходять на міжнародний рівень, що не може не впливати на економіку держав негативно. Такий факт не може залишитися поза увагою й міжнародних організацій, в рамках яких створюються договори щодо регулювання відносин у сфері протидії корупції.

Так, одним із основних профільних документів є Конвенція ООН проти корупції, ухвалена у 2003 році та ратифікована Україною у 2006 році. Слід зазначити, що це не перший документ у світі, до цього часу були розроблено та ухвалено низку регіональних договорів, наприклад, Міжамериканська конвенція про боротьбу з корупцією 1996 року (Організація американських держав), Конвенція про боротьбу з корупцією, яка зачіпає посадових осіб Європейських Співтовариств або посадових осіб держав – членів ЄС 1997 року (Рада ЄС), Конвенція про боротьбу з підкупом іноземних посадових осіб у міжнародних комерційних угодах 1997 року (Організація економічного співробітництва та розвитку), Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією 1999 року (Комітет міністрів Ради Європи), Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією 1999 року (Комітет міністрів Ради Європи) та інші.

Однак варто акцентувати увагу на такому більш специфічному та вузькоспрямованому міжнародному договорі у сфері прав людини, як Глобальний договір ООН, учасниками якого є більше, ніж 9 500 компаній і 3 000 некомерційних організацій більше ніж з 160 держав світу, та 10 його принципів. Для нас становить особливий інтерес саме десятий принцип, у якому йдеться, що ділові кола повинні протистояти всім формам корупції, включаючи вимагання та хабарництво [4]. Зміст цього принципу розкривається Українською мережею Глобального договору: «Глобальний договір ООН передбачає, що учасники розглядають наступні три

елементи при боротьбі з корупцією та реалізації десятого принципу: внутрішній – як перший і основний крок впровадити антикорупційні політики та програми в рамках своїх організацій та їх бізнес-процесів; зовнішній – звіт про боротьбу з корупцією в щорічному Звіті про прогрес, а також обмін досвідом та найкращими практиками; колективний – об'єднайте свої зусилля з іншими зацікавленими сторонами, щоб збільшити зусилля щодо боротьби з корупцією, покращити умови гри та створити чесну конкуренцію для всіх» [5]. Тобто, визначено певний алгоритм дій для держави-учасниці.

Таким чином, незважаючи на те, що корупція є сталим явищем та має глибоке історичне коріння, світове співтовариство, усвідомлюючи загрозу для економічного, політичного, соціального розвитку держав, досить активно вживає заходи для зменшення впливу корупційних діянь. Це виражається в розробці та ухваленні сумісних планів, програм та проєктів, учасницею яких є й Україна.

Список бібліографічних посилань

1. Peter Euben, «Corruption», in Political Innovation and Conceptual Change, ed. Terence Ball, James Farr and Russell Hanson. Cambridge: Cambridge University Press, 1989, 220-46.
2. Adrian Blau. Hobbes on Corruption. (This is a pre-proof version of an article forthcoming in History of Political Thought 30:4 (2009)). URL: <https://hummedia.manchester.ac.uk/schools/soss/politics/research/workingpapers/mancept/ATT00061.pdf>.
3. Corruption Perceptions Index 2020. Transparency International the global coalition against corruption. URL: <https://www.transparency.org/en/about>.
4. Глобальный договор Организации Объединенных Наций: Поиск решений глобальных проблем. Хроника ООН. Официальный сайт Организации Объединенных Наций. URL: <https://www.un.org/ru/36167>.
5. Global Compact Network Ukraine. Десять принципів Глобального договору ООН. URL: <https://globalcompact.org.ua/pro-nas/desjat-principiv-gd-oon/>.

Одержано 19.11.2021

УДК 343.222:343.75

Богдан Георгійович БЕЗГІНСЬКИЙ,

*ад'юнкт кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АКТИВІВ ЯК ПРЕДМЕТА НЕЗАКОННОГО ЗБАГАЧЕННЯ

Враховуючи, що нормативно визначення предмету незаконного збагачення законодавцем визначено активи, під якими варто розуміти грошові

кошти (у тому числі готівкові кошти, кошти, що перебувають на банківських рахунках чи на зберіганні у банках або інших фінансових установах), інше майно, майнові права, нематеріальні активи, у тому числі криптовалюти, обсяг зменшення фінансових зобов'язань, а також роботи чи послуги, надані особі, уповноваженій на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (ч. 3 ст. 368-5 КК України) [1].

Проаналізувавши нормативну базу, де зазначено понятійний аспект активів ми звернули увагу на те, що термін «грошові кошти» не є уніфікованим та тлумачиться по-різному. Відповідно до ст. 192 Цивільного кодексу України законним платіжним засобом, обов'язковим до приймання за номінальною вартістю на всій території України, є грошова одиниця України – гривня. Іноземна валюта може використовуватися в Україні у випадках і в порядку, встановлених законом [2]. Щодо поняття «грошові кошти», то абз. 6 п. 4 розд. I Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності» затвердженого наказом Міністерством фінансів України від 28 грудня 2009 року № 1541 передбачено що, грошові кошти – готівка, кошти на рахунках в органах Державної казначейської служби України, у банках та депозити до запитання [3]. Крім того, необхідно зазначити, що термін «грошові кошти» зустрічається і у міжнародному аспекті, саме у п. 6 Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 7 (МСБО 7) Звіт про рух грошових коштів де акцентовано увагу - кошти складаються з готівки в касі і депозитів до запитання. Еквіваленти грошових коштів – це короткострокові, високоліквідні інвестиції, які вільно конвертуються у відомі суми грошових коштів і яким притаманний незначний ризик зміни вартості [4].

Також складовою частиною активів предмету незаконного збагачення є інше *майно*. Визначення майно передбачене у п. d) ст. 2 КООНПК: майно означає будь-які активи, матеріальні або нематеріальні, рухомі або нерухомі, виражені в речах або в правах, а також юридичні документи або активи, що підтверджують право власності на такі активи або інтерес у них [5]. У ст. 139 Господарського кодексу України передбачено, що майном визнається сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів [6].

Щодо поняття майнові права, абз. 3 ч. 2 ст. 3 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» передбачено, що майновими правами, які можуть оцінюватися, визнаються будь-які права, пов'язані з майном, відмінні від права власності, у тому числі права, які є складовими частинами права власності (права володіння, розпорядження, користування), а також інші специфічні права (на провадження діяльності, використання природних ресурсів тощо) [7].

Розглянемо наступну складову нематеріальних активів – криптовалюту. Необхідно зазначити на позитивних змінах національного законодавства, а саме на Законопроекті «Про віртуальні активи» від 08 вересня 2021 року № 3637. Ухвалений Верховною Радою України у другому читанні, який встановлює в Україні механізм правового регулювання сфери віртуальних активів, що легалізує ринок криптовалюти. Даний документ дозволить українським блокчейн-компаніям легалізувати власні бізнес-процеси та офіційно працювати з банківською системою, крім того, таку можливість матимуть і громадяни, які отримують доходи від операцій з віртуальними активами [8].

На підставі викладеного зазначимо, що переважна більшість з складових предмету незаконного збагачення врегулюванні на національному, законодавчому рівні. Однак, питання пов'язані з криптовалютою в національному законодавстві залишається до кінця не вирішеним та потребують подальшого врегулювання.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний кодекс України : станом на 23 березня 2017 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Цивільний кодекс України: Закон від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
3. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 28 груд. 2009 р. № 1541. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.
4. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 (МСБО 7). Звіт про рух грошових коштів від 01 січ. 2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_019#Text.
5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовт. 2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.
6. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січ. 2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
7. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 05 квіт. 2001р. №2346-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14#Text>.
8. Про Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 122 «Нематеріальні активи»: Наказ Міністерства фінансів України від 12 жовт. 2010 р. № 1202. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1018-10#Text>.

Одержано 19.11.2021

ШВЕДСЬКИЙ ДОСВІД БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

Корупція – одна із головних проблем на шляху стабільного розвитку у світі. Вона гальмує ріст економіки, підриває довіру до країни і негативно впливає на демократичні інститути та добробут населення. На жаль, на сьогоднішній день не має відомих методів повного виключення корупції, як не має і країн які поборолі її. Але однією з найбільш вільних країн від корупційних проявів є Швеція. Ця скандинавська країна доказує, що корупцію реально мінімізувати та тримати під контролем. Швеція вже традиційно вважається країною з низьким рівнем корупції, про що свідчать щорічні дослідження антикорупційної організації «Transparency International». За індексом сприйняття ця країна входить до п'ятірки найкращих.

Є три дієві механізми, які досить прості та зрозумілі.

1. Обмеження готівкових розрахунків. Насамперед Швеція хоче позбавити від готівки інфраструктуру країни та туристичні об'єкти. У громадському транспорті заборонено готівку, бо водіїв часто грабували. Крім того, малий бізнес Швеції повністю перейшов на безготівкові розрахунки і навіть у церквах приймають банківські картки. Магазины активно впроваджують PayPass, POS-термінали та технології, які розробляють локальні стартапи – наприклад, iZettle. Це кард-рідер для безпечного прийому банківських карток через смартфон. Ним користуються представники малого бізнесу Швеції. Стартап отримав фінансування та запустився в деяких країнах за кордоном. Шведи ближчі за всіх до звільнення від готівки: зараз лише 2% всіх платежів у Швеції відбувається за допомогою традиційних купюр та монет, а готівка приймає менше 20% магазинів. Це втричі менше, ніж в інших європейських країнах.

2. Заборона особистих контактів чиновника та громадянина. Ключовим елементом в антикорупційному механізмі Швеції є ефективний громадський контроль за діяльністю як чиновників, так і бізнесменів. Основну роль у здійсненні цього контролю відіграють шведські засоби масової інформації, які миттєво оприлюднюють будь-які випадки корупції, незважаючи на посади та становище в суспільстві причетних до них осіб. Бізнес набагато більше боїться журналістів, аніж поліцію. Його втрати можуть бути набагато серйознішими, якщо компанія «засвітиться» в корупційній історії на першій шпальті видання. Можна втратити репутацію, і це коштуватиме набагато дорожче, ніж штраф державі.

3. **Обов'язкове декларування доходів.** В Швеції обов'язок подавати декларацію про доходи поширюється на усіх громадян, зокрема державних службовців (без будь-яких особливостей).

Також, у Швеції велику роль у протидії корупції відіграють церква і громадська думка, завдяки яким у цій країні з підозрою поставляться до будь-якого бізнесмена, який зумів за короткий період отримати дуже високий дохід, або до чиновника, доходи якого істотно нижчі за його витрати. Йому ніхто не довірятиме ні у бізнесі, ні у побутовому спілкуванні. І громадська думка насамперед змусить такого чиновника піти з посади і не дозволить йому ніколи більше отримати роботу ні на державній службі, ні в приватному бізнесі. Громадська думка перетворила прояви корупції, взагалі нечесності і в приватному бізнесі, і в державному управлінні на вкрай рідкісне явище. Жодними заходами законодавчого регулювання або навіть кримінальними покараннями такого результату досягти не вдалося. Урядові антикорупційні освітні програми не практикуються, оскільки загалом увесь комплекс заходів та порівняно високий рівень правосвідомості громадянського суспільства Швеції дозволяє належним чином протидіяти корупційним проявам.

Дивлячись на вищевикладене, можна зробити висновок, що позитивний досвід Швеції успішно протистоїть корупції. Проте запозичувати можна лише ті технології та інструменти, які адекватно відповідають українській національній ментальності. Ведення ефективної антикорупційної діяльності – процес трудомісткий, витратний і не має негайного та однозначного успіху. Необхідно поширювати антикорупційний світогляд серед населення, спираючись на запобігання та профілактику. Викорінення корупції потребує наявності ідеї, об'єднуючої все суспільства, в якому благо більшості в порівнянні з індивідуальним благополуччям є пріоритетним.

Список бібліографічних посилань

1. Проект Media House при підтримці програми CREATIVE FORCE Шведського інституту 2015 (дата звернення 17.11.2021).
2. Як в Швеції борються з корупцією <https://ru.sweden.se/lyudi-i-obschestvo/demokratiya/kak-v-shvetsii-boryutsya-s-korrupsiej-10-principov> (дата звернення 18.11.2021).
3. Індекс восприяття корупції <https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/nzl> (дата звернення 18.11.2021).

Одержано 19.11.2021

Ксенія Миколаївна ГУРТОВА,

*викладач кафедри фундаментальних
та юридичних дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

Діана Володимирівна БАБИЧ,

*студентка факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ВИНИКНЕННЯ КОРУПЦІЇ У СВІТІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Корупція як явище, не є надбанням сучасності. Ще з часів появи перших держав, корупція є породженням соціуму і відносин у ньому. Корупція як глобальне явище притаманне усім країнам, незалежно від політичного устрою і рівня економічного розвитку. Очевидно, корупція є проблемою не лише українською, а й світовою. Над її вирішенням працюють такі поважні міжнародні організації, як ООН, Європейський парламент, Організація безпеки та співтовариства в Європі тощо [1].

Першим правителем, про якого збереглася згадка як про борця з корупцією, був Урукагін – шумерський цар міста-держави Лагаш у другій половині XXIV ст. до н. е. Проте, незважаючи на показові і часто жорстокі покарання за корупцію, боротьба з нею не приводила до бажаних результатів. У кращому випадку вдавалося запобігти найбільш небезпечним злочинам, однак на рівні дрібної розтрати і хабарів корупція мала масовий характер [4].

Процвітала корупція і в Стародавньому Єгипті за правління Ямоса II у законодавстві Стародавнього Єгипту були вимоги про своєрідне декларування доходів вищих чиновників. Окремі з них, незважаючи на свою назву, «неджеси» («малі люди»), мали статки, які дорівнювали багатствам фараона. Той чиновник, який не міг довести законного походження своїх маєтностей, карався смертю [3].

Корупція завдала великої шкоди Україні в період Руїни та Гетьманщини, коли під час виступу гетьмана Івана Мазепи проти Петра I полковник Бурляй здав московським військам фортецю Біла Церква за хабар. Та й сам гетьман Мазепа отримав гетьманську булаву за допомогою хабара, якого дав московському воєводі Голіцину. Значну роль у цей період у боротьбі з корупцією відігравало громадянське правосуддя. З XVI до XX ст. в Україні діяли копні суди, судді яких складали присягу, що не будуть «лихоїмствувати» (брати хабарі).

За часів середньовічної Східної Європи за корупцію почав карати Іван III, а Іван Грозний запровадив смертну кару за «надмірність у хабарах». У травні 1686 р. Константинопольський патріарх Діонісій отримав 200

золотих червінців і 120 чорно-лискучих соболів від московського посла за передачу Української церкви від юрисдикцію Московського патріархату. Згодом Діонісій був позбавлений патріаршого престолу за цей вчинок, але автономію українській церкві так і не повернули. [2]

Як бачимо, корупція має давню історію, і людству необхідно зробити чимало, щоб її перемогти або хоча б мінімізувати.

Головними чинниками, що стали підґрунтям для розвитку і поширення корупції в Радянському Союзі і країнах пострадянського простору, є:

- невизнання ні владою, ні науковцями того часу поняття “корупція” як проблеми, що притаманна будь-якому суспільству, у тому числі радянському. Наголошувалось, що це явище притаманне буржуазній державі і суспільству, де має місце експлуатація людини людиною, де державний апарат знаходиться у підпорядкуванні монополій, де для цього закладені умови у самій економічній і політичній системі капіталістичного суспільства (лише в 90-х роках XX ст. її почали визначати, як невід’ємну ознаку будь-якого устрою). Заперечення існування явища, відповідно, не викликало необхідності розвитку антикорупційної політики;

- якщо і були спроби боротьби з корупцією в державному апараті, то здійснювали їх виключно представники цього апарату, що не давало позитивних результатів;

- корупція в системі тоталітарного контролю, як доводять дослідження, нерідко виступала єдиною можливістю впровадження ринкових відносин у планову економіку країни і в подальшому розвитку тіньової економіки

Висновок. Слід зазначити, що корупція засуджувалася в усі часи, але це не зашкодило проникнути їй і в сучасне суспільство. Проаналізувавши різні історичні епохи, ми можемо констатувати, що корупція виникає одночасно з зародженням людської цивілізації і жодна із соціально-політичних і економічних систем не має повного імунітету небезпечного явища – змінюються лише його обсяги і прояви, а також його можливості, що визначається ставленням держави і суспільства.

Список бібліографічних посилань

1. Боковиков Ю. В. Механізми протидії корупції. Теорія та практика державного управління. 2017. Вип. 56. С. 1–7.
2. Безрутченко В. С. Історичний шлях виникнення корупції, різноманітність поглядів на проблему визначення дефініції цього явища. URL : file:///C:/Users/111/Downloads/boz_2008_18_32.pdf.
3. Lure Y.M. Ocherky drevneehypetskoho prava XVI – X vv. do n. э. (pamiatnyky u yssledovaniya). Lenynhrad : yzd-vo Hos. Ermytazha, 1960. 357 s.
4. Закони Хаммурапі: Практикум / укл. Д.Г. Каюк. Дніпропетровськ : Юридична академія Міністерства внутрішніх справ, 2005. 52 с.

Одержано 18.11.2021

ВІДСУТНІСТЬ ПРАВОВОГО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПОЛІТИЧНА КОРУПЦІЯ» ЯК ПЕРЕШКОДА В ЗАПОБІГАННІ ЇЙ

Політична корупція підриває політичний та економічний розвиток багатьох країн і створює складні проблеми у сфері публічного управління. Довірі громадян до системи державного управління має передувати, якщо не повне знищення, то принаймні максимальне зниження рівня корупції, в тому числі і так званої «політичної корупції».

Чому так званої? Тому, що жоден з нормативно-правових актів чинного законодавства не містить визначення такого терміну, як «політична корупція». Законом, що визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень, є Закон України «Про запобігання корупції». Стаття 1 вказаного закону не містить визначення такого терміну [1].

Сам термін «політична корупція» увійшов до політичного лексикону у 2006-2009рр., які характеризувалися постійними конфліктами між вищими владними інститутами держави та гострими політичними кризами. На найвищому державному рівні звинувачення в політичній корупції вперше прозвучали з вуст Президента України В. Ющенка й були адресовані Верховній Раді України V скликання [2].

Поширення корупції на сучасному етапі має певні особливості, зокрема політизація корупції, де корупція в класичному вияві, яка притаманна діловій практиці ведення бізнесу, стає все більш політизованою, переміщуючись у владні структури [3, с. 106].

Єдиним Законом де використано словосполучення «політична корупція» є Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання і протидії політичній корупції» №410-IX від 19.12.2019 року. Але означений закон визначення терміну «політична корупція» не надає, а лише вносить зміни до Закону України «Про політичні партії в Україні», що стосуються внутрішнього аудиту, здійснення внесків та подання звітності політичними партіями [4].

При цьому, рішенням НАЗК від 19.05.2016 року за №1 були затверджені: положення про апарат Національного агентства з питань запобігання корупції та, зокрема, положення про Департамент з питань запобігання політичній корупції апарату Національного агентства з питань запобігання корупції [5].

Отже, можемо констатувати, що нормативно-правового визначення поняття «політична корупція» станом на сьогодні не має, але структурний підрозділ НАЗК з питань запобігання так званій «політичній корупції» створений та функціонує.

Відповідно до пункту 1.1. Положення, Департамент з питань запобігання політичній корупції є самостійним структурним підрозділом апарату НАЗК, який здійснює виконання повноважень Національного агентства щодо запобігання політичній корупції, пов'язаних із дотриманням встановленого законом порядку фінансування політичних партій, надходження та використання коштів виборчих фондів. Відповідно до п. 2.1. означеного Положення, основним завданням Департаменту є виконання повноважень НАЗК у частині здійснення контролю за дотриманням законодавства щодо фінансування політичних партій, дотриманням встановленого порядку надходження та використання коштів виборчих фондів, вжиття заходів щодо осіб, в діяннях яких є ознаки правопорушень у цій сфері [5].

Отже, доходимо висновку, що законодавчо поняття «політична корупція» фактично звужене до декількох випадків у частині дотримання законодавства лише щодо фінансування політичних партій, дотримання встановленого порядку надходження та використання коштів виборчих фондів. Будь-які інші дії, будь-якої особи не можуть кваліфікуватися як «політична корупція».

На нашу думку, відсутність правової визначеність терміну «політична корупція» обмежує можливість та ефективність боротьби з самим явищем «політичної корупції», не кажучи про вжиття будь-яких превентивних заходів щодо її профілактики та попередження. Можливе лише фіксування фактів порушень, що вже відбулися і лише в сфері фінансування політичних партій, порядку надходження та використання коштів виборчих фондів.

Так, кодексом України про адміністративні правопорушення, а саме статтею 212-15, передбачена і відповідальність лише за порушення порядку надання або отримання внеску на підтримку політичної партії, порушення порядку надання або отримання державного фінансування статутної діяльності політичної партії, порушення порядку надання або отримання фінансової (матеріальної) підтримки для здійснення передвиборної агітації або агітації референдуму [6].

Загалом під корупцією розуміється зловживання владою з метою особистої вигоди. У вузькому значенні корупція – це незаконна плата державному службовцю за отримання вигоди. Але «політична корупція» є більш широким поняттям, ніж «корупція». Політична корупція включає всі види зловживання владою з боку всіх політичних акторів (політиків, бюрократів, груп особливих інтересів, виборців). Важливо розуміти всі виміри хвороби, щоб запровадити ефективні ліки [7].

Питання є гострим, вкрай важливим, дискусійним та таким, що потребує невідкладного, але поглибленого та системного опрацювання, з

метою визначення та закріплення на законодавчому рівні поняття терміну «політична корупція».

Список бібліографічних посилань

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. №1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 15.11.2021).
2. Політична корупція як явище: підходи до визначення. Аналітична доповідь Разумкова: Національна безпека і оборона, 2009, № 7. URL: [https:// razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD111_2009_ukr.pdf](https://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD111_2009_ukr.pdf). (дата звернення: 15.11.2021).
3. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження: монографія / кері-вник авт. кол. доц. І. О.Ревак. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 220 с. URL: <https://http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/674>. (дата звернення: 15.11.2021).
4. Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання і протидії політичній корупції: Закону України від 19.12.2019 р. №410-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/410-20#Text> (дата звернення: 16.11.2021).
5. Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції №1 від 19.05.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001884-16/conv#n367> (дата звернення: 16.11.2021).
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення №8073-X від 07.12.1984 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n2582> (дата звернення: 16.11.2021).
7. Coskun Can Aktan. Political corruption: an introductory study on terminology and typology. *International journal of social sciences and humanity studies* Vol 7, № 1, 2015. URL: https://www.researchgate.net/publication/318658770_POLITICAL_CORRUPTION_AN_INTRODUCTORY_STUDY_ON_TERMINOLOGY_AND TYPOLOGY (дата звернення: 16.11.2021).

Одержано 17.11.2021

УДК 328.185

Марина Олександрівна КОЛЕСНИК,

*старший викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

Ельвіра Едуардівна СПОРИШ,

*студентка Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ВИКЛАДАЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ПОНЯТТЯ В АНТИКОРУПЦІЙНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Корупція як соціально-правове явище залишається наразі досить поширеною в Україні, перешкоджаючи сталому розвитку країни, становленню демократичного громадянського суспільства, підриваючи моральні та етичні цінності та національну безпеку держави в цілому.

Попри усталеність корупційної проблематики, питання запобігання та протидії корупції й досі, в окремих аспектах, є дискусійними у науковому середовищі.

Основним нормативно-правовим актом антикорупційного законодавства є Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р., у якому, зокрема, встановлені заходи запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням, серед яких статтею 25 передбачені обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності.

Відповідно до положень п. 1 ч. 1 даної статті особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, забороняється займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю, якщо інше не передбачено Конституцією або законами України [1].

Порушення встановлених обмежень належить до адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, відповідальність за які передбачена у ст. 172-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення [2].

Окремі види діяльності, яким дозволено займатися особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, не визначені у законодавстві України, що породжує низку проблемних ситуацій щодо констатації факту порушення відповідної заборони та притягнення винних осіб до відповідальності.

Така проблема існувала до недавнього часу і щодо визначення поняття «викладацька діяльність», однак з набранням 28.09.2017 р. чинності Законом України «Про освіту» з'явилася законодавча дефініція у відповідному регулятивному законодавстві – відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 1 цього Закону викладацька діяльність – діяльність, яка спрямована на формування знань, інших компетентностей, світогляду, розвиток інтелектуальних і творчих здібностей, емоційно-вольових та/або фізичних якостей здобувачів освіти (лекція, семінар, тренінг, курси, майстер-клас, вебінар тощо), та яка провадиться педагогічним (науково-педагогічним) працівником, самозайнятою особою (крім осіб, яким така форма викладацької діяльності заборонена законом) або іншою фізичною особою на основі відповідного трудового або цивільно-правового договору [3].

Невід'ємними складовими системи освіти, у межах яких може бути реалізовано викладацьку діяльність, є дошкільна, повна загальна середня, позашкільна, спеціалізована, професійна (професійно-технічна), фахова передвища, вища, освіта дорослих, у т.ч. післядипломна. Крім того, визначені різні рівні освіти. Змістовна характеристика викладацької діяльності полягає у можливості її здійснення на будь-якому рівні освіти, а отже, у будь-якому закладі освіти.

Визначення належності того чи іншого виду діяльності до викладацької слід проводити за її змістовною ознакою – передача нових знань від

одного суб'єкта до іншого з метою опанування останніми теоретичними знаннями, а також набуття практичних умінь і навичок.

Однак відкритий перелік конкретних форм викладацької діяльності, розвиток сучасних інтерактивних методик навчання, модерації, фасилітації, і, особливо в умовах карантинних обмежень – використання форм дистанційного навчання, залишає місце для довільного їх тлумачення.

Таким чином, щоб заходи запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням не були лише декларативними, необхідно, щоб антикорупційне та відповідне регулятивне законодавство максимально визначено встановлювало ті чи інші поняття і не залишало можливості для довільної інтерпретації його норм.

Список бібліографічних посилань

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7 грудня 1984 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.
3. Про освіту : Закон України 5 вересня 2017 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39. Ст. 380.

Одержано 17.11.2021

УДК 94(477):343(045)

Ігор Анатолійович ЛУППА,

начальник відділу запобігання корупції

Головного управління Національної поліції в Харківській області

ЗМІЦНЕННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УПОВНОВАЖЕНИХ ПІДРОЗДІЛІВ З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЇ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ

Транснаціональна корупція й організована злочинність набули статусу чинників, які реально загрожують не тільки економічній, а й загалом національній безпеці України. Боротьба з цими негативними явищами потребує зміцнення співпраці МВС із правоохоронними органами інших країн. Останнім часом національні заходи боротьби з корупцією були посилені за рахунок чинних регіональних і міжнародних інструментаріїв, передових практичних антикорупційних стратегій. Співпраця з міжнародними партнерами надає можливість отримувати консультації та практичну підтримку відповідно до стандартів ЄС, міжнародних принципів належного врядування та дотримання прав людини. Основні визначені

пріоритети – запобігання та виявлення корупції, дотримання прав людини, взаємодія поліції з громадою та підвищення довіри громадян до поліції.

Запобігання корупції в діяльності Національної поліції є частиною національної антикорупційної політики. Ця діяльність дуже важлива, оскільки корупція в системі Національної поліції підриває авторитет та довіру населення до поліції та до держави в цілому, порушує конституційні права та свободи. Організація роботи із запобігання корупції – це багатоаспектна діяльність, яка потребує безперервної модернізації та вдосконалення з метою досягнення позитивного результату у найкоротший термін.

Антикорупційний досвід Європейських країн є орієнтиром. Вдосконалення роботи із запобігання корупції буде більш ефективним, якщо буде враховано досвід запобігання і протидії корупції Європейських країн. Це обумовлено тим, що прояви корупції в сусідніх країнах, зокрема, в Центральній та Східній Європі мають схожий характер. Взаємодія поліції з громадою є важливим вектором для налагодження довірливих стосунків з населенням шляхом безпосередньої співпраці, діалогу, поваги та захисту прав людини. Одним із ефективних способів боротьби з корупцією в Україні є співпраця громадян із правоохоронними органами. Європейський досвід беззаперечно свідчить про позитивні результати цієї роботи.

Пропозиції співпраці в рамках міжнародного поліцейського співробітництва:

1. Організація робочих зустрічей на території України та європейських країн (з урахуванням протиепідемічних заходів щодо нерозповсюдження коронавірусної хвороби (COVID-19) з фахівцями з питань запобігання та виявлення корупції в органах поліції з метою обміну досвідом та успішними антикорупційними стратегіями. Ключові питання для обговорення: повний інструментарій із запобігання та протидії корупції в правоохоронних органах, ідентифікація та пошук нових корупційних ризиків, перелік та дієвість «запобіжників корупції», мотивація персоналу, участь громадськості.

2. Організація дистанційних вебінарів, враховуючи передовий досвід Угорщини, Румунії, Польщі, Словаччини, Чехії та інших європейських країн.

3. Спільна розробка та розповсюдження агітаційних матеріалів щодо вимог антикорупційного законодавства.

Очікувані результати:

1. Вдосконалення та використання повного інструментарію щодо запобігання корупції з чітко визначеним пріоритетним вектором на попередження (недопущення) корупційним проявам, враховуючи європейський та міжнародний досвід. Підвищення ефективності реалізації заходів із запобігання та виявлення корупції.

2. Мінімізація корупційних ризиків. Зниження рівня корупційних проявів серед особового складу працівників підрозділів поліції.

3. Посилення ефективності діяльності поліції у сфері зв'язків з громадськістю, підвищення рівня довіри населення, ідентифікація нових корупційних ризиків.

Список бібліографічних посилань

1. Запобігання корупції : підручник / Б. М. Головкін, В.Ф. Оболонцев, М.В. Романов та ін. ; за заг.ред. Б.М. Головкіна. Харків : Право, 2019. 296 с.
2. Антикорупційний менеджмент : підручник. Київ, «Центр учбової літератури», 2021. 768 с.

Одержано 19.11.2021

УДК 351.811.122(477)

Мирослав Васильович МОНАСТИРСЬКИЙ,

аспірант Одеського державного університету внутрішніх справ

АВТОМАТИЧНА СИСТЕМА ФІКСАЦІЇ ПОРУШЕНЬ ПРАВИЛ ДОРОЖНЬОГО РУХУ: ДОСВІД БЕЗ КОРУПЦІЇ

Нульова толерантність до корупції це як нульова довіра: якщо нульова довіра є, то її, насправді, не має. Довіра до органів державної влади є вкрай важлива (ст. 5 КУ). В кожному підручнику з теорії держави і права приділяється особлива увага довірі до органів державної влади. Корупція і довіра в державі не є сумісні.

Вдалим прикладом формування нульової толерантності до корупції є система автоматичної фіксації порушень правил дорожнього руху (скорочено - САФ). САФ була введена в дію 1 червня 2020 року. Уповноваженим державним органом щодо накладання адміністративних стягнень у справах про адміністративні порушення, виявлених САФ, є Департамент патрульної поліції Національної поліції України [1]. Постановою КМУ (№ 833 від 10.11.2017) передбачено для САФ контроль над порушенням семи правил дорожнього руху (ПДР), з яких у цей час САФ виконує контроль тільки по двом порушенням ПДР: перевищення встановлених обмежень швидкості руху транспортних засобів та порушення правил руху та зупинки на смузі для маршрутних транспортних засобів.

Вивчення нульової толерантності САФ до корупції допоможе в розумінні складових цього успіху. Є доцільним вивчення двох складових цього успіху: психологічного та правового. Технічна складова є важливою, але є поза цим дослідженням.

Психологічну складову ясно і чітко висловив громадськості очільник МВС Денис Монастирський: «Мій підхід полягає у тому, щоб максимально

дистанціювати громадянина і чиновника і під час надання держпослуг, і під час фіксації адміністративних правопорушень. Тому розвиватимемо автоматичну систему фіксації порушень ПДР, виводитимемо послуги сервісних центрів МВС в онлайн» [2].

Правова складова цього успіху виявляється методом статистичного аналізу і методом класифікації.

Статистичний аналіз виявляє дві групи адміністративних правопорушень, передбачених законом до автоматичної фіксації: 1) всі передбачені; 2) всі передбачені та по яким існує адміністративне провадження. В другій групі є тільки два правопорушення, які були згадані раніше, і саме вони є об'єктом аналізу методом класифікації.

Подальший аналіз другої групи методом класифікації на предмет складу правопорушення виявляє, що ця група відноситься до класу адміністративних правопорушень з формальним складом [3, с. 395].

Подальший аналіз другої групи методом класифікації на предмет провадження в справах про адміністративні правопорушення виявляє, що ця група відноситься до класу правопорушень зі спрощеною процедурою [3, с. 411].

Таким чином, можна зробити перший висновок: САФ є системою фіксації адміністративних правопорушень з формальним складом, а також є системою накладання санкцій по спрощеній процедурі. Хоча сама назва автоматичної системи фіксації порушень ПДР не передбачає адміністративного провадження саме по спрощеній процедурі, а не по звичайній. Так само, як не всі порушення ПДР передбачають адміністративне провадження саме по спрощеній процедурі, а не по звичайній[4].

Поглиблений аналіз цієї спрощеної процедури адміністративного провадження для другої групи виявляє, що законом (ст. 258 КУпАП) передбачена *особлива* спрощена процедура для першої групи, а отже, і для другої. Особливість цієї спрощеної процедури полягає у тому, що вона передбачає винесення постанови про адміністративне стягнення без участі порушника, заочно.

Таким чином, можна зробити другий висновок: САФ є системою не тільки фіксації певних адміністративних порушень з формальним складом, а є також системою санкцій за ці порушення по спрощеній заочній процедурі. Або коротко: САФ є адміністративно-правовою системою фіксації та санкцій по спрощеній заочній процедурі. Цей висновок є головним. Він пояснює правову складову успіху САФ в формуванні нульової толерантності до корупції.

Підсумовуючи викладений аналіз правової та психологічної складової успіху САФ щодо формування нульової толерантності до корупції, зазначимо, що САФ в психологічно-правовому аспекті є адміністративно-правовою системою фіксації та санкцій по спрощеній заочній процедурі з максимальним дистанціюванням громадянина і чиновника.

Список бібліографічних посилань

1. Про внесення змін до Положення про Департамент патрульної поліції : Наказ Національної поліції України : від 01.04.2020 р. № 272, розд. 3, ч. 1, п. 7. URL: http://patrol.police.gov.ua/wp-content/uploads/2016/03/Polozhennya_pro_DPP_zi_zminamy_vid_01_04_2020_compessed.pdf (дата звернення: 17.11.2021).
2. П'ять структур МВС – це той кулак, який може гарантувати безпеку держави – міністр внутрішніх справ. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/interview/766218.html> (дата звернення: 17.11.2021).
4. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / за ред. В. Галунька, О. Провоторової. Видання третє. Київ: Академія адміністративно-правових наук, 2020. 466 с.
5. Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі : Наказ Міністерства внутрішніх справ України : від 07. 11. 2015 р. № 1395. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1408-15#Text> (дата звернення: 17.11.2021).

Одержано 19.11.2021

УДК 343.353

Дмитро Анатолійович МОРКВІН,

старший науковий співробітник (начальник сектору)

науково-дослідного сектору правового забезпечення

службово-бойової діяльності НГУ науково-дослідного центру СБД НГУ

Національної академії Національної гвардії України

Ірина Миколаївна ГОХ,

науковий співробітник науково-дослідного сектору правового забезпечення

службово-бойової діяльності НГУ науково-дослідного центру СБД НГУ

Національної академії Національної гвардії України

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА ДЛЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ТА ІНШИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

У 2019 році Україною був проголошений стратегічний курс на набуття повноправного членства України в НАТО. Одним із важливих документів для виконання Україною є Політика НАТО з виховання доброчесності (ухвалена главами держав та урядів, які беруть участь у засіданні Північноатлантичної ради у Варшаві 8-9 липня 2016 року), який передбачає, що виховання доброчесності є одним з ключових елементів діяльності Альянсу. Зазначений принцип вже впроваджений у діяльність

Національної гвардії України, адже відповідно до Кодексу етичної поведінки військових посадових осіб та інших осіб, уповноважених на виконання функцій держави, у Національній гвардії України [1] визначальним принципом діяльності військових (цивільних) посадових осіб є чесне і віддане служіння Українському народові, непорушне додержання Конституції України та законів України.

Одним із елементів забезпечення доброчесності у НГУ є використання поліграфа для протидії корупції та іншим правопорушенням. Слід зазначити, що поліграф у Нацгвардії почав використовуватися в 2017 році. Саме тоді НГУ отримала шість сучасних поліграфів та були підготовлені фахівці, які почали їх використовувати.

Правовою основою використання поліграфа у НГУ є Інструкція про порядок організації та проведення опитування особового складу Національної гвардії України з використанням поліграфа, затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 01 вересня 2017 року № 749 та зареєстрована в Міністерстві юстиції України 22 вересня 2017 року за № 1169/31037 [2]. У зазначеній Інструкції визначені основні принципи проведення опитування, його особливості, порядок оформлення матеріалів опитування тощо.

Найчастіше поліграф у НГУ використовується для опитування осіб, що приймаються на військову службу та при проведенні службових розслідувань.

Слід зазначити, що при відборі на службу до Національної академії Національної гвардії України, поліграфологи найчастіше виявляють серед опитуваних осіб: приховування судимостей, перевищення службових повноважень у минулому, зловживання алкоголем, схильність до суїциду та інших неправомірних діянь.

Також найбільш затребуваним поліграфічне дослідження для діючих військовослужбовців виявляється при проведенні службових розслідувань, у яких можливі корупційні ризики або наявні ознаки дисциплінарних проступків, які проводяться відповідно до Порядку проведення службових розслідувань у Національній гвардії України [3]. Використання поліграфа відіграє при цьому важливу роль. Особливо це стосується визначення осіб, з вини яких трапилася подія або правопорушення, та осіб, дії чи бездіяльність яких сприяли негативним наслідкам або спричинили їх виникнення. І хоча поліграфічне дослідження не має будь-якої доказової сили, а лише орієнтує на здобуття матеріальних та інших доказів, але у переважній більшості випадків вони дійсно дають вірний напрям подальшого ходу службового розслідування та можуть бути великою допомогою для проведення окремих елементів службового розслідування, наприклад одночасного опитування осіб, у поясненнях яких про обставини порушення є суттєві розбіжності.

Слід вказати, що на сьогодні у НГУ вже використовуються десять сучасних поліграфів, триває закупівля до кінця 2021 року ще двох одиниць. Вважаємо,

що це не достатньо для Національної гвардії і потрібно вживати відповідних заходів щодо використання поліграфів у всіх військових частинах НГУ.

Таким чином, можна зробити наступні висновки.

1. Використання поліграфу у службово-бойовій діяльності НГУ є сучасним і високо затребуваним з боку командирів (начальників), як рівня ГУ НГУ так і військових частин.

2. Досвід використання поліграфу у Національній академії Національної гвардії України вказує на те, що з одного боку, при прийомі на військову службу та на роботу вдається відсіяти осіб схильних до вчинення правопорушень, у тому числі і корупційних, а по друге, притягти до відповідальності за вчинення дисциплінарних і адміністративних правопорушень, чинних військовослужбовців, використовуючи поліграф як допоміжний засіб при проведенні службових розслідувань.

3. Перспективним є встановлення та використання поліграфів у кожній військовій частині НГУ для попередження корупційних та інших правопорушень у Національній гвардії України.

Список бібліографічних посилань

1. Кодекс етичної поведінки військових посадових осіб та інших осіб, уповноважених на виконання функцій держави, у Національній гвардії України URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_135626.htm?selectedLocale=uk (дата звернення: 08.11.2021).

2. Інструкція про порядок організації та проведення опитування особового складу Національної гвардії України з використанням поліграфа, затверджена наказом МВС України від 01 вересня 2017 року № 749 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1169-17#Text> (дата звернення: 08.11.2021).

3. Порядок проведення службових розслідувань у Національній гвардії України, затверджений наказом МВС України від 21 квітня 2020 року № 347 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0473-20#Text> (дата звернення: 08.11.2021).

Одержано 11.11.2021

УДК 35.072.22(477)

Едуард Олександрович МУЗИЧУК,

*провідний фахівець відділення захисту інтелектуальної власності
відділу організації наукової роботи та захисту інтелектуальної власності
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА СПОСОБИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Проблематика існування і широкого розповсюдження корупції в Україні визнається вже традиційною. У науково-дослідному середовищі

вважається, що причиною цього є історичні особливості устрою держав, що раніше існували на території України, а також специфічний період становлення самої України, починаючи з 1991-го року. Адже Україна і під час панування Російської імперії, і під час 70-ти річного панування згодом Радянського Союзу знаходилася під владою авторитарних режимів. Головними особливостями таких режимів було те, що вони зосереджувалися на беззаперечному забезпеченні влади правлячої верхівки, а також на пріоритеті інтересів режиму над правами, свободами та законними інтересами громадян. Відповідно до цього в науковій літературі стверджується, що закритий та недемократичний характер прийняття рішень в таких режимах у значній мірі сприяв процвітанню корупції та пов'язаним із нею явищам. Отримавши незалежність, державно-політичне керівництво України майже одразу проголосило боротьбу із цими негативними явищами в суспільстві та державному апараті. Проте, ці гасла і заклики до реформування та вдосконалення протягом довгого часу не були підкріплені жодними реальними діями. Лише в останні декілька років в Україні почали здійснюватися реальні кроки у сфері запобігання та протидії корупційним проявам у публічній службі [1].

Вченими стверджується, що ефективна протидія корупційним злочинам, до складу якої входить запобігання їх вчиненню, є одним з найважливіших елементів підвищення якості функціонування державної системи. Зарубіжними дослідниками також звертається увага на важливість застосування звершень високотехнологічної сфери у діяльності відомств та установ публічної служби. На їх переконання, необхідність технологічного розвитку публічних службовців та їх структурних підрозділів є беззаперечною.

На основі аналізу, проведеного між країнами із різних регіонів світу, відзначається, що активне використання публічними службовцями високотехнологічних пристроїв у власній професійній діяльності не тільки суттєвим чином збільшує їх ефективність та результативність у роботі, але й у тому числі зменшує вірогідність вчинення ними, або по відношенню до них корупційних проявів.

За останні роки в Україні дійсно почали проводитись реальні реформи, кінцевою метою яких стало помітне зменшення обсягів корупції у державно-владній системі України, а згодом і в суспільстві загалом. Така логіка підтримується твердженнями американських і британських дослідників про те, що задля повного викорінення, або хоча б суттєвого зменшення корупційних проявів на побутовому рівні, потрібно спершу досягти успішних результатів у протидії корупції саме в публічній службі [2].

Такі органи як НАБУ, НАПК, Антимонопольний комітет України, хоча і мають певні недоліки у власній діяльності та потребують ще багато вдосконалень, попри все визнаються такими, що рухаються і діють у правильному напрямку. Своєрідним підтвердженням цього стану справ

постійна та беззаперечна підтримка цих органів з боку Сполучених Штатів Америки. Одним із недоліків сучасної української державної системи і штучне гальмування реформ та інших позитивних процесів в державі з боку тих чи інших суб'єктів. Зокрема, серед конкретних проблем називається прогалина у вітчизняній антикорупційній сфері, яка дозволяє особам, замішаним у проявах корупції та звільнених внаслідок цього з посади, успішно поновлюватись на посадах [3]. Більш того, внаслідок такої прогалини вони отримували значну компенсацію від держави через «неправомірне звільнення з посади». Міжнародні союзники та партнери України наполягають на тому, аби ця прогалина у вітчизняному законодавстві була ліквідована. Також пропонується провести вдосконалення вітчизняної законодавчої бази, а саме ввести в дію правову норму, яка б чітко прописувала умови, за які особа підлягає люстрації з публічної служби. Тим самим буде досягнуто фактичної неможливості масових поновлень корупціонерів та інших осіб, що зловживали своєю владою, на їх старих посадах [4]. За умови функціонування такої правової норми державні органи України, що фактично проводять люстрацію, також стануть менше помилятися і оголошувати люстрованими осіб без достатнього обсягу належних на те підстав. Адже добре відомо, що чимала частина судових справ про неправомірне звільнення з посади «розвалюються» на користь «корупційного суб'єкта» саме внаслідок неякісної роботи державних антикорупційних органів [5].

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що ефективне запобігання та успішна протидія корупційним проявам у публічній службі мають і надалі залишатися першочерговим завданням з боку керівництва держави.

Список бібліографічних посилань

1. Яфонкіна І. П., Яфонкін А.О., Шевчук В. А. Основні причини поширення корупції в Україні. European potential for the development of legal science, legislation and law enforcement practice: international scientific and practical conference, 26–27 February, 2021; Cavaiani University in Wloclawek. Wloclawek, Republic of Poland, 2021. Р. 189–192.
2. Гулак О. В., Курило В. І., Дубчак Л. М. До питання про шляхи подолання корупції в Україні. *Право та державне управління*. 2021. № 1. С. 196–201.
3. Дзюндзюк В., Мережко С. Передумови виникнення корупції. *Актуальні проблеми державного управління*. 2021. № 1. 107–118.
4. Чебан О.І. Детермінація корупції в органах публічного управління місцевого рівня. *Державне будівництво*. 2021. № 1. DOI: 10.34213/db.21.01.13.
5. Гребенюк Б. Індекс сприйняття корупції. *Літопис Волині*. 2021. С. 123–127.

Одержано 19.11.2021

Ольга Борисівна ПІСКУНОВА,

Уповноважена з антикорупційної діяльності

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І ГАРАНТІЙ ПРАЦІВНИКІВ УПОВНОВАЖЕНИХ ПІДРОЗДІЛІВ (УПОВНОВАЖЕНИХ ОСІБ) З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЇ

До первинної ланки антикорупційної інфраструктури України належать уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції, чий статус на законодавчому рівні було визначено після доповнення Закону України від 14.10.2014 № 1700-VII «Про запобігання корупції» статтею 13-1. Ця норма закріплює широкий спектр завдань вказаної категорії осіб, а також гарантії захисту керівника уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) державного органу, юрисдикція якого поширюється на всю територію України, що передбачає обов'язкову згоду Національного агентства з питань запобігання корупції на звільнення за ініціативи керівника органу.

Метою процедури погодження є з'ясування обставин, передбачених ст. 53-4 цього ж закону, а саме: чи не було керівника уповноваженого підрозділу (уповноважену особу) звільнено або примушено до звільнення у зв'язку з повідомленням про можливі факти вчинення керівником органу корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення. У такий спосіб законодавство захищає трудові права окремої категорії антикорупційних уповноважених від незаконних посягань з боку недобросовісного керівника.

Згідно з даними щорічної оцінки ефективності уповноважених, розміщеними на Антикорупційному порталі Національного агентства з питань запобігання корупції, про свою діяльність звітували понад 3,5 тисячі керівників уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції, з яких лише 97 належать до центральних органів виконавчої влади та інших органів, юрисдикція яких поширюється на всю територію України [1]. Наведена статистика свідчить, що гарантії захисту від незаконного звільнення за ініціативою керівника мають близько сотні уповноважених, а переважна більшість фактично не забезпечена такими гарантіями.

Слід зазначити, що на керівників уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції не поширюється дія розділу VIII «Захист викривачів» Закону № 1700-VII. Такі особи не можуть бути визнані викривачами, оскільки повідомлення про

виявленні корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення належать до їхніх завдань, відповідно, вони виступають суб'єктами правопорушення, передбаченого ст. 172-9 Кодексу України про адміністративні правопорушення (невжиття заходів щодо протидії корупції), натомість для викривачів не передбачено жодної відповідальності.

Таким чином, на переважну більшість антикорупційних уповноважених не поширюється положення ч. 4 ст. 13-1 Закону України «Про запобігання корупції» щодо надання згоди Національним агентством з питань запобігання корупції у разі звільнення за ініціативою керівника державного органу, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, що належить до сфери управління державного органу.

Така правова невизначеність може бути вирішена шляхом внесення змін до ст. 13-1 Закону України «Про запобігання корупції» щодо удосконалення процедури отримання згоди від:

- вищого органу за підпорядкованістю – на звільнення керівника уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) з питань запобігання та виявлення корупції за ініціативи керівника органу, підприємства, установи, організації, що належить до сфери управління державного органу та юрисдикція якого не поширюється на всю територію України;

- районної / обласної ради – на звільнення керівника уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) з питань запобігання та виявлення корупції відповідного органу місцевого самоврядування.

Список бібліографічних посилань

1. Ефективність уповноважених з питань запобігання та виявлення корупції // Антикорупційний портал Національного агентства з питань запобігання корупції. URL: <https://antycorportal.nazk.gov.ua/efektyvnist-upovnovazhenyh/>.

Одержано 19.11.2021

УДК 343.85:343.352(477)

Олена Юріївна САШУРІНА,

провідний фахівець відділу організації служби

Харківського національного університету внутрішніх справ

РОЛЬ ІНСТИТУТУ ВИКРИВАЧІВ У БОРОТЬБІ З КОРУПЦІЄЮ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Інституційні та законодавчі можливості українського механізму боротьби з корупцією розширюються щороку. Така динаміка пов'язана із

нагальною потребою розбудови прозорого механізму роботи державного апарату влади та залучення міжнародних інвестицій у стратегічні сфери суспільного життя. Визначаючи корупцію як «корисливе використання посадовою особою державних органів влади свого службового становища для власного збагачення» [2, с. 47], необхідно виокремити її бюрократично-деструктивний характер, що породжує гальмівні процеси проникнення якісних змін, демократичних цінностей, свободи та справедливості у сучасному суспільстві.

Реформа чинного антикорупційного механізму в Україні має за останні роки декілька важливих прогресивних напрямів, серед них: запровадження прозорої системи декларування доходів, а також створення ряду контролюючих антикорупційних органів (Національне агентство з питань запобігання корупції, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань, Вищий антикорупційний суд). Серед позитивних нововведень у системі боротьби з корупцією є впровадження так званого інституту викривачів, основним завданням якого є повідомлення інформації про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», отриманої під час здійснення трудової, професійної, господарської, наукової діяльності, проходження служби чи навчання тощо [3].

Наразі інститут українського викривальництва має ряд функціональних недоліків. За міжнародною практикою, що вже давно зіткнулася з впровадженням даного інституту, створено надійні механізми захисту даної категорії осіб від дискримінації та переслідувань за надання відповідних повідомлень. Що ж до України, то наразі зроблені рішучі кроки у цьому напрямі. Закон України «Про внесення змін до Закону України "Про запобігання корупції" щодо упорядкування окремих питань захисту викривачів» (далі – Закон), що був розглянутий та прийнятий у 2020 році, започаткував Єдиний портал повідомлень викривачів. Це дає змогу уніфікувати отримані повідомлення та забезпечувати захист персональних даних осіб, що надали інформацію конфіденційно. Проте серед недоліків такого механізму слід виокремити, за даними Міждисциплінарного науково-освітнього центру протидії корупції в Україні, неоднакову імплементацію положень Закону у вищезазначених органах боротьби з корупцією, адже кількість повідомлень про корупцію, у т.ч. повідомлень викривачів, дуже різниться між різними органами виконавчої влади. Наразі лише НАЗК надає інформацію про кількість судових справ щодо захисту прав викривачів. Станом на серпень 2021 року НАЗК бере участь у 79 судових справах щодо захисту прав викривачів, 42 із них – відкриті з 01.01.2020 р. [1, с. 99].

Наступним викликом, що стоїть перед українським антикорупційним механізмом, є здійснення об'єктивної оцінки повідомлень, що надходять

від викривачів, та встановлення норм відповідальності даної категорії осіб за завідомо неправдиві повідомлення. Така необхідність має цілком обґрунтований характер, що пояснюється необхідністю запобігання не-виправданих кадрових, матеріальних та часових ресурсів на розгляд таких повідомлень. При цьому для держави постають ризики великої кількості звернень до Європейського суду з прав людини осіб, щодо яких постали неправдиві звинувачення щодо вчинення корупції, у результаті яких вони втратили ділову репутацію, довіру, а також зазнали матеріальних збитків. Значні фінансові відшкодування для держави при цьому є, знову ж таки, підтвердженням низької якості законодавчої процедури розгляду повідомлень викривачів.

Питання щодо фінансової винагороди викривачів, які мають змогу за Законом отримати близько 10 % від суми, що стала предметом корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, потребує перегляду. Це положення виходить із рекомендацій, що містяться у Директивах Європейського Союзу, основа яких вказує все ж на відсутність таких винагород. Така думка є правильною, адже, з метою зменшення кількості неправдивих повідомлень, викривач повинен керуватися не особистими мотивами збагачення, а постулатами справедливості, які виходять із інтересу забезпечення суспільного блага.

Отже, інститут викривачів є новим суспільним феноменом для української антикорупційної реформи. Проте його роль не повинна знецінюватися, адже, враховуючи практику зарубіжних країн, зокрема яскравим прикладом є Південна Корея, яка за даними Transparency International входить до топ-50 найменш корумпованих країн світу і саме завдяки впровадженню механізму викривальництва і досягла таких показників, такі заходи є цілком виправданими та ефективними при їх послідовному здійсненні. Важливо аби для України були вирішені питання охоплення сфери дії Закону не лише у державному сегменті, а й у приватному, що є питанням наступних наукових розвідок.

Список бібліографічних посилань

1. Альтернативний звіт з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики / [О. Калітенко, О. Леменов, Б. Малишев, А. Марчук, К. Сердюк, Р. Сіверс, М. Хавронюк, В. Чумак]; За заг. ред. М. Хавронюка. К.: Мишалов Д. В., 2021. 239 с.
2. Запобігання та протидія корупції: навч. посіб. / А. М. Михненко, О. В. Руснак, А. М. Мудров та ін.; за ред. А. М. Михненка. 4-те вид., переробл. й доповн. Київ: ДННУ «Акад. фін. управ. ління». 2013. 666 с.
3. Деркач С., Карпова О., Леончук О., Луцик В. Практичний посібник щодо роботи з викривачами для уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції. Київ. 2021. URL: <https://wiki.nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/07/Guide-final.pdf> (дата звернення 15.11.2021).

Одержано 16.11.2021

Руслан Дмитрович ТРОЙЧУК,

*ад'юнкт наукової лабораторії з проблем превентивної діяльності
та запобігання корупції навчально-наукового інституту № 3
Національної академії внутрішніх справ*

ЩОДО ПОВАЖНИХ ПРИЧИН, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА НЕПОДАННЯ АБО НА НЕСВОЄЧАСНЕ ПОДАННЯ ДЕКЛАРАЦІЇ

Законом України «Про запобігання корупції» визначено суб'єктів, які повинні подавати декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (далі – декларація). Одночасно ст. 172⁶ Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) встановлено адміністративну відповідальність за порушення вимог фінансового контролю, де конструктивною ознакою об'єктивної сторони частини 1 вказаної статті є несвоєчасне подання декларації *без поважних на те причин*. Перелік поважних причин Законом України «Про запобігання корупції» не встановлено, лише у частині 2 пункту 5 ст. 45 вказаного Закону визначені причини для окремої категорії осіб, які надають лише право відстрочки у поданні декларації, це – знаходження суб'єктів декларування за місцем військової служби у зв'язку з виконанням завдань в інтересах оборони України під час дії особливого періоду, безпосередньою участю у веденні воєнних (бойових) дій, у тому числі на території проведення антитерористичної операції та здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, направленням до інших держав для участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки у складі національних контингентів або національного персоналу, виконанням інших завдань в інтересах національної безпеки і оборони. При цьому такі особи повинні у подальшому подати декларацію за звітний рік протягом 90 календарних днів із дня прибуття до місця проходження військової служби, роботи чи дня закінчення проходження військової служби, визначеного частиною 2 ст. 24 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу». Разом з тим відстрочка подання декларації не зазначає її не своєчасність подання у такому випадку і адміністративна відповідальність за частиною 1 ст. 172⁶ КУпАП настає за несвоєчасність подання декларації у разі закінчення 90 календарного дня із дня прибуття до місця проходження військової служби, роботи чи дня закінчення проходження військової служби, визначеного частиною другою ст. 24 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу».

Поняття «*без поважних на те причин*» спробував роз'яснити Вищий спеціалізований суд України, який у Листі від 22.05.2017 № 223-943/0/4-17

зазначив, що під поважними причинами слід розуміти неможливість особи вчасно подати декларацію у зв'язку з хворобою, перебуванням особи на лікуванні, внаслідок стихійного лиха (повені, пожежі, землетрусу), технічних збоїв офіційного веб-сайту Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – НАЗК), витребуванням відомостей, необхідних для внесення в декларацію, перебуванням (триманням) під вартою тощо [1].

Рішенням НАЗК від 04.04.2017 № 124 поважною причиною несвоєчасного подання декларацій визнано також неналежне функціонування Єдиного державного реєстру декларацій (далі – Реєстр) та зобов'язано враховувати цю обставину при вирішенні питання про складання протоколу за частиною 1 ст. 172⁶ КУпАП. Водночас у п. 2 цього Рішення зазначено, що період (періоди) неналежного функціонування Реєстр визначається окремим рішенням НАЗК на підставі інформації, наданої адміністратором Реєстру, та акта (актів), підписаного посадовими особами НАЗК та адміністратора Реєстру. Як правило, НАЗК заздалегідь зазначає час (періоди) неналежного функціонування Реєстру, і вони трапляються періодично і тривалістю 1-2 години. Поряд з цим, якщо неналежне функціонування Реєстру не надало змогу особі своєчасно подати декларацію, така подія може визнатись судом як поважна причина [2].

В науковій літературі під поважними причинами також визнаються:

- затримання, тримання під вартою або відбування покарання; обмеження свободи [3, с. 68];
- неправильність оформлення електронного цифрового підпису працівником банку, технічну несправність електронного цифрового підпису і неактивованість електронного цифрового підпису НАЗК [4, с. 22].

Вивчення судової практики дало змогу встановити інші види поважних причин несвоєчасного подання декларації, які визначені судами, наприклад:

- здійснення нагляду за малолітньою дитиною;
- пошкодженість (несправність) електронного цифрового підпису і подання декларації після повторного виготовлення електронного цифрового підпису.

Водночас, як свідчить судова практика, не визнаються поважними причинами несвоєчасного подання декларацій такі обставини, як необізнаність із вимогами законодавства, перебування у черговій відпустці, декретній відпустці по догляду за дитиною, перебування у від'їзді, великий обсяг виробничих робіт на підприємстві, відсутність комп'ютера та грошей для його придбання, відсутність доступу до мережі Інтернет, відсутність навичок роботи з комп'ютером, Реєстром тощо; відсутність Інтернету, несправність комп'ютера та невміння працювати з ним, а також факт заповнення декларації вперше, і відповідно, необізнаність з порядком її відправлення, не працював електронний цифровий підпис тощо.

Але необхідно констатувати, що поважність причин неподання декларації встановлюється судом у кожному конкретному випадку, і, відповідно, в майже аналогічних ситуаціях не може визнаватись поважною.

Список бібліографічних посилань

1. Щодо притягнення до адміністративної відповідальності за окремі правопорушення, пов'язані з корупцією: лист Вищого спеціалізованого суду України від 22 травня 2017 р. №223-943/0/4-17. URL: https://zib.com.ua/files/Golovam_apeliacijnih_sudiv_vid_2205_2017.pdf.
2. Постанова Орджонікідзевського районного суду м. Маріуполя Донецької області від 12.04.2018 у справі № 308/6512/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73325303>.
3. Титко А.В. Адміністративна відповідальність поліцейських за порушення вимог фінансового контролю в Україні: монографія / за наук. Ред. О.Ю. Дрозда. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2019. 194 с.
4. Методичні рекомендації щодо організації участі прокурора у розгляді судом справ про порушення вимог фінансового контролю / Сенік В.Г., Діденко І.В., Кіч О.М. та ін. Київ, Генеральна прокуратура України, 2019. 75 с.

Одержано 18.11.2021

УДК 347.965.4:343.13

Ігор Володимирович ФЕДОРОНЧУК,

аспірант Одеського державного університету внутрішніх справ

ДІЯЛЬНІСТЬ АДВОКАТА В УМОВАХ КОРУПЦІЇ У ПРАВООХОРОННІЙ І СУДОВІЙ СФЕРАХ

Проблема корупції в правоохоронній та судовій сферах є одним з найбільш значущих «каменів спотикання» в системі становлення України як правової держави. Про такий стан корупції в Україні неодноразово зазначали як національні, так і міжнародні організації. Так, найбільш відомим та використовуваним щодо оцінки рівня корупції є Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index, CPI) – показник, який з 1995 року розраховується міжнародною організацією Transparency International. Станом на 2020 рік Україна займала 117 місце зі 180 країн у списку CPI. [1] Ще одним показником рівня корупції міжнародного рівня є індекс верховенства права. Індекс складається міжнародною організацією World Justice Project. Він враховує, які повноваження має уряд, рівень корупції, відкритість уряду, забезпечення порядку і безпеки, цивільного й кримінального правосуддя. У 2020 році Україна посіла 110 місце за рейтингом відсутності корупції серед 128 країн в рейтингу [2]. Важливо розуміти, що міжнародні рейтинги відображають різницю між країнами та допомагають відслідковувати прогрес у їхньому поступі у боротьбі з корупцією. Для цілісного ж уявлення про рівень корупції в країні, варто орієнтуватися на внутрішні соціологічні дослідження. Наприклад, НАЗК розробило та

використовує **Методику стандартного опитування щодо рівня корупції**. Результатом одного з таких досліджень є звіт Національного агентства з питань запобігання корупції – «Корупція в Україні 2020: Розуміння, сприйняття, поширеність», відповідно до якого індекс судової корупції складає 4,43 за 5-бальною шкалою, поширеності корупції у правоохоронних органах за 5-бальною шкалою складає: 3,84 балів — для прокуратури, 3,45 — для поліції, 3,38 — для СБУ. [3]

Характерною рисою правової держави є верховенство закону у всіх сферах життя суспільства. У системі правових цінностей вищою формою вираження, організації і захисту свободи людей є закон. Враховуючи, що система нормативно-правових актів України є доволі якісною та стабільною, саме така організація суспільних відносин повинна стати міцним «фундаментом» для подальшого розвитку могутньої в усіх сферах держави та стати «локомотивом» глибоких та структурних реформ та перетворень на шляху європейських стандартів.

Правова держава – держава, де діють справедливі і шляхетні закони, усі люди рівні перед законом і судом, у якій втілюється принцип верховенства права, забезпечуються права і свободи людини, гарантується принцип недопустимості звуження існуючих прав і свобод людини, та відповідальності влади перед людиною, а реалізація принципу розподілу влади забезпечує гармонізацію державного управління, злагоду в суспільстві та створює умови недопустимості зловживань та повороту до гіршого. [4]

Невід’ємною складовою правової системи й основним недержавним інститутом захисту особистості, її прав і свобод, є адвокатура та її роль закріплена в багатьох міжнародно-правових актах та Конституції України. Адвокатура в системі правосуддя та в правоохоронній діяльності відіграє важливу роль у підтриманні верховенства права та забезпечення гарантій дотримання прав людини, одним з основних завдань якої є розповсюдження, пропаганда та застосування законності та правопорядку.

Статтею 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» встановлено, що адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів [5].

З урахуванням стану корупції в Україні, зокрема, в правоохоронній та судовій сферах, захисники чи представники осіб в своїй діяльності дуже часто стикаються з різними її проявами, які можна поділити на наступні групи.

1. Захисники чи представники осіб під час здійснення своїх професійних обов’язків здебільшого стають потерпілими особами від корупційних злочинів внаслідок вчинення щодо них в будь-якій формі перешкод до здійснення правомірної діяльності по наданню правової допомоги або порушення встановлених законом гарантій їх діяльності та професійної таємниці, що відбувається в результаті корупційних діянь, зокрема, використання службовими особами, громадськими і політичними діячами їх

прав і посадових можливостей з метою особистого збагачення або внаслідок конфлікту інтересів.

2. Захисники чи представники осіб є безпосередніми учасниками корупційних злочинів, адже дуже часто адвокатів суспільство сприймає як певних посередників між клієнтами й судом та/або правоохоронними органами, проте така функція посередництва неприйнятна адвокатурі. У засобах масової інформації та інших джерелах можна натрапити на оголошення про представництво в судових процесах або кримінальних провадженнях зі 100-відсотковою гарантією результату. Вочевидь, це свідчить або про корупцію, або обман клієнтів. З іншого боку, нерідко потенційний клієнт, звертаючись до адвоката, прямо просить досягнення результату зі 100-відсотковою вірогідністю, і тільки за таких гарантій він готовий укласти договір [6].

Слід зазначити, що відповідно до ст. 28 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та Правил адвокатської етики, адвокату заборонено укладати договір про надання правової допомоги та він зобов'язаний відмовитися від виконання договору, укладеного адвокатом, адвокатським бюро або адвокатським об'єднанням, зокрема, якщо результат, досягнення якого бажає клієнт, або засоби його досягнення, на яких він наполягає, є протиправними, суперечать моральним засадам суспільства, присязі адвоката України чи правилам адвокатської етики. Адвокату категорично забороняється використовувати при виконанні доручення клієнта незаконні та неетичні засоби, зокрема, спонукати свідків до надання завідомо неправдивих показань, вдаватися до протизаконних методів тиску на протилежну сторону чи свідків (погроз, шантажу, тощо), використовувати свої особисті зв'язки (чи в окремих випадках особливий статус) для впливу прямо або опосередковано на суд або інший орган, перед яким він здійснює представництво, або захист інтересів клієнтів, використовувати інформацію, отриману від колишнього клієнта, конфіденційність якої охороняється законом, використовувати інші засоби, що суперечать чинному законодавству або цим Правилам.

Але, з іншого боку, саме корупція в судовій та правоохоронній сферах є першопричиною випадків безпосередньої участі адвокатів в корупційних злочинах в сфері правосуддя, тобто якби у вказаних сферах судді, прокурори, слідчі та інші службові особи не брали хабарі або не захищали інтереси конкретних осіб, то й адвокати в свою чергу не змогли би приймати в цьому безпосередню участь.

Адвокати в своїй діяльності лише мають змогу в законний спосіб повідомляти про випадки корупції, але, без належної реакції з боку держави, вказані дії є лише марною витратою часу та паперу.

Враховуючи зазначене, діяльність адвоката в умовах корупції в правоохоронній та судових сферах, багато в чому обумовлена системними, взаємопов'язаними, усталеними негативними процесами у сфері правосуддя, які не дають змогу функціонувати відповідно до мети та завдань

інституту адвокатури, як одного з основних важелів забезпечення законності та верховенства права.

Список бібліографічних посилань

1. Індекс сприйняття корупції-2020. Електронні дані. Transparency International Ukraine. URL: <http://cpi.ti-ukraine.org> (дата звернення: 10.11.2021).
2. Корупція в Україні 2020: Розуміння, сприйняття, поширеність // Звіт соціологічної компанії Info Sapiens на замовлення Національного агентства з питань запобігання корупції: URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/N73.pdf> (дата звернення: 10.11.2021).
3. WJP Rule of Law Index. Електронні дані. World Justice Project. URL: <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/factors/2020/Ukraine/Absence of Corruption/> (дата звернення: 10.11.2021).
4. Тertiшник В. Правова держава: гострі кути на шляху від концептуальної моделі до реальності // Вісник національної академії наук України. 2007. № 3. С. 25-29.
5. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17> (дата звернення: 10.11.2021).
6. Смірнов С. Роль адвоката в боротьбі з корупцією // ЮРИСТ&ЗАКОН. 2018. ТОВ "ІАЦ "ЛІГА", ТОВ "ЛІГА ЗАКОН", 2018. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA011696 (дата звернення: 10.11.2021).

Одержано 17.11.2021

УДК 343.9:343.35

Наталія Сергіївна ЧОРНОГОР,

*викладач кафедри фундаментальних
та юридичних дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

Поліна Олександрівна ЛИСЕНКО,

*студентка факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ*

МІЖНАРОДНІ ПРАКТИКИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Корупція – це негативне суспільне явище, яке проявляється в злочинному використанні службовими особами, громадськими і політичними діями їх прав і посадових можливостей з метою особистого збагачення. Корупція, є актуальною проблемою сьогодення. Вона, як інтернаціональне глобальне явище притаманне усім країнам незалежно від політичного устрою чи рівня їх економічного розвитку. Справа полягає лише в масштабах і формах участі у корупції урядових осіб. Тому головним аспектом дії для кожної країни, є намагання викоренити, або хоча б знизити, рівень корупції в своїй державі.

Методики і чинники успішної боротьби з корупцією вже давно відомі та випробувані міжнародною спільнотою. Насамперед, це відкритість влади, прозорості та зрозумілості процедур прийняття рішень, свобода слова, свобода та незалежність засобів масової інформації. [1, с. 31].

Отже, саме тому, виникає потрібність у дослідженні міжнародного досвіду протидії корупції та запобіганню цьому явищу, що і зумовлює актуальність даної теми.

Вагомий внесок у розроблення практичних рекомендацій та інших теоретичних результатів дослідження здійснили такі відомі вчені, як: Т. М. Супрун-Ковальчук, А. П. Закалюк, М. І. Хавронюк, О. М. Костенко, А. І. Редька, В. В. Топчій.

Головною метою даної роботи, є дослідження міжнародної практики протидії корупції. Типологія корупційних злочинів є однаковою для всіх країн: упередженість під час проведення тендерів (державних закупівель); незаконне заволодіння майном у результаті зловживання владою або службовим становищем. Кожна держава винаходить власні механізми та практики у боротьбі з корупцією.

Корупція як доволі соціальне явище притаманне будь-якому суспільству, будь-якій державі, жодна країна у світі нині не може оголосити себе незалежною від корупції. Але, слід зауважити, що деяким країнам вдається доволі ефективно боротися з цим кардинально негативним явищем. На мій погляд, однією з таких країн є Сполучені Штати Америки [2, с. 56].

США створили доволі дієву систему заходів адміністративно-правового впливу, що зосереджена на протидію корупції, але не лише в межах кордонів своєї держави. Вагому роль у протидії корупції, має Федеральний закон про боротьбу з корумпованими та з такими, що перебувають під «ректорським» впливом організацій (Закон FICO) 1970 року [2, с. 19].

США займає лідируючі позиції в організації співпраці з антикорупційної діяльності на міжнародному рівні. Початок був ознаменований підписанням Закону «Про корупцію за кордоном» (англ. Foreign Corrupt Practices Act) – федерального закону США, прийнятого 1977 р., що відкрило новий етап у протидії корупції в країні і за її межами¹⁷. Саме у США у 1970 р. уперше у світі прийнято федеральний закон, що містив норми про захист свідків. Це був Закон про контроль над організованою злочинністю. Більшість штатів цієї країни мають власні програми захисту свідків, які забезпечують, як правило, менший захист, ніж федеральна програма. У 1982 р. Конгрес США прийняв федеральний закон «Про захист жертв злочинів та свідків», у преамбулі якого вказано, що нормальне функціонування системи кримінальної юстиції неможливе без «кооперації» з жертвами та свідками злочинів [2, с. 22].

Головну роль у антикорупційній діяльності відіграє Міністерство юстиції США, яке розробляє національну стратегію та методичне керівництво протидії зі злочинністю в державі. Органами, які здійснюють антикорупційну діяльність у Сполучених Штатах, є: Національна рада по

боротьбі з організованою злочинністю, Головне контрольно-фінансове управління, Спеціальний сенатський комітет з етики, Комітет зі стандартів службової поведінки посадових осіб палати представників, Управління з етики при уряді США.

Корупція, як вже говорилося торкається всіх країн, тому й Польща не є винятком. Але вона, як і США є доволі гарним прикладом доволі ефективної міжнародної практики у протидії з корупцією.

Перша антикорупційна реформа у Польщі з'явилася в 2006 році. У цьому році у Польщі було створено Центральне антикорупційне бюро (ЦАБ), тобто спеціальну службу, головним завданням якої є протидія корупції та боротьба з нею в органах державної влади і самоврядування, а також охорона економічних інтересів держави. ЦАБ Польщі - це спеціальний антикорупційний орган, кримінальне переслідування корупційних правопорушень у Польщі, як і в Україні, здійснюють й інші правоохоронні органи (поліція, Агентство внутрішньої безпеки, Прикордонна варта, Військова поліція і Служба військової контррозвідки) [2, с. 67].

Отже, проаналізувавши міжнародні практики деяких країн на рахунок протидії корупції, можна зауважити. Що проблема корупції є доволі актуальним негативним апендиксом сьогодення. Але, завдяки практикам і намаганням країн боротися з корупцією, вона стає доволі вразливою. Тому, якщо країни будуть докладати зусилля на протидію з корупцією, рівень корупції буде знижено, а ще й краще і зовсім викоренено.

Список бібліографічних посилань

1. Литвиненко В.І. Зарубіжний досвід організації та діяльності суб'єктів протидії корупції та можливості його використання в Україні // Публічне право: науково-практичний юридичний журнал. 2015. № 4. С. 175-181.

2. Трепак В. М. Міжнародний досвід запровадження системи заходів антикорупційної спрямованості / В. М. Трепак // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2015. №2 (10). С. 233-246.

Одержано 18.11.2021

УДК 35.073.51

Софія Миколаївна БОВА,

студентка Сумської філії

Харківського національного університету внутрішніх справ

ДІЄВІ МЕТОДИ ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЇ: СУЧАСНИЙ ДОСВІД СІНГАПУРУ

Успіх подальшої розбудови України як суверенної, демократичної, соціальної і правової держави повністю залежить від рішучості політиків,

державних діячів і всього суспільства у боротьбі не лише із зовнішнім, а і внутрішнім ворогом. Одним із найбільш небезпечних внутрішніх ворогів є корупція, яка унеможливорює ефективний економічний, соціальний та гуманітарний розвиток України, уповільнює її європейську інтеграцію, що зрештою допомагає зовнішнім ворогам. Саме тому викорінення корупції нині є одним із найважливіших завдань Української держави [2, с.7].

Корупція (від лат. *corruptere* – псувати) – негативне суспільне явище, яке проявляється у злочинному використанні службовими особами, політичними діячами їх прав і посадових можливостей з метою особистого збагачення. Вагомий внесок у дослідження питань корупції в Україні, зокрема у політологічному контексті, належить В. Журавському, М. Камлику, М. Кармазіній, Я. Кашубі, О. Маркєєвій, М. Мельник, Є. Невмержицькому, О. В. Циганкову та ін. На думку багатьох дослідників, факторами, що сприяють корупції є приватна власність і забюрократизованість системи державного управління.

Дієвими засобами зменшення корупційних злочинів є боротьба з конкретними корупціонерами. У даному аспекті на особливу увагу заслуговує досвід Сінгапуру. Ця острівна держава, будучи державою третього світу, в останні роки займає провідне місце у світі у боротьбі з корупціонерами, має значно нижчі показники злочинності та корупції порівняно з іншими країнами світу. У результаті – держава Сінгапур зуміла подолати соціально-економічну кризу та стабілізувати економіку. Нині в Сінгапурі діє правова система, яка відповідає світовим стандартам, функціонує ефективно та прозора економічна система.

Головним державним органом у боротьбі з корупційними злочинами у Сінгапурі є спеціальне Бюро з розслідування випадків корупції, яке виконує превентивну і репресивну функції. Слід відзначити, що Бюро, займаючись вивченням корупційної практики з метою мінімізації можливостей для корупції та проведенням розслідувань у приватному і державному секторах, має реальну правову і політичну самостійність [3].

Показом є те, що у Сінгапурі чиновники та члени їх родин позбавлені недоторканності. Агенти Бюро боротьби з корупцією мають право перевіряти банківські рахунки, майно не лише чиновників, а і їх дітей, дружин, родичів і навіть друзів. Якщо буде з'ясовано, що чиновник і його родина живуть занадто заможнo, їх статки не відповідають доходам, Бюро одразу, не чекаючи вказівки «згори», починає процес розслідування [3].

Як і будь-яке суспільне явище, корупція у певних суспільних відносинах може пронизувати все суспільство, а в інших існувати не може. Відтак, боротьба з корупцією – це у першу чергу боротьба за зміну суспільних відносин загалом. Необхідно наголосити, що в Сінгапурі фундаментально змінилося ставлення громадян до корупції, утвердилося психологічне несприйняття цього явища. Корупцію серед урядовців держави суспільство сприймає як головну загрозу для народу.

Обґрунтоване звинувачення урядовців у корупційних схемах ставить «хрест» на їх політичній кар'єрі [3].

Враховуючи позитивний досвід Сінгапуру, стає очевидним, що для успішної антикорупційної практичної діяльності у першу чергу необхідно приймати такі законодавчі акти, які б стосувалися не лише безпосередніх виконавців, а і їх рідних та близьких. Послідовне дотримання подібних законів гарантувало б ефективне запобігання і протидію подібному негативному явищу

Отже, не дивлячись на те, що явища корупції притаманні кожній державі сучасного світу, деяким країнам вдається знаходити дієві моделі та стратегії протидії цьому явищу. Подібний передовий досвід необхідно аналізувати та вибірково проваджувати в Україні, особливо з огляду на сучасні євроінтеграційні прагнення. Необхідно врахувати, що ефективна модель стратегії боротьби з корупційною злочинністю Сінгапуру забезпечується продуманими антикорупційними законами, ефективними адміністративними заходами, а також базується на тісній співпраці органів кримінальної юстиції, та судовою системою. Саме такий підхід позитивно зарекомендував себе і в інших світових моделях антикорупційних стратегій.

Використання успішного зарубіжного досвіду, з урахуванням специфічних українських особливостей, може суттєво вплинути на подолання корупції в нашій державі.

Список бібліографічних посилань

1. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади і органах місцевого самоврядування: монографія / автор. кол.; В. В. Василевич, Т. Е. Василевська, В. Ф. Нестерович; за ред. проф. Ю. В. Ковбасюка і проф. В. Л. Федоренка. К.: Видавництво Ліра-К, 2016. 524 с.
2. Шмаль Л. Сінгапурська модель протидії корупції: досвід для України Наук. часопис Національної академії прокуратури України. 2015. № 2. С. 110-118. URL: <http://www.chasopysnapu.gr.gov.ua/chasopys/ua/pdf/6-2015/shmal.pdf>.

Одержано 16.11.2021

Вікторія Миколаївна КАЛАШНИК,

*курсантка навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ;*

Владислав Вікторович ГАВРИЛЮК,

*курсант навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

Проблема корупції сьогодні є актуальною для країн усього світу. Вона не є новою, тому кожна держава вживає відповідних заходів щодо встановлення причин, умов виникнення та розвитку, задля успішного розслідування, а також протидії корупційним кримінальним правопорушенням.

За даними організації «Transparency International», станом на 2020 рік Україна посіла 117 місце в рейтингу, в якому були представлені 180 країн [1], з індексом сприйняття корупції в 33 бали, і це на 3 бали вище ніж у 2019 році. Це відбулося завдяки запуску Вищого антикорупційного суду та перезапуску Національного агентства з питань запобігання корупції.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про запобігання корупції» корупція – це використання відповідними особами наданих їм службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди вказаним особам, або на їх вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цих осіб до протиправного використання наданих їм службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [2]. Оскільки український законодавець не виділяє корупційні та пов'язані з ними кримінальні правопорушення в окремий розділ Особливої частини Кримінального кодексу України, у науці сформувалися різні підходи як щодо кола таких кримінальних правопорушень, так й оптимального інструментарію їх розслідування.

До окремої групи корупційних кримінальних правопорушень належать ті, що вчиняються у сфері економіки. Серед проблемних питань практики розслідування корупційних кримінальних правопорушень економічної спрямованості слід відзначити суперечливу правову регламентацію використання матеріалів ревізій та перевірок в доказуванні у кримінальному провадженні, тривалість проведення економічних експертиз, недостатню врегульованість окремих аспектів залучення спеціаліста до участі в кримінальному провадженні, наявність можливості для

зловживання правом деякими суб'єктами кримінального провадження, недостатню правову регламентацію процедури збирання електронних (цифрових) доказів та ін.

Законодавче вирішення окреслених питань є необхідною передумовою підвищення ефективності досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень у сфері економіки, забезпечення невідворотності притягнення корупціонерів до кримінальної відповідальності.

Список бібліографічних посилань

1. Індекс сприйняття корупції – 2020. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indexs-spryjnyattya-koruptsiyi-2020/>.
2. Закон України «Про запобігання корупції», URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

Одержано 17.11.2021

УДК 328.185(477)

Кристина Олександрівна КОВАЛЬ,

курсантка факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

Наталія Володимирівна КОЛОМОЄЦЬ,

доктор юридичних наук, доцент,

доцент кафедри адміністративного права та процесу

Харківського національного університету внутрішніх справ

УПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В АНТИКОРУПЦІЙНУ ПОЛІТИКУ УКРАЇНИ

Корупція – негативне явище всесвітнього масштабу, яке охоплює майже всі сфери суспільних відносин. Типовими його проявами є корупційні схеми працевлаштування, надання та одержання неправомірної вигоди, незаконне фінансування діяльності партій, корупційні схеми у процедурі оренди майна чи землі, зловживання владою тощо.

В Україні, за результатами 2020 року, показники Індексу сприйняття корупції, який формується *Transparency International*, покращилися – зросли до 33 балів зі 100 можливих. До групи з результатом у 33 бали ввійшли країни Африки та Азії, а саме: Єгипет, Есватіні, Непал, Сьєрра-Леоне та Замбія. У рейтингу серед країн світу Україна зайняла 117 місце зі 180 [1].

Міжнародне суспільство вже давно визначило та випробувало ефективні принципи запобігання та протидії корупції: гласність та відкритість роботи влади, звітність перед суспільством, прозорість у прийнятті

державних рішень, створення та функціонування механізмів контролю за діяльність державних органів, свобода слова та свобода діяльності засобів масової інформації. У зв'язку з цим, закордонні країни активно проводять реформування системи державних та правоохоронних органів щодо вироблення та реалізації антикорупційної політики. Так, наприклад, Швеція як країни з найнижчим рівнем корупції затвердила цілий комплекс заходів задля боротьби з корупцією. Одним із найбільш важливих моментів у формуванні антикорупційного мислення було запровадження етичних та моральних норм серед чиновників, створення незалежної судової влади та розповсюдження прозорості в діяльності державних органів. У Нідерландах, в свою чергу, існує трирівнева система боротьби з корупцією. Більшість державних органів та організацій вирішують проблеми боротьби з корупцією самі, шляхом звільнення чи притягання до кримінальної відповідальності винних осіб. Для таких дій кожен орган/організація має відповідні повноваження. Антикорупційне законодавство Сполучених Штатів Америки передбачає те, що у Президента, сенатора, конгресмена чи будь-якого чиновника немає імунітету, тобто будь-хто з них може бути притягнутим до юридичної відповідальності за вчинення корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень.

Задля побудови ефективної антикорупційної політики в Україні також були створені відповідні антикорупційні органи, порядок діяльності яких був запозичений із практики запобігання та протидії корупції іноземних держав. По-перше, одним із таких органів є Національне антикорупційне бюро України – є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних та інших кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових [2]. По-друге, Державне бюро розслідувань – є правоохоронним органом, який зокрема здійснює досудове розслідування щодо корупційних проявів правоохоронців, суддів та найвищих службовців [3]. По-третє, в Україні функціонує Спеціалізована антикорупційна прокуратура, яка є самостійним та незалежним структурним підрозділом Генеральної прокуратури України, на яку покладається завдання щодо здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування кримінальних правопорушень Національним антикорупційним бюро України [4]. Та, по-четверте, не менш важливим центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом є Національне агентство з питань запобігання корупції, яке формує та координує антикорупційну політику в Україні, організовує роботу з запобігання та виявлення корупції в органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях [5].

Таким чином, ефективність діяльності органів державної влади у сфері запобігання та протидії корупції, а також здійснення та реалізація

державної політики у цьому напрямку значно залежать від вивчення та впровадження позитивного міжнародного досвіду, а також від налагодженої взаємодії та координації усіх зацікавлених суб'єктів протидії корупції на міжнародному та вітчизняному рівнях.

Список бібліографічних посилань

1. Індекс сприйняття корупції — 2020: результати України // БД «National Anti-Corruption Bureau of Ukraine»: URL: <https://nabu.gov.ua/en/open-office/biblio/sociologiya/indeks-spriynyattya-korupciyi-2020-rezultati-ukrayini> (дата звернення: 09.11.2021).

2. Про Національне антикорупційне бюро України: закон України від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text> (дата звернення: 10.11.2021).

3. Стратегічна програма діяльності // БД «Державне бюро розслідувань»: URL: <https://dbr.gov.ua/strategichna-programa-dialnosti> (дата звернення: 10.11.2021).

4. Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора: наказ Офісу Генерального прокурора від 05.03.2020. № 125 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://anticorruption-lesson.ed-era.com/structura_antycorupzuyunukh_organyv_ukrayny/sap (дата звернення: 12.11.2021).

5. Про запобігання корупції: закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/conv#n42> (дата звернення: 12.11.2021).

Одержано 14.11.2021

УДК 351.88

Дар'я Євгенівна КРІЦЬКА,

студентка Херсонської філії

Одеського державного університету внутрішніх справ;

Юлія Василівна КУЗЬМЕНКО,

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри адміністративного права

та адміністративного процесу Херсонської філії

Одеського державного університету внутрішніх справ

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ ЯК СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Корупційна злочинність на сучасному етапі розвитку держави стає одним з основних джерел перешкоди на шляху здійснення соціально-політичних та економічних реформ. А це означає що реалізація важливих життєвих інтересів України загалом ускладнюється. З огляду на

складність корупції, її масштабність та надзвичайну різноманітність її форм, можна дійти висновку, що ця складова постає як вагома загроза національній безпеці України.

Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року дає таке визначення корупції: «Корупція – це використання особою наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою отримання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки (пропозиції) такої вигоди для себе чи інших осіб або, відповідно, обіцянка (пропозиція) чи надання неправомірної вигоди такій особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до правильного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей» (ст. 1) [1].

Виходячи з вищезазначеного можна сказати, що таке явище як «корупція» здатна протидіяти ефективному розвитку економіки держави та громадянського суспільства. Вона є однією з основних причин політичної і соціальної нестабільності в Україні.

Стукало Н. Ю., досліджуючи різні поняття «корупції» визначила такі ознаки, а саме:

- 1) взаємні зобов'язання;
- 2) прийняття рішень, що суперечать моральним принципам або порушують чинне законодавство;
- 3) взаємна вигода;
- 4) свідоме підлаштування суспільних інтересів особистій вигоді;
- 5) отримання певних преференцій для обох сторін;
- 6) намагання обох сторін приховати свої дії [2, с. 374].

Передумови виникнення корупції є різними. Найголовнішими можна виділити:

- 1) недосконала чинна нормативно-правова база, яка піддається постійним змінам;
- 2) корумпованість влади та надмірна бюрократизація державного апарату;
- 3) переведення державної власності в приватну;
- 4) пасивність спеціально створених органів для боротьби та протидії корупції, силових органів щодо притягнення винних у корупційних діях до відповідальності;
- 5) поширення в суспільстві думки про корумпованість органів влади, непрозорість [3].

Але джерела походження можуть бути не тільки внутрішніми, а і зовнішніми. Сокурєнко В. В., відносить до них такі: проблеми, пов'язані з масштабними глобалізаційними та геополітичними процесами в світі; проблеми, пов'язані з процесом євроінтеграції та інтеграції країни до систем колективної безпеки; економічна залежність від ряду міжнародних фінансових кіл; економічна залежність від іноземних країн; невіршеність міжнародно-правового оформлення кордонів та інше [4, с. 104].

Корупцію сміливо можна сьогодні вважати реальною загрозою національній безпеці України. Головною проблемою сьогодні щодо боротьби з корупцією – є бажання людини задовольнити свої потреби за рахунок когось і бажання скористатися владою на власний розсуд.

З цього всього можна дійти висновків, що якщо не намагатися прибрати дане явище з Української економіки, то держава може прийти до таких наслідків, як підрив державної економічної безпеки, втрата державного іміджу країни, погіршення політичних, економічних і соціальних позицій на світовій арені; тіньова економіка та багато негативних явищ. Саме тому життєвою необхідністю для подальшого розвитку держави є протидія корупції.

Акімов О. О., виділяє, що з метою протидії корупції та забезпеченню економічної безпеки держави слід, насамперед, забезпечити роботу незалежних антикорупційних органів (НАБУ, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури), налагодити систему електронного декларування й активізувати роботу НАЗК в частині вчасного та повного розкриття інформації в е-деклараціях. Крім того, поряд з виконанням своїх безпосередніх функцій антикорупційні органи мають співпрацювати між собою і уникати конфліктних ситуацій, особливо що стосується притягнення до відповідальності держслужбовців. Тобто, забезпечити реалізацію принципу невідворотності покарання для осіб, які вчинили корупційний злочин або подали неправдиву інформацію в декларації, в тому числі якісно знизити рівень кількості внесення застав за таких осіб й таким чином, зменшити можливість чиновника уникнути ув'язнення [5, с. 24].

Політика боротьби з корупцією повинна будуватися на основі таких принципів:

- об'єктивності, що передбачає врахування попереднього досвіду;
- цілеспрямованість, що передбачає чітке формування конкретних стратегічних цілей;
- результативності – спрямування певної сукупності заходів, на отримання конкретного результату, а саме подолання корупції;
- пріоритетності, що передбачає висунення до числа основних завдань подолання корупції;
- прозорості, що означає відкритість всіх суб'єктів під час реалізації антикорупційної політики.

Отже, підводячи підсумки можна сказати, що таке явище як «корупція» є дуже масштабним та заподіює багато шкоди економічній безпеці країни. Звичайно, якщо брати до уваги реальну статистику, то можна сказати про те, що з кожним роком злочинність пов'язана з «хабарництвом» набирає нових обертів, і подолати повністю це неможливо, проте, можливо запобігти та зменшити подібні випадки. Ефективність боротьби повинна базуватися на злагоджених діях державних органів та суспільства, що сприятиме видаленню корупції з держави.

Список бібліографічних посилань

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 05.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення 10.11.2021).
2. Стукало Н.Ю. Корупція як загроза економічній безпеці України. URL: <http://elar.naiau.kiev.ua/jspui/handle/123456789/19483> (дата звернення 12.11.2021).
3. Шевчук І.В. Корупційна складова як чинник дестабілізації та загроза економічній безпеці України. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1192>. (дата звернення 12.11.2021).
4. Сокурєнко В. В. Корупція як зовнішня загроза національній безпеці України: колективна монографія. Харків: АИР, 2016. С. 103-105.
5. Акімов О.О. Корупція як загроза економічній безпеці України. URL: <http://elar.naiau.kiev.ua/handle/123456789/11993>. (дата звернення 10.11.2021).

Одержано 16.11.2021

УДК 343.82

Віктор Ярославович КОНОПЕЛЬСЬКИЙ,

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ;*

Ірина Олегівна ПОЛІЩУК,

*курсантка факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ*

ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Актуальність даної теми полягає в тому, що на кожному кроці ми чуємо про корумпованість нашої держави у всіх її сферах, в тому числі і в установах виконання покарань. Тому населення не відчуває себе захищеним адже необхідно щоб правопорушники не лише відбували покарання а й усвідомлювали свою провину та бажали виправитися, з цієї метою і відбуваються певні обмеження їх законних прав та свобод. Таким чином відбувається порушення норм законодавства, що породжує підірвання авторитету органів державної влади та поступово призводить до беззаконня та хаосу. Випадки корупції в установах виконання покарань ні серед засуджених ні серед персоналу не є припустимими [2, с. 36].

Проблематика стосується того аспекту, що для покращення та вирішення існуючої ситуації було прийнято ряд нормативно правових актів

та вони не принесли необхідного результату, тож потрібно вжити ще й ряд інших заходів. Дослідження проблеми корупції зустрічаємо, зокрема, у працях В. Б. Авер'янова, О. М. Бандурки, О. Т. Білоуса, А. В. Гайдука, В. О. Глушкова, В. В. Коваленка, С. Ф. Константинова, О. В. Кузьменко, В. І. Курила, В. В. Сташиса, В. Д. Суценка, В. Я. Тація, Р. М. Тучака, М. І. Хавронюка, В. І. Шакуна, М. Я. Швеця, Ю. С. Шемшученка та ін.

На думку В. В. Коваленка загально соціальне попередження вчинення корупційних злочинів не виступає предметом тільки кримінологічної науки, оскільки загально соціальні заходи використовуються не лише для протидії злочинності, але й направлені на реалізацію загальних завдань: стабілізації економіки, розвитку соціальної сфери, поліпшення морально-психологічної атмосфери в суспільстві. Тому й не вірно розроблена та реалізована тактика економічної, соціальної, культурно-духовної політики держави можуть призвести до збільшення кількості кримінальних правопорушень в країні або в його окремих частинах. Отже, необхідно звернути увагу на всі сфери суспільного життя аби досягти максимального результату [1, с. 17–19].

На нашу думку ми певною мірою причетні до виникнення та укорінення такого явища як корупція, адже при необхідності врегулювання даного питання багато хто вирішує заощадити свої сили та час. Обравши, «легкий шлях» самі ж корумпують владу шляхом незаконного підкупу замість встановленої законодавством процедури, яка залежить від характеру існуючої проблеми. Для того щоб розробити ефективні способи протидії, в першу чергу необхідно проаналізувати, що саме виступає причинами вчинення кримінальних правопорушень у сфері корупційних діянь [5, с. 214–217].

Таким чином серед основних проблем, які існують в організації діяльності кримінально виконавчих установ, що певною мірою і породжують вчиненню корупційних правопорушень, можна виділити наступні: відсутність чіткого алгоритму дій в тій чи іншій ситуації; недосконалий устрій тобто система органів, які безпосередньо здійснюють управління; відсутність пояснення що входить до функціональних обов'язків працівників таких установ, та призводить до наявності однакових повноважень у різних посадових осіб та зосередження переважної більшості з них у керівництва; недостатній рівень знань, що зумовлює подальшу не доцільність застосування практичних навичок, якими мають володіти співробітники установ виконання покарань; низький рівень активності громадян у сфері контролю за правомірністю прийнятих рішень працівниками; порівняно невелика заробітна плата за досить складний та великий обсяг роботи [4, с. 3–24].

Виходячи з цього варто звернути увагу на основні умови, які можуть сприяти запобіганню корупційних проявах в установах виконання покарань: втілення різноманітних заходів, що будуть сприяти зменшенню

рівня корупції серед державних органів та органів місцевого самоврядування шляхом постійного контролю за їх діяльності та в разі необхідності притягнення до відповідальності; проведення відповідних реформ та видання або внесення змін до вже існуючих нормативно-правових та підзаконних актів; посилення контролю за фінансовою діяльністю та видатками громадян, проведення моніторингової діяльності про отримання певними громадянами довідок, дозволів чи інших документів, до того ж потрібно проводити постійну роботу з населенням для того щоб люди не боялися повідомляти про відомі їм випадки корупції та висвітлення даних питань в ЗМІ; окрім цього необхідно підняти заробітну плату, яка стане достатньою для забезпечення всіх необхідних потреб держслужбовців; адже тільки так вони зрозуміють що їм не потрібно порушувати чинне законодавство задля задоволення власних бажань шляхом незаконного збагачення. Тому і відповідальність має бути суворішою, наприклад якщо особа втратить робоче місце і відповідно постійний заробіток при розкритті даного роду правопорушень, тільки тоді ми зможемо зменшити кількість випадків корупції в нашій державі [3, с.12–18].

Отже, для запобігання корупції в Україні необхідно подолати надзвичайно тернистий шлях, який має включати цілий комплекс заходів, що повинен поширюватися як на всю країну загалом так і на конкретні її структурні одиниці. Особливе значення варто надати установам виконання покарань, адже це негативне явище спроможне поширюватися на різноманітні органи державної влади та напрями їх діяльності, а спричинена ними шкода стосується різних сфер життєдіяльності сучасної держави, знищує рівень довіри до державних інституцій з боку населення країни та міжнародної спільноти.

Список бібліографічних посилань

1. Богатирьов І. Г. Актуальні проблеми протидії корупції в Україні І. Г. Богатирьов. Актуальні проблеми запобігання корупційним проявам у Державній кримінально-виконавчій службі України: матеріали наук.-практ. семінару (Київ, 12 квіт. 2012 р.). К.: Державна пенітенціарна служба України, 2012. 17–19 с.
2. Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у контексті сучасної антикорупційної стратегії: автореф. дис.. Д-ра юрид. Наук: 12.00.08. Київ, 2015. 36 с.
3. Коваленко В. Загальносоціальні умови профілактики злочинів в економічній сфері В. Коваленко. Право України. 2004. № 8. 12–18 с.
4. Орлов Ю. Ю. Деякі закономірності самоорганізації в соціально-правових системах (на прикладі корупції). Науковий вісник національної академії внутрішніх справ. 2013. № 3. 3–24 с.
5. Яковець І. С. Вихідні засади та практика протидії корупційним проявам у Державній кримінально-виконавчій службі України. Порівняльно-аналітичне право. 2015. № 2. 214–217 с.

Одержано 16.11.2021

Олексій Олександрович РАЧИНСЬКИЙ,

курсант факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

Володимир Олександрович КУЩЕНКО,

викладач кафедри тактичної та спеціальної підготовки факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ

ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ НА ПЕРШИХ ЕТАПАХ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОСТІ

Корупція – це соціальне явище, яке здебільшого почало виникати з появою першої приватної власності, яке починає зароджуватися ще в Стародавньому світі, перша писемна згадка про корупцію датується XVIII ст. до н.е. та з'являється в Законах вавилонського царя Хаммурапі. Її прояви зафіксовано в архівних документах Стародавньої Греції (IV-V ст. до н.е.). Здебільшого вони мали побутовий характер, але також до них відносили аморальні вчинки і девіантну поведінку (зухвала поведінка молоді, розлад етики та моралі), а також окремі суспільні правопорушення, які каралися в судовому порядку [1, с. 85]. Ще у Античні часи Аристотель був переконаний, що перемога корупції – запука розвитку держави, в якій закони впливають на посадових осіб та передбачають відповідальність за незаконне збагачення. З численних пам'яток відомо, що подарунки жерцям власного племені та вождям були нормою і вважалися проявом поваги. Першим, хто намагався подолати корупцію, шляхом реформування державного управління, був Урукагіна – шумерський цар міста-держави Лагаша (XXIV ст. до н.е.), що є сучаною територією Іраку [2, с. 3].

Найвідомішим актом викриття корупції у Римській Імперії стали П'ять промов «Проти Верреса» Марка Туллія Цицерона (75р. до н.е.). Ними Цицерон фактично запустив механізм правосуддя, результатом якого стало зіслання Гая Верреса, колишнього керівника Сицилії, у вигнання. Загалом чиновників Римської Імперії характеризували такою фразою: «Приїхав бідним у заможну провінцію, а поїхав заможним із бідної провінції». Тобто привласнення майна шляхом зловживання службовими повноваженнями було типовим вже у той час. Перші зафіксовані згадки про корупцію у давньоримському суспільстві з'являються в «12 таблицях» (V ст. до н.е.). Також доказом існування корупції в той період можна вважати перелік спеціальних норм щодо запобігання зловживань владними повноваженнями, які зафіксовані в законодавстві стародавньої Римської імперії [3, с. 1].

Офіційним місцем та часом вияву корупції на території сучасної України можна вважати Київську Русь XI–XII ст., де дружинники, які

виконували також функцію бюрократії, зловживали обов'язками. У Стародавній Русі корупція називалася «посул», що означало незаконну винагороду. Найефективнішим борцем із корупцією того часу можна вважати засновника Золотої Орди, хана Батия, який методами примусу та сурових покарань усунув на час монгольської навали хабарництво [4, с. 30].

Для епохи ранньо-європейського Середньовіччя характерним було зловживання монархами та церковними діячами службовими повноваженнями. Незважаючи на карність церквою корупційних проявів, нерідко ставала нормою централізація державного управління та зосередження влади у руках духовенства, які користувалися необмеженою монархічною владою, яка офіційно наділяла привілеями та безкарністю для особистої наживи. Так, тогочасних єпископів нерідко називали «ловцями грошей, а не душ, що мають тисячу хитрощів, за допомогою яких обдурюють бідних» [3, 2]. Корупцію як явище з гріховною природою вперше було розглянуто Фомаю Аквінським у трактаті «Сума теології» (XIII ст. до н.е.), де були розвинути ідеї Августина Блаженного та Аристотеля.

Першим джерелом антикорупційних норм на території України можна вважати Конституцію Пилипа Орлика 1710 року. Зафіксовані в ній діяння перекликаються з сучасними визначеннями: неправомірною вигодою, розкраданням, зловживанням посадовим становищем тощо. [5, с. 270].

Отже, з урахуванням вище викладеного матеріалу ми робимо висновок, що корупція – це явище, яке органічно розвивалося з появою держави та зумовлюється відсутністю налагодженого механізму контролю, етичних і моральних якостей у суб'єктів наділених владними повноваженнями.

Список бібліографічних посилань

1. Платон. Государство. Законы. Политика. М., 1998.
2. Боковиков Ю. В. Механізми протидії корупції. Теорія та практика державного управління // Теорія і практика державного управління: зб.наук. пр.. Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2017. Вип. 1. С. 92–99.
3. Моніна Т., Купчак М. Я. Еволюція явища корупції: історичний ракурс. URL : <https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/6617/1/>
4. Гришук М. Передумови виникнення та протидії корупції: історико-правові аспекти. URL : <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/38751/1.pdf>
5. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі комплексу. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/5096/1/>

Одержано 17.11.2021

УДК 374(455)

Роман Романович РОМАНІВ,

курсант факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ;

Анна ШУЯНОВА,

студентка Університету Яна Євангеліста Пуркіне (м. Усті-над-Лабем, Чехія);

Володимир Валентинович ЧУМАК,

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри адміністративного права та процесу факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНСТВА З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ЩОДО ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Станом на сьогоднішній день протидія корупції у країнах, що розвиваються займає ключове місце. Корупція завдає серйозної шкоди економічному розвитку, а також розвитку апарату влади, який в кінцевому результаті призводить до незворотних змін, подолати які можливо лише з використанням кардинальних санкцій.

Визначення корупції зазначено у ЗУ «Про засади запобігання і протидії корупції». Корупція – це використання особою, наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей [1].

З цього визначення ми бачимо, що корупція це не лише речі матеріального світу, але й обіцянки та пропозиції, навіть у кримінальному законодавстві термін «хабар» було змінено на «неправомірну вигоду», яке є більш ширшим.

Наша держава стрімко прямує до подолання корупції це видно за статистикою неурядової міжнародної організації по боротьбі з корупцією Transparency International, згідно цієї статистики за 2020 рік наша держава знаходиться на 117 місці з 180, із 33 балами з 100. Для порівняння у 2014 році Україна знаходилась на 142 місці, із 26 балами [2]. Тобто, ми спостерігаємо позитивну динаміку по боротьбі із корупцією. Наступним важливим аспектом по боротьбі з корупцією є створення низки антикорупційних органів, а саме: Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП), Вищого антикорупційного суду (ВАКС), Національне агентство з питань запобігання корупції (НАБУ) [3].

Проаналізуємо діяльність одного з цих нових органів, а саме Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК). Цей орган

створений 18 березня 2015 року для реалізації державної антикорупційної політики. Створення цього органу передбачалось ЗУ «Про запобігання корупції» прийнятим у 2014 році, і була однією з вимог Європейського Союзу для безвізового режиму з Україною. Національне агентство з питань запобігання корупції має превентивну функцію, зокрема щодо перевірки декларацій державних службовців і стилю їх життя, розкриття будь-якої інформації з приводу фактів корупції чи зловживання посадою [4].

Проаналізувавши звіт Голови Національного агентства з питань запобігання корупції Олександра Новікова за 2020 рік. У звіті перераховані основні досягнення НАЗК. Зупинимось на ключових аспектах, отже за 2020 рік: 1) правоохоронцям було передано матеріали про незадеклароване майно на майже 900 млн. гривень, 2) розпочато перевірку декларацій високопосадовців за новим порядком (він полягає у тому що у першу чергу перевірятимуть декларації Президентів України, Прем'єр-міністрів та міністрів, перевірятимуть ретельніше та за появи нової інформації НАЗК проводитиме повну перевірку декларації повторно), 3) проведено першу антикорупційну експертизу [5] (визначення наявності чи відсутності корупційних чинників, якими є сукупність норм, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень, та наданні рекомендацій стосовно їх усунення [6]), 4) Розпочато моніторинг способу життя посадовців, створено та запущено Реєстр звітів політичних партій POLITDATA, 5) Верховна Рада ухвалила в першому читанні розроблений НАЗК проєкт Антикорупційної стратегії на 2021–2025 рр., тощо [5].

Тобто ми бачимо ефективність роботи цього органу це пояснюється не тільки тим, що його діяльність оцінюють в Україні, але й переймають досвід закордоном наприклад Узбецькі антикорупціонери високо оцінюють позитивний досвід України та зацікавлені в співпраці й обміні знаннями, зокрема щодо захисту викривачів, порядку розгляду повідомлень про корупцію, моніторингу реалізації антикорупційної стратегії. Під час онлайн зустрічі 13 квітня 2021 року керівники Агентства з протидії корупції Республіки Узбекистан, Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції обговорили напрямки майбутньої співпраці і домовилися про підписання тристороннього меморандуму. Також Акмал Бурханов Директор Агентства з протидії корупції Республіки Узбекистан поділився розробкою електронної платформи «E-Anticor.uz», що дозволить проводити моніторинг і оцінку ефективності діяльності органів державної влади та управління в сфері протидії корупції, а також спеціального мобільного програмного забезпечення, що дозволить інформувати Агентство про факти корупції [7].

Отже, ми можемо зробити висновок, що вектор розвитку антикорупційних органів в нашій державі зростає і постійно вдосконалюється, про це свідчать показники індексу корупції міжнародної організації Transparency International. Причиною цього є створення низки

антикорупційних органів в Україні, сьогодні ми проаналізували діяльність одного із таких органів, а саме НАЗК, і бачимо не лише позитивні результати роботи за 5 років функціонування цього органу, але й стратегію розвитку НАЗК на ближчі роки.

Список бібліографічних посилань

1. Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 7 квітня 2011 року № 3206-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3206-17#Text> (дата звернення 18.11.2021).
2. Індекс сприйняття корупції-2020 // Transparency International Ukraine URL: <http://cpi.ti-ukraine.org/#/> (дата звернення 13.11.2021).
3. Антикорупційна інфраструктура // Transparency International Ukraine. URL: <https://ti-ukraine.org/project/antykoriupsiina-infrastruktura/> (дата звернення 18.11.2021).
4. 8 фактів, які треба знати про НАЗК // Національного агентства з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/8-faktiv-yaki-treba-znaty-pro-nazk/> (дата звернення 16.11.2021).
5. Звіт Голови НАЗК Олександра Новікова за 2020 рік // Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/04/NAZK-Zvit-za-2020-rik-15.04.2021-1-1.pdf> (дата звернення 14.11.2021).
6. Порядок проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів // Урядовий портал // Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/243108720> (дата звернення 13.11.2021).
7. Досвід НАБУ та НАЗК з протидії корупції перейматимуть узбецькі колеги // Національне антикорупційне бюро України. URL: <https://nabu.gov.ua/novyny/dosvid-nabu-ta-nazk-z-protidyiyi-korupciyi-pereymatymut-uzbecki-kolegy> (дата звернення 18.11.2021).

Одержано 19.11.2021

UDC 328.185

Ruslan Romanovich CHUBENKO,

Group F2-401, Cadet,

Kharkiv National University of Internal Affairs

Natalia Valeriyivna KRASNOVA,

Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages,

Kharkiv National University of Internal Affairs

INTERNATIONAL EXPERIENCE IN COMBATING CORRUPTION

Corruption as a negative social phenomenon has long gone beyond one state and gained the status of an international problem. Due to this trend at the

present stage of society, when there are significant changes in international political and social life, views on combating corruption have changed.

Typical corruption crimes are standard for all countries: illegal seizure of property as a result of abuse of power or official position; bias during tenders (public procurement); corrupt employment schemes, illegal party financing; fraud with public funds; seizure of land plots; receiving «bribes», etc.

Out of accord, the great danger of the international level of this socially negative phenomenon leads to the creation of an effective system for combating and combating corruption.

However, the effectiveness of attracting foreign experience is largely related to the country in which it is implemented, starting from the level of development of the country and completing the mental level of each citizen.

There is the Corruption Acceptance Index, an annual ranking of the world's countries compiled by Transparency International since 1995. Countries in the ranking are ranked by the level of corruption, which is based on the assessments of entrepreneurs and analysts. The ranking shows the acceptance of corruption in countries on a scale from 100 (no corruption) to 0 (extreme corruption).

It is this rating that allows you to receive the top 3 countries from which you can take international experience in combating and reducing corruption.

The main principle that can be borrowed from the leader of the ranking of the country with the lowest level of corruption Denmark is a policy of «absolute intolerance» of corruption. Yes, when hiring, it is mandatory to sign a special agreement, which contains the obligation of the signatory parties to refuse to take and provide bribes. The reluctance to sign such a contract can be a serious reason for refusal to hire, and its violation entails dismissal, in the results of special cases and the characteristics of the employee there is a special note about what caused it [1].

In addition, Denmark has the most effective Corruption Act, which requires the Danish government to publish information about its property and personal income. in order for officials not to be able to use their official position for personal purposes, they must sell their actions in foreign enterprises [1].

It should also be noted that the function of the supervisory body in the country is performed by the media: an official who is suspected by the media of corruption can immediately «say goodbye to his career» [2].

The next country in the ranking is New Zealand. The principle of «living without corruption» has become a national idea since the beginning of New Zealand's existence as an independent state.

Prevention of corruption was carried out in traditional ways - the separation of the public sector and business, transparency of public bodies, independent media.

Officials are helped to adhere to high moral principles by the media, which regularly publish acts of «repentance» of officials in the form of returning the misappropriated funds to the treasury [2].

The third country in the ranking is Finland, which demonstrates how to effectively use international experience within their country. They took tools that had proven effective in other countries and applied them to themselves: they gave freedom to the press, renounced the inviolability of the president, deputies, officials and judges, and ensured the principles of openness and transparency [2].

Thus, summing up the above, we can say that the involvement of international experience in combating corruption is an important part of certain elements of combating of internal corruption in the country.

Examples of leading countries in the Corruption Perceptions Index tell us that everything that could have been invented has already invented. You just have to learn to use it skillfully.

References

1. Таряник Д. М., Савченко А. В. Механізм запобігання та протидії корупції в зарубіжних країнах. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/4155/1/-%20%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A%20%D0%A2%D0%95%D0%97%20%D0%BE%D1%81%D1%82._p165-167.pdf (дата звернення: 16.11.2021).

2. Как борются с взятками и прививают честность и порядочность своим гражданам в разных странах. Издато: вебсайт. URL: <https://izdato.net/news/economics/item/839-kak-boryutsya-so-vzyatkami-i-privivayut-chestnost-i-poryadochnost-svoim-grazhdanam-v-raznykh-stranakh> (дата звернення: 17.11.2021).

Received 18.11.2021

UDC 243.9:343.35](489)

Nataliia Olegivna RASTORGUYEVA,

*First year Master's student Faculty No. 1 of
Kharkiv National University of Internal Affairs*

DENMARK'S EXPERIENCE IN COMBATING CORRUPTION

Corruption as a global phenomenon is widespread in many countries around the world. The influential research organization Global Financial Integrity (GFI) estimates that countries which are still developing lose more than \$ 1 trillion a year due to "illegal financial flows" stemming from crime and corruption [1]. High levels of corruption automatically increase the additional costs of doing business in such countries. Corruption is further closely linked to organized crime.

There is also a number of countries with low levels of corruption. The Corruption Perceptions Index (CPI) is used to determine the level of corruption, an indicator that the international non-governmental organization Transparency International has calculated since 1995 on the basis of 13 studies by reputable

international institutions and research centers. Each country is rated on a scale from 0 to 100 points (where 0 - the highest level of corruption, 100 – corruption almost absent).

According to the Corruption Perceptions Ranking for 2020, the Kingdom of Denmark is recognized as the best in the world, receiving 88 points out of 100 possible [2]. Anti-corruption methods are practiced in Denmark by many public and private institutions. The main reasons for the low level of corruption in the Kingdom are the cultivation of disapproval of this phenomenon not only among government officials, but among ordinary citizens. Most organizations follow the rules of «absolute intolerance», which entails the inadmissibility of obtaining illegal benefits within their own organization and in the process of interaction with external partners. In addition, criminal liability for corruption in the country grows every year.

Denmark's anti-corruption package includes about twenty pieces of legislation and provides for criminal and administrative liability of individuals and legal entities for intentional use of official position to illegally obtain property and non-property benefits or advantages.

The most effective measure to prevent corruption in Denmark is the Corruption Act which was passed in 2002. According to the law, representatives of the Danish government are obliged to publish information about their property and personal income every year. In addition, in order for officials not to be able to use their official position for personal purposes, they must sell their shares in foreign companies [3].

It should be noted that Danish civil servants have a high level of social protection: they receive free medical services and education, have social guarantees, which significantly reduces the likelihood of corruption. Moreover, the media provide significant support in combating corruption. It is enough to publish an article or a report on a suspicion of a civil servant in corruption, as the investigation of this fact will be immediately started by law enforcement agencies. That is why transparency of public administration is one of the key conditions for reducing corruption risks by officials. Denmark is also one of the most successful countries in Europe where e-government is effective. The public sector provides organized services at the local and regional level. This approach reduces the level of corruption risks and increases public confidence in government officials.

In conclusion, we can say that the experience of the Kingdom of Denmark in combating corruption is the successful formation of «absolute intolerance» of corruption, involving developed civil society in anti-corruption policy and the availability of effective mechanisms to reduce venality in the country.

References

1. Global Financial Integrity (GFI) URL: <https://gfintegrity.org>.
2. Report Corruption Perceptions Index 2020 URL: https://images.transparencycdn.org/images/CPI2020_Report_EN_0802-WEB-1_2021-02-08-103053.pdf.
3. Anti-korruption i et M&A-perspektiv Af Camilla C. Collet, Lisa Bach og Bitten Elizabeth Hansen, Gorrissen Federspiel URL: https://gorrissenfederspiel.com/files/media/documents/artikel_2015/antikorrupzionietmaperspektiv.pdf.

Received 17.11.2021

UNITED STATES ANTICORRUPTION POLICY

The problem of corruption is discussed in many countries more often nowadays because it undermines the interests and efforts of the states in supporting global economic growth and stability and damages the quality of governance and public confidence in institutions.

"The United States believes addressing corruption begins with countries around the world sharing a common vision and a strong commitment to taking effective, practical steps to prevent and prosecute corruption". [1, p.1]

Since 1923 organized crime was the main source of corruption in the United States. The National Commission on Law Observance and Enforcement known as the Wickersham Commission was established by the U.S. President Herbert Hoover in 1929. It marked the beginning the epoch of combating organized crime and corruption.

In 1970 the National Council for Combating Organized Crime was established. Its function was to develop a national anticorruption strategy, enforce the law, defend the interests of the United States according to the law, ensure public safety, provide federal leadership in preventing and controlling crime, and seek fair punishment for guilty persons.

"When leaders steal from their nations' citizens or oligarchs flout the rule of law, economic growth slows, inequality widens, and trust in government plummets". [2, p.1]

The Federal Bureau of Investigation (FBI) has an important role in fighting against corruption. It enforces federal law and investigates criminal activity (terrorism, cybercrime, "white collar crimes", public corruption, civil rights violations, and other serious crimes).

The US Treasury Department is an important body. It maintains systems that are critical to the nation's financial infrastructure (the production of coin and currency, the disbursement of payments to the American public, revenue collection, the borrowing of funds necessary to run the federal government).

Since 1963 the police have been given the right to "Electronic Surveillance", i.e. to use video and audio recording devices even without the judge's permission for 48 hours.

The Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives (ATF) is a domestic law enforcement agency within the United States Department of Justice. Alcohol and Tobacco Enforcement Programs purpose is to target, identify, and stop functioning of criminal enterprises that traffic illicit alcohol or contraband tobacco, seize their access to assets and funds, and prevent their encroachment into the legitimate alcohol or tobacco industry.

But it's not just the Department of Justice and the US Treasury Department that fight against corruption in the United States, it is the Customs Service, the US Department of Labor, the Securities and Exchange Commission, the US State Department which puts pressure on the government of drug-producing countries, the National Border Interception System, etc.

The United States suffers many types of corruption but corruption in the civil service, transnational corruption, and corruption-related abuse are among the most serious crimes. Speaking about the abuse of their position, the President and the US Congress have set strict restrictions as to receiving gifts and money for legal services. The Congress members must declare their dividends from movable and immovable property, the gifts, agreements and arrangements with other organizations concerning employment, financial and other obligations, and debts.

So, there are many bodies in the United States that are responsible for detecting and investigating corruption offenses, to apply the measures provided by the law to prevent corruption. Sometimes in the United States, a same case can be investigated by several government agencies coordinated by a governing body which prevents monopolization processes and creates competition between law enforcement agencies. The United States does not adhere to international institutions to form a single body that should ensure the investigation of corruption.

"Fighting corruption is not just good governance. It is self-defense. It is patriotism, and it's essential to the preservation of our democracy and our future." [2] These bold words from U.S. President Joe Biden marked the June 2021 release of a policy memo in which he declared the fight against corruption a national security imperative.

References

1. Combating corruption and promoting good governance Bureau of international narcotics law enforcement affairs. URL: <https://www.state.gov/combating-corruption-and-promoting-good-governance/>
2. Memorandum on Establishing the Fight Against Corruption as a Core United States National Security Interest June 03, 2021 Presidential actions URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/presidential-actions/2021/06/03/memorandum-on-establishing-the-fight-against-corruption-as-a-core-united-states-national-security-interest/>

Received 19.11.2021

Наукове видання

**ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ:
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
І ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД**

Збірник матеріалів
Міжнародної науково-практичної конференції

(м. Харків, 3 грудня 2021 р.)

Відповідальні за випуск: *О. Б. Піскунова*
Комп'ютерне верстання: *К. О. Сологуб*

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 52,7. Обл.-вид. арк. 39,3.
Тираж 20 пр. Зам. № 2021-16.

Видавець і виготовлювач –
Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Льва Ландау, 27, м. Харків, 61080.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.